

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS PROGRAMA

ANNAMARIA CANTORE

II kurso studentė

**ES STRATEGINĖ AUTONOMIJA SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOJE:
IŠSISKIRIANTYS VALSTYBIŲ NARIŲ SUPRATIMAI IR BENDROS
POZICIJOS PAIEŠKOS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Prof. Dr. Tomas Janeliūnas

Vilnius, 2023

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „*ES strateginė autonomija saugumo ir gynybos politikoje: išsiskiriantys valstybių narių supratimai ir bendros pozicijos paieškos*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Annamaria Cantore (parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Cantore A. ES strateginė autonomija saugumo ir gynybos politikoje: išsiskiriantys valstybių narių supratimai ir bendros pozicijos paieškos: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė Prof. Dr. Tomas Janeliūnas
. – V., 2023. – 86 p.

Reikšminiai žodžiai: Europos Sąjunga, strateginė autonomija, Bendra saugumo ir gynybos politika

Šiame darbe tiriama, kaip ES valstybės narės supranta strateginę autonomiją saugumo ir gynybos politikoje bei kuo siekiama šio tikslo įgyvendinimu. Darbe analizuojamos septynios ES valstybės narės: Prancūzija, Vokietija, Suomija, Danija, Lietuva, Vengrija ir Italija. Šalys išskirtos, remiantis ekspertų bei mokslininkų jau atliktais tyrimais bei išvalgomis apie kintamuosius, darančius didžiausią įtaką požiūriui į strateginę autonomiją. Šiuo atveju, pasitelkiamas N.Koenig sukurtas modelis, kuriuo nurodama, kad skirtingos valstybių narių strateginės kultūros lemia skirtingus tarptautinio bendradarbiavimo būdus, grėsmių suvokimą ir požiūrį į jėgos panaudojimą. Būtent šie trys kintamieji daro didžiausią įtaką valstybių narių išsiskiriantiems požiūriams į strateginę autonomiją, todėl tai buvo kriterijai, kuriais klasifikuojamos valstybės. Identifikuojant skirtingą valstybių supratimą, pasitelkiama kokybinė turinio analizė ir nagrinėjami pasirinktų valstybių strateginiai dokumentai, atliekami pusiau struktūruoti interviu su valstybių sprendimų priėmėjais, ekspertais, analizuojami politikų pasisakymai viešojoje erdvėje. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kaip šalys supranta strateginę autonomiją

Turinys

Įvadas	6
1. Teorinis pagrindas	12
1.1 Neoklasikinis realizmo ištakos	14
1.2. Neoklasikinis realizmas	15
1.3 Strateginė autonomija	18
1.3.1 Termino <i>strateginė autonomija</i> apibrėžimas	18
1.3.2. Politinis ES strateginės autonomijos lygmuo.....	21
2. Tyrimo metodai	23
2.1 ES valstybių narių klasifikacija	25
2.1.1 Tarptautinio bendradarbiavimo būdas	27
2.1.2 Grėsmių suvokimas.....	35
2.1.3 Pasirengimas naudoti karinę jėgą.....	38
2.1.4 Valstybių narių pasirinkimas.....	43
3. ES Strateginės autonomijos sampratos empirinis tyrimas.....	45
3.1. Prielaidos lėmusios diskusijas apie ES strateginę autonomiją.....	45
3.2 Prancūzija: strateginė autonomija kaip geopolitinis tikslas	48
3.3. Vokietija: strateginė autonomija kaip vieningesnė ir stipresnė Europa	52
3.4. Suomija: strateginė autonomija kaip atsakingesnė Europa.....	56
3.5. Danija: strateginė autonomija kaip grėsmė ir tuo pačiu galimybės.....	59
3.5. Lietuva: „taip“ stipresniems ES gynybos pajėgumams, „ne“ – autonomijai nuo JAV	61
3.6 Vengrija: kol neriboja mūsų nacionalinio suvereniteto, tol pasisakome už strateginę autonomiją	64
3.7 Italija: strateginė autonomija kaip stipresnė Europa NATO viduje.....	67
Išvados.....	70
Literatūros sąrašas	75
Sumarry	87

Įvadas

Per pastarąjį dešimtmetį Europos Sąjungos (ES) saugumo padėtis reikšmingai pasikeitė – pradant karais bei krizėmis prie sienų, baigiant tokiais vidiniais iššūkiais kaip Brexit. Siekdama spręsti išorės bei vidaus problemas 2016 m. birželio mėn. ES paskelbė visuotinę strategiją, kurioje buvo deklaruotas tvirtas raginimas Europai pasiekti „strateginę autonomiją“.¹

Apie ES strateginės autonomijos siekį plačiau pradėta diskutuoti dar 1998 m., kai tuometiniai Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos vadovai J.Chiracas ir T.Blairas paskelbė Saint Malo deklaraciją, kurioje įvardinta, kad „ES privalo turėti veiksmų autonomiją, paremtą patikimomis karinėmis pajėgomis, gebančiomis reaguoti į tarptautines krizes“.² Tuo metu įvykusi krizė Jugoslavijoje parodė, kad ES, nors ir būdama galingu politiniu ir ekonominiu bloku, bet neturėdama karinių instrumentų, negali tikėtis savarankiško ir nepriklausomo vaidmens pasaulyje. Saint Malo deklaracija žymėjo svarbų strateginės minties posūkį, grindžiamą suvokimu, kad ES privalo turėti autonomiją nuo NATO ir gebėti savarankiškai panaudoti Europos karines pajėgas. Daugiausia tai buvo nulemta supratimo, kad JAV nenorės arba negalės įsitraukti į kiekvieną Europoje arba jos kaimynystėje vykstančią krizę ir konfliktą, todėl nuo JAV priklausoma Europa nebus pajėgi realizuoti savo interesų, jei nesukurs tinkamų krizių valdymo pajėgų.

Tuo pat metu šis procesas pradėtas įgyvendinti bei institucionalizuoti – įkurtos ES Bendros saugumo ir gynybos politikos (toliau - BSGP) vadovavimo struktūros, paskelbta pirmoji strategija, imtos rengti karinės reagavimo pajėgos. Vėliau, 2009 m. parengta Lisabonos sutartis, kurios pagrindu įkurta ES Vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai pareigybė bei Europos išorės veiksmų tarnyba. Institucijų stiprinimu tąkart buvo siekiama suteikti naują postūmį BSGP, tačiau pats šios politikos įgyvendinimo mechanizmas liko prieštaringas, kadangi didžiosios valstybės ir toliau nebuvo linkusios užsienio politikos klausimų perleisti supranacionalinei institucijai. BSGP raida susilaukė gana prieštaringų mokslininkų ir politikų vertinimų. Didžiausiomis BSGP problemomis iki šiol laikoma ES

¹ European External Action Service, Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe—A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy (Brussels: European Union, June 2016), pp. 4, 9, 19, 46.

² Joint Declaration on European Defence. Joint Declaration issued at the British-French Summit, Saint-Malo, 3-4 December 1998

bendro identiteto ir strateginės kultūros stoka³, ES karinis ir institucinis silpnumas⁴ bei Europos strateginei kultūrai nebūdinga karinės intervencijos tradicija.⁵

Nors Europos Sąjungos saugumo ir gynybos bendradarbiavimas nebuvo sėkmingai įgyvendinamas, nuo 2016 m. jis įgavo naują pagreitį ir atgaivino diskusijas apie ES strateginę autonomiją. Svarbus etapas buvo pasiektas 2016 m., pristačius ES Visuotinę strategiją (EUGS). Dokumentas patvirtintas tuo metu, kai pastebimai pasikeitė Europos strateginė mintis, kurią lėmė vidiniai ir išoriniai veiksniai. Vidiniais veiksniais galima įvardinti „Brexit“ procesą ir daugelyje Europos valstybių pasikeitusią politinę dinamiką, prisidėjusią prie didėjančių visuomenės saugumo poreikių⁶. Išoriškai Europa susidūrė ne tik su nuolatiniu nestabilumu prie savo sienų, bet ir didėjančia įtampa Vakarų santykiuose su Rusija ir Kinija, taip pat transatlantinėmis įtampomis D.Trumpui tapus JAV prezidentu.⁷ Šie įvykiai paskatino ES prisiimti didesnę atsakomybę už valstybių narių saugumą, daugiausia dėmesio skiriant pajėgumų stiprinimui ir efektyvesnio reagavimo į krizes gebėjimams.

Pati Europos Sąjunga strateginę autonomiją apibrėžia kaip „gebėjimą veikti vienai, kai to reikalauja aplinkybės, ir su partneriais, kai tai įmanoma“⁸ saugumo ir gynybos politikoje. Visuotinėje strategijoje pabrėžtas tikslas kurti efektyvesnę ES bei valstybių narių gynybos ir saugumo politiką, akcentuota gynybos pramonės komponento svarba strateginiam savarankiškumui bei pasiūlyta parengti išsamią gynybos strategiją, kurioje būtų nustatyti valstybių narių uždaviniai, pajėgumų reikalavimai ir bendri prioritetai. Vėliau dėmesys pajėgumų stiprinimui pradėtas įgyvendintas keliomis naujomis iniciatyvomis kaip Nuolatinis struktūrinis bendradarbiavimas (PESCO), Europos gynybos fondas (EPF), Koordinuota metinė gynybos apžvalga (CARD), Europos taikos priemonė ir kt. 2021 m. pavasarį buvo išleistas Strateginis Kelrodis, kuriuo buvo siekiama kurti bendrą Sąjungos strateginę kultūrą bei nurodyti ambicijų lygį saugumo ir gynybos srityje.

Nors minėti dokumentai nurodo kryptį, kurios ES ėmėsi, siekdama tapti savarankiškesne veikėja saugumo ir gynybos srityje, strateginės autonomijos įgyvendinimas išlieka fragmentuotas. Daugiausia tam

³ Meyer, C. O. (2005). “Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms”. *European Journal of International Relations*, 11(4): 523-549.

⁴ Dyson, Tom, and Theodore Konstantinides. *European defence cooperation in EU law and IR theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.

⁵ MATLARY, Janne Haaland; ØSTERUD, Øyvind. *Denationalisation of defence: Convergence and diversity*. Routledge, 2016.

⁶ TOCCI, Nathalie. The making of the EU Global Strategy. *Contemporary security policy*, 2016, 37.3: 461-472.

⁷ Alcaro R.; Peterson J.; Greco, E. (eds.). *The West and the Global Power Shift*. Palgrave Studies in European Union Politics. London: Palgrave Macmillan.

⁸ European External Action Service. (2018). “Towards a stronger EU on security and defence”.

<https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartershomepage_en/35285/Towards%20a%20stronger%20EU%20on%20security%20and%20defence>

įtakos turi tai, kad skirtingos valstybės narės skirtingai supranta strateginės autonomijos sąvoką^{9,10,11}. Būtent šios skirtingos “strateginės autonomijos” interpretacijos yra pagrindinis šio tyrimo **objektas**. Atitinkamai, galima formuluoti ir tyrimo **problema** – nors ES strateginė autonomija jau yra tapusi strateginiu ES tikslu, abstrakčiai formuluojamas “strateginės autonomijos” apibūdinimas palieka itin daug erdvės skirtingoms interpretacijoms ir nėra aišku, ar ES valstybės narės vienodai suvokia, kas yra ir kaip reikėtų siekti “strateginės autonomijos”. Atsižvelgiant į sąvokos atvirumą skirtingoms nacionalinėms interpretacijoms, perspektyva pasiekti bendrą šio strateginio tikslo supratimą ES lygiu tampa vis labiau abejotina: kiekviena ES valstybė narė „strateginės autonomijos“ turinį apibūdina taip, kaip jai paranku. Dėl šių priežasčių tyrime keliamas **klausimas**, kaip valstybės narės supranta ES strateginę autonomiją.

Žvelgiant į akademines diskusijas bei padarytus tyrimus ES strateginės autonomijos tema, galima išskirti kelias grupes. Pirmoji mokslininkų grupė bando suprasti strateginės autonomijos reikšmę bei kaip ji gali būti suprantama ES lygiu. T. Zieliński strateginę autonomiją apibrėžia kaip ES gebėjimą užtikrinti savo saugumą sausumoje, ore, jūroje, kosmose ir kibernetinėje erdvėje.¹² Strateginę autonomiją taip pat būtų galima siaurai apibrėžti kaip gynybos technologijų ir pramonės autonomiją arba kaip visišką autonomiją, įskaitant operatyvinę nepriklausomybę ir teritorinę gynybą. Autoriaus teigimu, terminas yra sąlyginis: ES turi būti autonominė kitų didžiųjų valstybių atžvilgiu ir “strateginė autonomija” gali būti bendrai suvokiama kaip gebėjimas veikti ir bendradarbiauti su partneriais, išlaikant galimybę veikti nepriklausomai, kai to reikalauja aplinkybės.¹³ D.Fiott tyrimu siekia geriau suprasti, kaip ES suvokia strateginę autonomiją ir palygina gynybos iniciatyvų, kurias ES plėtojo nuo 2016 m., spektrą su trimis skirtingomis konceptualiomis strateginės autonomijos vizijomis: autonomija kaip atsakomybė, autonomija kaip apsidraudimas ir autonomija kaip emancipacija.¹⁴ Kita vertus, R.Kempin, B.Kunz ir Schmitt, tirdami autonomijos koncepciją, išskiria tris dimensijas – politinę, operatyvinę ir industrinę,¹⁵ o

⁹ Bartels, H-P.; Kellner, A. M.; Opthögel, U. (eds.). (2017). *Strategic Autonomy and the Defence of Europe: On the Road to a European Army?* Bonn: Dietz Verlag J.H.W. Nachf

¹⁰ Drent, M. (2018). “European strategic autonomy: Going it alone?”. Policy Brief, Clingendael Netherlands Institute of International Relations.

¹¹ Puhl, D. (2018). “Strategic Autonomy for Europe. Can Berlin and Paris Agree?”. Security Policy Working Paper, No. 8/2018, Federal Academy for Security Policy.

¹² Zieliński, Tadeusz. "Strategic Autonomy of the European Union in Security and Defence." *Lithuanian Annual Strategic Review* 18.1 (2020).

¹³ Ten pat, 8

¹⁴ Fiott, Daniel. "Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence." *European Union Institute for Security Studies (EUISS) European Union Institute for Security Studies (EUISS)*.

¹⁵ Kempin, R., Kunz, B., & Schmitt, O. (2017). *France, Germany, and the Quest for European Strategic Autonomy*.

P.Järvenpää, C.Major ir S.Sakkov dar prideda ketvirtą sritį – institucinę, kuri reiškia valdymo struktūrų, reikalingų minėtiems prioritetams parengti ir administruoti, prieinamumą.¹⁶

Antroji mokslininkų grupė tiria, kaip ES strateginė autonomija turėtų būti plėtojama, nekvestionuojant šios koncepcijos turinio bei valstybių narių pozicijos. S.Biscopas savo analizėje teigia, kad ES prioritetai turėtų būti: (1) trumpuoju laikotarpiu toliau stiprinti ES strateginį savarankiškumą, saugant ES vidaus saugumą ir pasiekti visišką strateginę autonomiją reaguojant į krizes kaimynystėje; (2) vidutiniu laikotarpiu pasiekti platesnę autonomiją ir užtikrinti Europos savarankiškumą kosmoso, oro, kibernetinėje erdvėje ir jūrose; (3) ilguoju laikotarpiu atgrasyti ir apsiginti nuo grėsmių, jei ne-ES sąjungininkai nuspręstų pasitraukti iš regiono.¹⁷

Trečioji grupė analitikų ir mokslininkų tiria strateginės autonomijos santykį su Europos gynybos pramone. Buvusio Italijos Gynybos generalinio štabo viršininkas V. Camporini manymu, ambicinga PESCO iniciatyva kartu su racionaliomis taisyklėmis pagrįsta prieiga prie Europos gynybos fondo ir CARD turėtų išplėsti ES karinius pajėgumus, sustiprinti EDTIB konkurencingumą ir sukurti strateginę autonomiją, reikalingą ES tapimui visaverčiu veikėju tarptautinėje arenoje.¹⁸

Ketvirtoji akademikų grupė analizuoja strateginės autonomijos poveikį ES ir JAV bendradarbiavimui NATO rėmuose^{19,20,21,22}. J.Howorthas, M. E. Smithas, M.Riddervold ir G.Rosén sutaria, kad ES valstybės narės užsienio ir saugumo politikoje tampa vieningesnės bei savarankiškesnės nuo JAV. Nors dauguma Europos valstybių vis dar remiasi JAV, kaip pagrindiniu saugumo garantu, ir didelės grėsmės, pavyzdžiui, Rusijos ar Kinijos, akivaizdoje, tikėtina, veiks kartu su JAV, lygiagrečiai atsiranda suvokimas, kad ES turi prisiimti didesnę atsakomybę už savo saugumą.²³ Autoriai pastebi, kad abiejų galių požiūriai į saugumą ir gynybą pradeda išsiskirti, o ES yra tapusi stipresnė užsienio ir saugumo žaidėja nei bet kada anksčiau ir rodo siekį toliau plėtoti savo strateginę autonomiją. J.Howorthas tyrime apie Europos saugumo ir gynybos ateitį kelia klausimą, koku būdu ES gynyba gali būti plėtojama, o

¹⁶ Järvenpää, Pauli, Claudia Major, and Sven Sakkov. "European strategic autonomy: operationalising a buzzword." *Autonomie stratégique européenne: la mise en œuvre d'un mot à la mode*, Tallinn, International Centre for Defence and Security (2019).

¹⁷ Biscop, Sven. "FIGHTING FOR EUROPE European Strategic Autonomy and the Use of Force. Egmont Paper 103, January 2019." (2019).

¹⁸ Camporini, Vincenzo, et al. "European preference, strategic autonomy and European Defence Fund." *Report. Paris: Armament Industry European Research Group (ARES)* (2017).

¹⁹ Howorth, Jolyon. "Strategic autonomy and EU-NATO cooperation: threat or opportunity for transatlantic defence relations?." *Journal of European integration* 40.5 (2018): 523-537.

²⁰ Smith, Michael E. "Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 605-620.

²¹ Fiott, Daniel. "Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence." *European Union Institute for Security Studies (EUISS)* 12 (2018): 1-8.

²² Tardy, T. (2021, February). For a New NATO-EU Bargain. Retrieved from Egmont Institute:

²³ Riddervold, M., & Newsome, A. (2018). Transatlantic relations in times of uncertainty: crises and EU-US relations.

ginčas tarp ES strateginės autonomijos ambicijų bei NATO ir JAV vaidmens Europos gynyboje išspręstas. M. E. Smithas į JAV ir ES bendradarbiavimo saugumo srityje aspektą žiūri iš kitos perspektyvos nei J.Howorthas ir kelia klausimą, kodėl JAV ir ES požiūriai į bendradarbiavimą saugumo srityje skiriasi, nepaisant to, kad abu partneriai susiduria ir pripažįsta bendras grėsmes.²⁴ M. E. Smithas pastebi, kad didžioji dalis transatlantinių santykių skirtumų kyla iš pačios ES, nes didėjanti ES patirtis tarptautinio saugumo srityje, reaguojant į krizes ir globalius iššūkius, keičia ES mąstymą apie bendrijos tarptautinį vaidmenį. Nors tiek JAV, tiek ES vis dar yra pasiryžusios palaikyti tvirtą partnerystę NATO viduje, ES vis labiau siekia autonomiškumo, užuot pasikliaudama JAV lyderyste. Nagrinėdami klausimą, kaip kylančios galios – Rusija ir Kinija – paveikė ES integraciją bei JAV ir ES santykius, M.Riddervoldas ir G.Rosén pritaria J.Howorth ir M.E. Smitho idėjoms bei padaro išvadą, kad ES, siekdama savo ambicijų, žengia keliu, kuriuo būtų laikoma pasauliniu žaidėju.²⁵ Tiek, kiek ES toliau eina strateginės autonomijos keliu, JAV ir ES santykiai silpnėja, nes ES įgauna besiformuojančios supergalios statusą.

Lietuvoje ES strateginė autonomija nėra plačiai tirta. Galima paminėti Vilniaus Universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto direktorės Margaritos Šešelgytės indėlį į knygą „Strategic Autonomy and the Defence of Europe“ (2017), kurioje aptariami ir Lietuvos interesai Europos Sąjungos bendrojoje Užsienio ir saugumo politikoje bei gynybos integracija. Taip pat 2023 m. buvo išleista lietuvių ekspertų knyga „European Strategic Autonomy and Small States' Security“.²⁶ Visgi šiuo metu politiškai Europos strateginės autonomijos koncepcija jau įgavo gerokai daugiau praktinių aspektų, ypač po Rusijos karo Ukrainoje pradėto 2022 m. – tai labai dinamiškas procesas, todėl verta apžvelgti šios idėjos dabartinę būklę ir labiausiai tikėtinas ateities perspektyvas. Dėl to, analizės **tikslas** yra išsiaiškinti ir suprasti, kokias reikšmes skirtingos ES valstybės narės priskiria strateginės autonomijos sąvokai.

Atsakant į tyrimo klausimą, darbe bus keliami šie **uždaviniai**:

- 1) Apžvelgti teorinį pagrindą, kuris leistų geriau suprasti valstybių narių skirtingus požiūrius į bendrą ES saugumo ir gynybos politiką.
- 2) Aptarti jau padarytus akademinis ir ekspertinius tyrimus ES strateginės autonomijos tema.
- 3) Remiantis strateginės autonomijos tyrimų apžvalga, sukonstruoti tyrimo metodiką.

²⁴ Smith, Martin A., and Graham Timmins. *Building a bigger Europe: EU and NATO enlargement in comparative perspective*. Routledge, 2018.

²⁵ Riddervold, Marianne, and Guri Rosén. "Unified in response to rising powers? China, Russia and EU-US relations." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 555-570.

²⁶ Česnakas, Giedrius, and Justinas Juozaitis, eds. *European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power*. Taylor & Francis, 2022.

- 4) Analizuojant nacionalinius strateginius dokumentus, o taip pat remiantis autorės atliktais interviu su ekspertais, apibūdinti ir klasifikuoti valstybių narių strateginės autonomijos supratimus.

Darbas bus struktūruojamas pirmojoje dalyje pristatant neoklasikinio realizmo teoriją kaip teorinį pagrindą, leidžiantį geriau suprasti, kodėl nesutariama ES saugumo ir gynybos politika. Antrojoje dalyje bus apžvelgti jau padaryti tyrimai ES strateginės autonomijos tema, kurių pagrindu bus sudaryta analizės metodologija. Trečiojoje dalyje bus atliekamas empirinis tyrimas kaip ES valstybės narės supranta strateginės autonomijos sąvoką.

Tyrimo tikslams įgyvendinti bus pasitelkta kokybinė turinio analizė ir nagrinėjami pasirinktų valstybių strateginiai dokumentai, analizuojami politikų pasisakymai viešojoje erdvėje. Taip pat atliekami pusiau struktūruoti interviu su valstybių sprendimų priėmėjais, ekspertais – tai leis atsakyti į klausimus, į kuriuos atsakymų nepavyko rasti strateginiuose dokumentuose, viešuose pasisakymuose ir kaip būdas patvirtinti ar papildyti padarytas prielaidas. Analizei žiniasklaidoje išskirtas 2016 m. pradžios – 2022 m. pabaigos laikotarpis. Pažymėtina, kad interviu vykdyti po 2022 m. vasario 24 m., todėl leis geriau reflektuoti valstybių narių požiūrį į strateginę autonomiją karo Ukrainoje kontekste.

Darbe bus analizuojamos septynios ES valstybės narės: Prancūzija, Vokietija, Suomija, Danija, Lietuva, Vengrija ir Italija. Šalys išskirtos, remiantis ekspertų bei mokslininkų jau atliktais tyrimais bei įžvalgomis apie kintamuosius, darančius didžiausią įtaką požiūriui į strateginę autonomiją. Šiuo atveju, buvo pasitelktas N.Koenig sukurtas modelis, kuriuo nurodama, kad skirtingos valstybių narių strateginės kultūros lemia skirtingus tarptautinio bendradarbiavimo būdus, grėsmių suvokimą ir požiūrį į jėgos panaudojimą. Būtent šie trys kintamieji daro didžiausią įtaką valstybių narių išsiskiriantiems požiūriams į strateginę autonomiją, todėl tai buvo kriterijai, kuriais klasifikuojamos valstybės.

1. Teorinis pagrindas

Akademinėje bendruomenėje sutariama, kad Europos bendradarbiavimas gynybos srityje kelia iššūkį Europos politikos ir tarptautinių santykių tyrėjams.²⁷ Pagrindinės Europos integracijos teorijos nepriskyrė saugumo ir gynybos toms sritims, kuriose būtų galima tikėtis integracijos, todėl nebuvo prognozuojamas BSGP sukūrimas 1999 m.

Tarpvyriausybinių derybų teorijos atstovų manymu, saugumo ir gynybos sritis priklausė „aukštosios politikos“ sričiai kaip nacionalinio suvereniteto ir galios elementas, dėl kurio, kaip buvo manoma, valstybės greičiausiai nesusiderės ir neperleis formuluoti viršnacionalinei valdžiai.²⁸ Neofunkcionalizmo teoretikai taip pat manė, kad išplitimo dinamika (anglų k. – *spillover dynamic*), pagrindinė integracijos varomoji jėga, veiksmingiausiai veiktų mažiau jautriose, šalių suvereniteto klausimus neliečiančiose žemosios politikos srityse, tokiose kaip ekonomikos ar transporto politika.²⁹ Kitos teorinės ar analitinės Europos integracijos priegos – federalizmas, transakcinis valdymas, viršnacionalinis valdymas, daugiapakopis valdymas – taip pat dažniausiai ignoravo saugumo ir gynybos klausimus.³⁰ Todėl, norėdami paaiškinti BSGP atsiradimą ir vystymąsi, daugelis mokslininkų atsigręžė į bendresnes tarptautinių santykių teorijas.³¹ Iš šių teorijų galima išskirti tris pagrindines – liberalizmą, konstruktyvizmą bei realizmą. Nors šios teorinės priegos skiriasi aiškinant ES politikos pokyčius, tačiau visos trys turi bendrą tarptautinių santykių atspirties tašką ir dvi bendras pagrindines prielaidas: 1) valstybės nuolatinį centrinį vaidmenį (priešingai nei tarptautiniai ar viršnacionaliniai veikėjai) Europos integracijoje ir ES politikoje, ir 2) valstybės (bei kiti veikėjai) elgiasi kaip naudingumą siekiantys maksimizuoti veikėjai.³²

²⁷ Baun, Michael, and Dan Marek. "Making Europe Defend Again: The Relaunch of European Defense Cooperation from a Neoclassical Realist Perspective." *Mezinárodní vztahy* 54.4 (2019): 27-46.

²⁸ Hoffmann, Stanley: *Obstinate or Obsolete? France, European Integration, and the Fate of the Nation- State*. Daedalus, Vol. 95, No. 3, pp. 1966, 862–915.

²⁹ Howorth, Jolyon – Menon, Anand: *Still Not Pushing Back: Why the European Union Is Not Balancing the United States*. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 53, No. 5, pp. 2009, 727–744

³⁰ Ten pat, 730

³¹ Baun, Michael, Marek, 31

³² Pollack, Mark A. "Theorizing the European Union: realist, intergovernmentalist and institutionalist approaches." *Intergovernmentalist and Institutional Approaches (June 9, 2010)* (2010).

Nagrinėjant BSGP liberalios teorijos aiškina, kad bendra politika saugumo ir gynybos srityje atsiranda dėl nacionalinių (vidinių) pirmenybių agregacijos ES lygmeniu^{33,34,35}, o konstruktyvistinės teorijos pabrėžia socializacijos procesus ES ir laipsnišką nacionalinių strateginių kultūrų konvergenciją^{36,37,38,39}. Tačiau, neįtraukdamos tarptautinių veiksnių, skiriant dėmesį „iš apačios į viršų“ veiksniams⁴⁰, liberalios teorijos ignoruoja svarbų nacionalinių preferencijų saugumo ir gynybos bendradarbiavimui šaltinį ir tiek liberalios, tiek konstruktyvistinės teorijos negali paaiškinti konkretaus laiko – BSGP sukūrimo 1999 m. bei atnaujinto bendradarbiavimo gynybos srityje 2016 m.⁴¹

Priešingai, neorealizmo teorijos, ypač struktūrinis realizmas, BSGP aiškino kaip logišką Europos valstybių atsaką į globalaus galios pasiskirstymo pokyčius, o BSGP atspindi ES bandymą balansuoti prieš JAV galią naujoje vienpolėje tvarkoje^{42,43,44,45}. Vis dėlto tokio balansavimo įrodymus yra sunku paaiškinti ir kai kurie teoretikai daro prielaidą, jog struktūriniai realistai klaidingai suprato Europos valstybių ketinimus bei pervertino ES gebėjimą įsitraukti į balansavimą iš dalies dėl to, nes nepaiso vidinių ES ir nacionalinio lygmens veiksnių.^{46,47} Todėl šiame darbe, siekiant suprasti skirtingus požiūrius į ES strateginę autonomiją saugumo ir gynybos politikoje, bus pasitelkiama neoklasikinio realizmo paradigma.

³³ Pohl, Benjamin – van Willigen, Niels – van Vonno, Cynthia M.C. (2016): *Governmental Interest, New Liberalism and the CSDP*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 65–82,

³⁴ Pohl, Benjamin (2013): *Neither Bandwagoning nor Balancing: Explaining Europe’s Security Policy*. *Contemporary Security Policy*, Vol. 34, No. 2, pp. 353–373,

³⁵ Richter, Friederike (2016): *The Emergence and Evolution of CSDP: A Liberal Approach*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 48–64

³⁶ Monteleone, Carla (2016): *Beyond Material Factors? Identity, Culture and the Foreign and Security Policy of the EU*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge,

³⁷ Mérand, Frédéric (2008): *European Defence Policy: Beyond the Nation State*. Oxford: Oxford University Press.

³⁸ Meyer, Christoph O. (2006): *The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

³⁹ Giegerich, Bastian (2006): *European Security and Strategic Culture*. Baden-Baden: Nomos.

⁴⁰ Moravcsik, Andrew (1997): *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics*. *International Organization*, Vol. 51, No. 4, pp. 513–553,

⁴¹ Baun, Marek, 8

⁴² Posen, Barry (2006): *European Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?* *Security Studies*, Vol. 15, No. 2, pp. 149–186,

⁴³ Art, Robert J. (2004): *Europe Hedges Its Security Bets*. In: Paul, T.V. – Wirtz, James J. – Fortman, Michel (eds.): *Balance of Power Revisited: Theory and Practice in the 21st Century*. Palo Alto: Stanford University Press, pp. 179–213.

⁴⁴ Pape, Robert A. (2005): *Soft Balancing Against the United States*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 7–45,

⁴⁵ Paul, T. V. (2005): *Soft Balancing in the Age of US Primacy*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 46–71,

⁴⁶ Brooks, Stephen – Wohlforth, William (2005): *Hard Times for Soft Balancing*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 72–108

⁴⁷ Howorth, Jolyon – Menon, Anand (2009): *Still Not Pushing Back: Why the European Union Is Not Balancing the United States*. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 53, No. 5, pp. 727–744

Neoklasikinis realizmas yra užsienio politikos teorija, kuri padeda tirti tarptautinių sisteminių ir vidaus politinių bei idėjinių veiksnių sąveiką bei nagrinėja, kaip pastarieji formuoja nacionalinės užsienio politikos atsakus į pirmuosius. Ši teorinė prieiga leis sutelkti dėmesį tiek į tarptautinės sistemos, tiek į valstybių vidaus politikos veiksnius, darančius įtaką valstybių narių supratimui bei preferencijoms, formuojant ES strateginę autonomiją.

1.1 Neoklasikinis realizmo ištakos

Siekiant suprasti neoklasikinio realizmo mintį svarbu atsigręžti į jos ištakas – tarptautinių santykių teoriją realizmą, kuris siekia Tukidido, Machiavellio ir net Hobbeso laikus. Tik vėliau, XX a. pabaigoje, amerikiečių mokslininkas K.Waltzas siekdamas susisteminti realizmo mintį, suformulavo neorealistinę, arba kitaip struktūrinio realizmo, tarptautinės politikos teoriją.

Pagrindinė neorealizmo prielaida teigia, kad tarptautinė sistema, apibrėžiama kaip galios pajėgumų pasiskirstymas tarp pagrindinių jos vienetų arba valstybių (t.y. sistemos struktūros) anarchijos sąlygomis (nėra centrinės valdžios), daro įtaką valstybių elgesiui.⁴⁸ Tačiau skirtingos neorealizmo versijos numato skirtingą tarptautinės sistemos poveikį valstybės elgesiui. Struktūrinis realizmas, kurio pradininkas yra K.Waltzas, teigia, kad valstybės yra linkusios reaguoti į nepalankius galios pasiskirstymo pokyčius (padidėjusius kitų santykinės galios pajėgumus), imdamosi balansavimo strategijos, kuri vidaus politikoje pasireiškia nacionalinių pajėgumų didinimu arba užsienio politikoje aljansų su kitomis šalimis sudarymu.⁴⁹ K.Waltzas neteigia, kad šių strategijų šalys ims visada, tačiau iš kitos pusės valstybės, pasirinkusios neužsiimti balansavimu, bus baudžiamos. Tarptautinė struktūra, anot mokslininko, užuot griežtai apibrėžianti valstybių elgesį, tik pateikia „varžančiųjų sąlygų rinkinį“⁵⁰ joms veikti, taip pat daro spaudimą ir sukuria galimybes, bet negali griežtai numatyti, kaip valstybės į tai reaguos. Vietoj to, „kiekviena valstybė priima politiką ir sprendžia dėl veiksmų pagal savo vidinius procesus, tačiau jos sprendimus formuoja kitų valstybių buvimas ir sąveika su jomis“.⁵¹

Kiti du pagrindiniai neorealizmo variantai daugiausia koncentruojasi į tai, kaip valstybės reaguoja į sisteminių spaudimą. Puolamasis realizmas, išplėtotas tarptautinių santykių teoretiko J.Mearsheimer, teigia, kad anarchijos sąlygomis vienintelis būdas apsisaugoti bei išlikti yra atsižvelgti į galių

⁴⁸ Waltz Kenneth N: Theory of International Politics. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1979

⁴⁹ Ten pat, 65

⁵⁰ Ten pat, 65

⁵¹ Ten pat, 65

pasiskirstymą ir stengtis didinti savo galią, o geriausia – ją maksimizuoti.⁵² Kuo galios distribucija lygesnė, tuo mažesnė konflikto galimybė, todėl valstybės dvipolėje sistemoje, kai pasaulio įtaka dalinasi dvi didžiosios valstybės, yra mažiau linkusios į karą nei daugiapolėje sistemoje, kurios galių asimetrija skatina šalis jaustis nesaugiai. Tai suponuoja puolamojo realizmo teiginį, kad didžiausią saugumą užtikrina ne santykinis galios didinimas, bet hegemonijos ar regioninės galios tarptautinėje struktūroje pasiekimas. Priešingai, gynybinis realizmas, išplėtotas S.Walto, daro prielaidą, kad valstybės siekia maksimaliai padidinti saugumą, o ne galią, ir kad saugumas yra geriau užtikrinamas taikesnėje ar mažiau Hobbesiško pobūdžio anarchijoje.⁵³ Todėl saugumo siekiančios valstybės bando turėti sąlyginę galią, kad būtų išlaikomas galios balansas tarptautinėje erdvėje.

Vis dėlto minėtos neorealizmo prielaidos, kaip pažymi R.Schwelleris, „nepateikia jokių tvirtinimų apie tai, kaip atrodo vidaus procesai, iš kur jie atsiranda bei kaip jie įtakoja valstybių prisitaikymą prie aplinkos pokyčių“⁵⁴. Taip pat pažymėtina, kad šalys, susidurdamos su panašiomis sisteminiams spaudimais pasirenka skirtingus būdus į juos reaguoti. Todėl, galima daryti prielaidą, kad vidaus kintamieji turi poveikį užsienio politikai, būtent tokia prielaida rėmėsi neoklasikinio realizmo atstovai.

1.2. Neoklasikinis realizmas

Neoklasikinis realizmas yra užsienio politikos analizės teorija, kuria siekiama suprasti tarptautinę politiką, atsižvelgiant į tarptautinės sistemos prigimtį – politinę aplinką, kurioje valstybės sąveikauja.⁵⁵ Neoklasikiniai realistai teigia, kad valstybės, vykdydamos savo užsienio ir saugumo politiką, didžiąja dalimi reaguoja į tarptautinės sistemos suvaržymus ir galimybes, tačiau jų reakcijas formuoja taip pat vieneto lygio veiksniai, tokie kaip valstybės visuomenės santykiai, jų vidaus politinių režimų prigimtis, strateginė kultūra ir lyderių įsitikinimai.⁵⁶ Todėl ši paradigma apima įžvalgą iš tradicinių realizmo teorijų, tačiau tuo pačiu papildo naujomis prielaidomis.

Ir neorealizmas, ir neoklasikinis realizmas, „priskiria priežastinį pranašumą sisteminiams nepriklausomiems kintamiesiems“⁵⁷. Tačiau neatsisakydami neorealizmo įžvalgų „apie tarptautinę struktūrą ir jos pasekmes, neoklasikiniai realistai pridėjo vidinius kintamuosius [...], kad paaikšintų

⁵² Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, 8 p.

⁵³ Walt, S.M. (1987), *The Origins of Alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

⁵⁴ Schweller, Randall L. (2003): *The Progressiveness of Neoclassical Realism*. In: Elman, Colin – Elman, Miriam Fendius (eds.): *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*. Cambridge, Mass.: MIT Press, pp. 311–347.

⁵⁵ Lobell, Steven E., et al., eds. *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge University Press, 2009

⁵⁶ Ten pat

⁵⁷ Taliaferro, Jeffrey W. – Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M., 2009

užsienio politikos sprendimų priėmimą⁵⁸. Neoklasikiniam realizmui tokie vieneto lygio kintamieji atlieka svarbų vaidmenį tarpininkaujant sisteminių veiksnių poveikiui ir formuojant nacionalinius atsakus į juos. Pavyzdžiui, Rose teigimu, valstybės struktūrinės padėties (santykinės materialinės galios) įtaka jos užsienio politikai „yra netiesioginė ir kompleksinė, nes sisteminis spaudimas turi būti paverčiamas per kintamuosius vieneto lygmeniu“⁵⁹. Taigi, nors santykinė galia yra „pagrindinis nepriklausomas neoklasikinio realizmo kintamasis“⁶⁰ neoklasikinis realizmas „randa priežastines savybes tiek struktūriniame, tiek vieneto lygmenyje“, o „vieneto lygio veiksniai padeda paaiškinti valstybės išorės elgesį“⁶¹. Schweller teigimu, „valstybės vertina ir prisitaiko prie išorinės aplinkos pokyčių iš dalies dėl savo savitų vidaus struktūrų ir politinių kontekstų“⁶². Iš tiesų, pasak mokslininko, „valstybės dažnai skirtingai reaguoja į panašų sisteminių spaudimą ir galimybes, o jų atsakas gali būti mažiau įtakotas sisteminio lygio veiksnių nei vidaus faktorių“⁶³.

Be šių bendrų pagrindinių prielaidų ir teiginių, neoklasikinio realizmo atstovai pabrėžia skirtingų vieneto lygio intervencinių kintamųjų vaidmenį formuojant nacionalinį atsaką į tarptautinį sisteminių spaudimą. Išsamioje neoklasikinės realistinės literatūros apžvalgoje Ripsmanas, Taliaferro ir Lobellas⁶⁴ siekia susisteminti šį platų kintamųjų sąrašą, suskirstydami juos į keturias skirtingas kategorijas: (1) nacionalinių lyderių įsitikinimai ir pasaulėžiūra, (2) nacionalinė strateginė kultūra, (3) valstybės ir visuomenės santykių pobūdis bei (4) vidaus politinės institucijos. Šie tarpiniai kintamieji, jų teigimu, turi įtakos trims pagrindiniams tarpinio lygmens procesams: tarptautinės sistemos suvokimui, sprendimų priėmimui ir išteklių mobilizavimui arba politikos įgyvendinimui, kurie lemia konkrečius politikos rezultatus.

Jie taip pat teigia, kad santykinis šių vidaus veiksnių poveikis priklauso nuo sisteminio spaudimo ir sąlygų pobūdžio. Kai sisteminis aiškumas yra mažas (tai reiškia, kad tarptautinė sistema teikia ribotą informaciją apie grėsmių ar galimybių pobūdį ir nurodymus, kaip į jas reaguoti) ir tarptautinė strateginė aplinka yra santykinai leistina (grėsmės ar galimybės yra labiau nutolusios ir ne tokios intensyvios) lygmens tarpiniai kintamieji turi didesnę vaidmenį. Priešingu atveju, kai sisteminis aiškumas didelis (grėsmių ar galimybių pobūdis yra aiškus, kaip ir optimalūs politiniai atsakai), o strateginė aplinka yra

⁵⁸ Schweller, Randall, 30

⁵⁹ Rose, Gideon. "Neoclassical realism and theories of foreign policy." *World politics* 51.1 (1998), 146

⁶⁰ Rose, 151

⁶¹ Taliaferro, Lobell, Ripsman 2009, 21

⁶² Schweller, 164

⁶³ Ten pat, 165

⁶⁴ Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell. *Neoclassical realist theory of international politics*. Oxford University Press, 2016.

labiau ribojanti (grėsmės ar galimybės yra labiau neišvengiamos ir pavojingesnės), politika valstybių pasirinkimai yra labiau suvaržyti, o vidiniai veiksniai juos lemia mažiau⁶⁵. Be to, tam tikros rūšies intervenciniai kintamieji gali turėti didesnę poveikį tam tikroms sisteminėmis sąlygomis nei kitos. Didelio sisteminio aiškumo ir ribojančios strateginės aplinkos situacijose, kai sprendimams priimti reikia palyginti trumpo laikotarpio, lyderio įvaizdis ir strateginė kultūra greičiausiai turės didesnę įtaką renkant užsienio politiką. Kai grėsmių ar galimybių pobūdis tampa ne toks aiškus, o strateginė aplinka įgalinanti, sprendimų priėmimo laikotarpis atitinkamai pailgėja, vidaus politinių institucijų ir valstybės ir visuomenės santykių poveikis tampa reikšmingesnis, nors strateginė kultūra taip pat turės didelę įtaką užsienio politikos planavimui.⁶⁶

Neoklasikiniai realistai taip pat skiriasi tuo, kaip jie apibrėžia savo pagrindinį nepriklausomą kintamąjį – tarptautinę sistemą. Apskritai neoklasikinis realizmas turi turtingesnę tarptautinės sistemos sampratą nei Waltzo neorealizmas, kuriam sistema iš esmės yra jos struktūra arba materialinių galimybių pasiskirstymas tarp pagrindinių jos vienetų (valstybių), neįtraukiant „vienetų savybių, jų elgesio ir sąveikos“.⁶⁷ Tačiau klasikiniams ir neoklasikiniams realistams tarptautinę sistemą sudaro ir sąveikos tarp vienetų, kurių neįtraukus „sistemos terminas neturi reikšmės“⁶⁸ teigimu, „sąveikos įtraukimas į sistemos apibrėžimą leidžia proceso kintamiesiems (pvz., institutams, normoms ar taisyklėms), taip pat struktūriniais kintamiesiems apibrėžti pasaulio politikos pobūdį ir daryti poveikį jų veikimui ir dinamikai“. N.Ripsman, J.Taliaferro, S.Lobell, kita vertus, neįtraukia tokių proceso kintamųjų į sistemos apibrėžimą ir sutelkia dėmesį į tam tikrus esminius veiksnius, galinčius pakeisti tarptautinę struktūrą (struktūrinius modifikatorius), tokius kaip geografija, technologijų sklaidos greitis, gynybos pusiausvyrą karinėse technologijose, taip pat aukščiau paminėti sisteminio aiškumo ir strateginės aplinkos pobūdžio kintamieji.⁶⁹ Be to, didžiųjų valstybių užsienio politika ir didžiosios strategijos gali turėti įtakos sisteminiams rezultatams ir tarptautinei struktūrai, o tai reiškia, kad tokių valstybių elgesys turėtų būti laikomas pagrindiniu tarptautinės sistemos elementu.

Apibendrinant, neoklasikinis realizmas yra teorinis požiūris į užsienio politiką, kuris nagrinėja kaip vidaus politiniai ir idėjiniai veiksniai formuoja nacionalinės užsienio politikos atsakymus į tarptautinį sisteminį spaudimą. Remiantis teorija, valstybių santykinė materialinė galia turi didžiausią įtaką užsienio politikai, tačiau taip pat yra svarbūs vieneto lygio intervenciniai kintamieji, formuojantys nacionalinį

⁶⁵ Ten pat, 15

⁶⁶ Ten pat, 16

⁶⁷ Waltz, 79

⁶⁸ Buzan, Barry – Jones, Charles – Little, Richard (1993): *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*. New York: Columbia University Press, 332

⁶⁹ Ripsman, Norrin, Taliaferro, Lobell (2016), 20

atsaką į tarptautinį sisteminių spaudimą. Šiuos kintamuosius galima suskirstydami į keturias kategorijas: (1) nacionalinių lyderius (jų įsitikinimus ir pasaulėžiūrą), (2) nacionalinę strateginę kultūrą, (3) valstybės ir visuomenės santykių pobūdis bei (4) vidaus politinės institucijos. Dėl šių vidaus kintamųjų valstybės, nors kartais iš pažiūros bus vienodos galios, tačiau į tam tikrus išorės pokyčius reaguos skirtingai. Svarbiausios neoklasikinio realizmo prielaidos darbui bus pažvelgti, kokie tarptautiniai sisteminei spaudimai daro įtaką didesniai ES bendradarbiavimui saugumo ir gynybos politikoje ir kokie vidiniai kintamieji lemia, kad valstybės skirtingai reaguoja į šį glaudesnę bendradarbiavimą bei dėl to skirtingai supranta strateginės autonomijos sąvoką.

1.3 Strateginė autonomija

1.3.1 Termino *strateginė autonomija* apibrėžimas

Strateginės autonomijos terminas ES dokumentuose nėra konkrečiais apibrėžtas bei paaiškintas. 2016 m. Visuotinėje ES strategijoje šis siekis yra įvardijamas kaip bendrijos „ambicija“, tačiau nekonkretizuojamas tikslo turinys. Tik vėliau, tų pačių metų lapkritį ES Taryba pateiktose išvadose strateginę autonomiją apibūdina kaip „gebėjimą veikti savarankiškai, kai ir kur reikia, ir su partneriais, kai tik įmanoma“.⁷⁰ Vis dėlto terminas išlieka miglotas ir kiekviena valstybė skirtingai interpretuoja strateginės autonomijos apibrėžimą.

Remiantis graikiška žodžio etimologija, autonomija reiškia nepriklausomumą ir gebėjimą savarankiškai – *autos* – gyventi pagal savo įstatymus – *nomos*. Kitaip tariant, autonomija nurodo subjekto galimybę konkrečius klausimus spręsti savarankiškai. Tačiau, kaip pastebi Vokietijos mokslininkai B.Lippert, N.von Ondarza ir V.Perthes, Europos strateginę autonomiją valstybių narių vadovai yra linkę painioti su suverenumu, vienašališkumu ar autarkija.⁷¹ Galima prisiminti Prancūzijos prezidento E.Macrono kalbą Sorbonos universitete 2017 m., kurios metu valstybės vadovas teigė, kad „*Tik Europa gali (...) garantuoti tikrą suverenitetą arba gebėjimą egzistuoti šiandieniniame pasaulyje, ginti savo vertybes ir interesus. Mūsų suvereniteto užtikrinimas (...) reiškia mūsų sienų kontrolę ir vertybių išsaugojimą.*“⁷² Tačiau, akademikų manymu, autonomijos terminas neturėtų implikuoti izoliacstinės

⁷⁰ Tarybos išvados dėl pažangos įgyvendinant Visuotinę ES strategiją saugumo ir gynybos srityje, 2016 lapkričio 14 <<https://www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf>>

⁷¹ Lippert, Barbara, et al. "European strategic autonomy: actors, issues, conflicts of interests." (2019): 39.

⁷² Prezidento E.Macrono kalba Sorbonoje 2017 m. rugsėjo 26 d. <<http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>>

laikysenos ar aljansų atmetimo. Autonomija, kurios ES siekia, yra „strateginė“, o tai reiškia, kad laikydamosi vidaus taisyklių, normų bei vertybių bendrija siekia savo strateginių interesų. Autonomija nesuponuoja ES siekio veikti vienašališkai, priešingai – daugiašališkumas yra esminis sąjungos vidinės sąrangos bei išorės tapatybės bruožas, dėl to ji visada teiks preferenciją veikimui kartu su kitais tarptautiniais veikėjais ir partneriais, pradedant Jungtinėmis Tautomis, JAV bei NATO ar tokiomis regioninėmis organizacijomis kaip ASEAN.⁷³ Šie aspektai implikuoja, kad autonominė ES gali funkcionuoti pagal savo teisės aktus, normas ir vertybes, kas yra vidaus dėmuo, bet tuo pačiu būti partnerė tarptautinėje sistemoje. Todėl jau minėto tyrimo autoriai strateginę autonomiją apibrėžia kaip gebėjimą nustatyti savo prioritetus ir savarankiškai priimti sprendimus užsienio politikos bei saugumo srityse ir turėti politines, materialines galimybes tikslams įgyvendinti.⁷⁴ Taip pat autonomija nurodo bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis arba vienai, kai to reikalauja aplinkybės. Atitinkamai, stipri strateginė autonomija reiškia būti taisyklių kūrėju, o ne paklusti bei priklausyti nuo kitų veikėjų strateginių sprendimų. Strateginės autonomijos sąvoka skirtingai apibrėžia G.Grevi⁷⁵, manydamas, kad ši samprata remiasi, ne izoliacistine politika, bet tuo pačiu yra „tikslų nustatymas, sprendimų priėmimas ir išteklių sutelkimas tokiais būdais, kurie pirmiausia nepriklauso nuo kitų veikėjų sprendimų“.⁷⁶

Kita mokslininkų dalis gilinasi į praktinį strateginės autonomijos pritaikymą ES saugumo ir gynybos politikoje. T.Zieliński strateginę autonomiją apibrėžia kaip ES gebėjimą užtikrinti savo saugumą sausumoje, ore, jūroje, kosmose ir kibernetinėje erdvėje.⁷⁷ Strateginę autonomiją taip pat būtų galima siaurai apibrėžti kaip gynybos technologijų ir pramonės autonomiją arba kaip visišką karinę autonomiją, įskaitant operatyvinę nepriklausomybę ir teritorinę gynybą. Vis dėlto, T.Zieliński manymu, nederėtų stengtis suprasti strateginės autonomijos vien tik kaip karinės, nors kariniai pajėgumai politiškai yra svarbūs.⁷⁸ Pagal apibrėžimą autonomijos terminas yra sąlyginis: ES turi išlaikyti autonomiją kitų didžiųjų valstybių atžvilgiu. Strateginės autonomijos esmė nėra visiškas savarankiškumas, o priemonės ir įrankiai, skirti išorinės priklausomybės mažinimui tose srityse, kurios laikomos strateginėmis tuo pat metu daugiašaliuose formatuose tęsiant bendradarbiavimą su partneriais.⁷⁹ Todėl akademikas pritaria

⁷³ Ten pat, 7

⁷⁴ Ten pat, 10

⁷⁵ Giovanni Grevi. Strategic autonomy for European choices: The key to Europe's shaping power; European Policy Centre EPC, 2019

⁷⁶ Grevi, Giovanni. "Europe's Strategic Autonomy and the Partnership Approach." *EU-India Relations: The Strategic Partnership in the Light of the European Union Global Strategy* (2021): 19-28.

⁷⁷ Zieliński, Tadeusz. "Strategic Autonomy of the European Union in Security and Defence." *Lithuanian Annual Strategic Review* 18.1 (2020).

⁷⁸ Ten pat, 15

⁷⁹ Kuokštytė, Ringailė. "Bendra saugumo ir gynybos politika kaip sėkminga Prancūzijos strategija? Įrodymai iš pastarųjų metų patirties." *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2020, 18 tomas* 18 (2021): 23-44.

mokslininkų bei ekspertų bendruomenėje nustatytam apibrėžimui, jog ši koncepcija gali būti bendrai suvokiama kaip gebėjimas veikti ir bendradarbiauti su partneriais, kai tik tai įmanoma, išlaikant galimybę veikti nepriklausomai, kai tai reikalinga. Tačiau eventualiai kyla neatsakyti probleminiai klausimai, ką reiškia veikti „vienai“ ir „kai tai reikalinga“?

F.Arteaga išplečia strateginės autonomijos sąvokos apibrėžimą – jis teigia, kad terminas yra sudarytas iš trijų skirtingų dimensijų: politinės (strategijos), veiklos (pajėgumai) ir pramonės (technologijų) autonomijos. Mokslininko manymu, siekiant nustatyti veiklos poreikius (pajėgumus), būtina apibrėžti strateginius poreikius (ambicijų lygį). F.Arteaga teigimu, priklausomai nuo santykinio šių trijų elementų derinio bei kuris iš jų bus pabrėžiamas ir prioretizuojamas, sąvoka strategija įgyja skirtingas reikšmes.⁸⁰

R.Kempin, B.Kunz ir O.Schmitt, tirdami autonomijos koncepciją, išskiria tris panašias dimensijas – politinę, operatyvinę ir industrinę.⁸¹ Mokslininkų teigimu, politinė yra gebėjimas priimti saugumo politikos sprendimus ir juos vykdyti, operatyvinė – gebėjimai, pagrįsti institucine sistema ir reikalingais pajėgumais, kuriais siekiama savarankiškai planuoti bei vykdyti civilines ir (arba) karines operacijas, industrinė – gebėjimas plėtoti pajėgumus, reikalingus veiklos autonomijai pasiekti.⁸² Järvenpää, C.Major ir S.Sakkov dar prideda ketvirtą sritį – institucinę, kuri reiškia valdymo struktūrų, reikalingų minėtiems prioritetams parengti ir administruoti, prieinamumą.⁸³ Visų autorių manymu, autonomija turėtų būti siekiama palaipsniui ir tikėtina, kad ES vienoje srityse pasieks didesnę savarankiškumo laipsnį nei kitose.

Galiausiai, kita dalis mokslininkų aptaria strateginės autonomijos tikslą santykyje su JAV bei NATO. Bene geriausiai vyraujančius debatus susistemina D.Fiott, kuris tyrimu siekia geriau suprasti, kaip ES suvokia strateginę autonomiją. Mokslininkas palygina gynybos iniciatyvų, kurias ES plėtojo nuo 2016 m., spektrą ir pasiūlo tris strateginės autonomijos sampratas.⁸⁴ Pirmoji yra strateginė autonomija kaip atsakomybė. Ši samprata suponuoja nuostatą, kad ES valstybės narės turėtų prisiimti didesnę naštos dalį NATO viduje ir būti atsakingos už karinių misijų ir operacijų vykdymą savo kaimynystėje bei visame

⁸⁰ Arteaga, F, *Strategic Autonomy and European Defence – Analysis*; Elcano Royal Institute, 2017

<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari102-2017-arteaga-strategic-autonomy-european-defence>

⁸¹ Kempin, Ronja, Barbara Kunz, and Olivier Schmitt. "France, Germany, and the Quest for European Strategic Autonomy." (2017).

⁸² Ten pat, 8

⁸³ Järvenpää, Pauli, Claudia Major, and Sven Sakkov. "European strategic autonomy: operationalising a buzzword." *Autonomie stratégique européenne: la mise en œuvre d'un mot à la mode*, Tallinn, International Centre for Defence and Security (2019).

⁸⁴ Fiott, Daniel. "Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence." *Electronic resource*. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2012__Strategic%20Autonomy.pdf>

pasaulyje, kai to reikalauja aplinkybės. Skatindama ES valstybes nares didinti savo finansines ir operatyvines investicijas į gynybą, tikimasi, kad ES bus geriau pasirengusi vykdyti karines misijas, nebūdamas priklausomos nuo politinės ir karinės NATO ar JAV paramos. Antra samprata yra strateginė autonomija kaip apsidraudimas. Atsižvelgiant į neaiškumus, susijusius su transatlantiniais santykiais bei JAV saugumo įsipareigojimais Europai, strateginis apsidraudimas gali būti vertinamas kaip būdas užtikrinti, kad ES gynybos struktūros ir politika yra pakankamai autonomiškos ir veiksmingos, jei JAV laikui bėgant nuspręstu pasitraukti iš Europos. Trečia samprata yra emancipacija, kuri apibrėžiama kaip nepriklausomumas nuo JAV ir europinių interesų apginimas savo pajėgumais. Pasak autoriaus, kiekviena iš šių autonomijos formų turi įtakos transatlantiniam naštos pasidalijimui ir ES saugumo bei gynybos lygiui.

Apibendrinant mokslininkų diskusijas, **ES strateginė autonomija gali būti apibrėžiama kaip gebėjimas nustatyti prioritetus, remiantis savo normomis, vertybėmis bei teisės aktais, ir savarankiškai priimti sprendimus užsienio politikos bei saugumo srityse, tuo pačiu bendradarbiaujant su išorės partneriais.** Terminas yra sudarytas iš keturių skirtingų dimensijų ir priklausomai nuo santykinio šių elementų derinio bei kuris iš jų prioretizuojamas, sąvoka strategija įgyja skirtingas reikšmes. Nors kai kurių akademikų teigimu strateginės autonomijos sąvoka yra sąlyginė – ES turi būti autonominė kitų didžiųjų valstybių atžvilgiu, kita mokslininkų dalis teigia, jog tarp valstybių narių vyrauja skirtingi šio tikslo supratimai, pradedant atsakomybės, baigiant emancipacijos idėja. Taip pat, nors ES Taryba pateiktose išvadose strateginę autonomiją apibūdino kaip „gebėjimą veikti savarankiškai, kai ir kur reikia, ir su partneriais, kai tik įmanoma“, išlieka neatsakyti klausimai, ką reiškia veikti „vienai“ ir „kai tai reikalinga“?

1.3.2. Politinis ES strateginės autonomijos lygmuo

Kaip buvo aptarta praeitame skirsnyje, ES strateginė autonomija gali apimti 4 svarbiausius lygmenis – politinį, veiklos, pramonės ir institucinį. Dėl darbo apimties bei šių lygmenų skirtumo, kuriems reikėtų platesnio aptarimo, darbe bus siekiama gilintis tik vieną iš dimensijų – politinę strateginės autonomijos sąvoką.

Politinės sanglaudos trūkumas dažnai įvardijamas kaip viena didžiausių kliūčių, siekiant didesnės ES strateginės autonomijos.⁸⁵ Svarbu pabrėžti, kad valstybės, norėdamos veikti vieningai, turi siekti

⁸⁵ Helwig, Niklas. "EU strategic autonomy: A reality check for Europe's global agenda." *Finnish Institute of International Affairs* (2020).

bendro iššūkių įvertinimo ir imtis bendros politikos atsako. Šiuo atveju, bendros strateginės kultūros, leidžiančios valstybėms narėms bendrus veiksmus grįsti bendrais įsitikinimais ir elgesio modeliais, plėtojimas yra plačiai laikomas svarbia strateginės autonomijos prielaida.⁸⁶ Kadangi valstybėms narėms dažnai trūksta politinės valios bendram sprendimui priimti, tai smarkiai riboja ES strateginę autonomiją saugumo ir gynybos srityje. Pavyzdžiui, 2003 m. Irako karas ir 2011 m. Libijos krizė yra bene labiausiai tai atspindintys atvejai, kai ES nesugebėjo suformuoti bendros pozicijos. Irako karo atveju valstybės narės pasidalino dvi grupes – viena stovykla palaikė JAV intervenciją (JK ir Vidurio Europos valstybės narės), o kita - intervencijai priešinosi (daugiausia Vokietija ir Prancūzija). Tai rodo, kad nesant strateginių kultūrų konvergencijos, palengvinančios neatidėliotinus veiksmus, valstybėms narėms prireikia daugiau laiko, kad būtų pasiektas bendras grėsmių vertinimas ir sutarimas. Todėl N.Helwig manymu, politinė autonomija yra gebėjimas savarankiškai nustatyti bendrus prioritetus bei vieningai priimti sprendimus⁸⁷. Politinę autonomiją sudaro trys svarbiausi elementai – (1) bendras grėsmių vertinimas: valstybės narės siekia bendro supratimo apie iššūkius ir galimybes, susijusias su grėsme ar tarptautine plėtra; (2) politikos konvergencija: valstybės narės aktyviai dalyvauja bendro atsako formulavimo procese (derybos, konsultacijos, vadovavimas); (3) strateginė kultūra: valstybės narės atsaką į iššūkius gali pagrįsti bendromis normomis, elgesio modeliais ir strateginiais vertinimais, kurie palengvina bendrus veiksmus.

Politinę strateginės autonomijos dimensiją taip pat nuosekliai paaiškina Järvenpää, C.Major ir S.Sakkov. Akademikų manymu, siekiant politinės autonomijos saugumo ir gynybos srityje, europiečiai turi disponuoti galimybe apibrėžti prioritetus ir sukurti savo veiklos viziją šioje srityje.⁸⁸ Su šiuo aspektu yra susiję trys pagrindiniai klausimai: (1) kas strateginėje autonomijoje sudaro „Europą“?; (2) kas gali formaliai ar neformaliai vadovauti strateginės autonomijos plėtros procesui? bei (3) ko europiečiai siekia strateginės autonomijos įgyvendinimu, kitaip tariant – koks jų ambicijų lygis?

Atsakant į pirmą klausimą, svarbu pabrėžti, kad Europos gynyba ir ES gynyba skiriasi. ES gynybą sudaro narystė bendrijoje ir ES nustatyti tikslai, o Europa yra geografinis vienetas bei neapima narystės sąjungoje. Vis dėlto ES nepriklausančios šalys, pvz., Norvegija, Didžioji Britanija ir tam tikru mastu Turkija, prisideda prie bendrijos gynybos. Žvelgiant iš šios perspektyvos, Europos gynybai gali atstovauti ne tik ES valstybės narės, kurios yra strateginės autonomijos iniciatorės, bet ir europinis NATO ramstis arba grupė norinčių bei pajėgių Europos valstybių. Dėl to svarbu atsakyti į klausimą, ar trečiosios valstybės, kurios nepriklauso ES, bet prisideda prie bendros gynybos, gali būti įtrauktos į iniciatyvą?

⁸⁶ Ten pat, 18

⁸⁷ Ten pat, 19

⁸⁸ Järvenpää, Pauli, Major, Sakkov, 38.

Antras klausimas susijęs su prielaida, kad be lyderystės saugumo bei gynybos srityje europiečiams bus sunku apibrėžti politinius prioritetus, įgyvendinant ES strateginę autonomiją. Dėl sudėtingų tarpvyriausybinių ir konsensu pagrįstų procedūrų ES šiuo metu yra sudėtingoje padėtyje, kad bendrija kaip vienetą galėtų vadovauti saugumui bei gynybai ir sulaukti valstybių narių paramos. Šalys gali lengvai blokuoti užsienio, saugumo ir gynybos politikos sprendimus, o ES yra problematiška apibrėžti bei ginti bendras pozicijas, tuo labiau vieningus veiksmus tarptautinėje arenoje. Matoma, kad šiuo metu didesnės ES valstybės veikia alternatyviuose formatuose, pavyzdžiui, Prancūzijos vadovaujamoje Europos intervencijos iniciatyvoje. Todėl lyderystės stoka trukdo efektyviai veikti. Politinė dimensija taip pat apima esminį strateginį klausimą: kokius saugumo ir gynybos tikslus Europos valstybės ketina pasiekti savo pajėgumais? EUGS nurodo, kad krizių valdymas ir stabilizacija Europos kaimynystėje yra pagrindinės užduotys, todėl ES turėtų imtis „tinkamo ambicingumo ir strateginės autonomijos“, siekdama įgyvendinti šias užduotis. Europos Vadovų Taryba pateikė bene aiškiausią šių užduočių apibrėžimą, įskaitant civilinių ir karinių operacijų, kurias numatė EUGS, sąrašą. Nors kolektyvinė gynyba *de facto* yra palikta NATO, o EUGS pabrėžia šių dviejų organizacijų papildomumą, *de jure* ji turi tam įgaliojimus, remiantis Lisabonos sutarties 42.7 straipsniu.

Apibendrinant, politinė strateginė autonomija yra ES gebėjimas apibrėžti bendrus prioritetus, ambicijų lygį bei sukurti savo veiklos strategiją. Ji apima valstybių narių vieningą strateginę kultūrą, grėsmių vertinimą bei veikimą, sprendžiant klausimus.

2. Tyrimo metodai

Tyrime siekiama išsiakinti, kaip ES valstybės norės supranta strateginės autonomijos koncepciją. Identifikuojant skirtingą valstybių supratimą, buvo pasitelkta kokybinė turinio analizė ir nagrinėjami pasirinktų valstybių strateginiai dokumentai, atliekami pusiau struktūruoti interviu su valstybių sprendimų priėmėjais, ekspertais, analizuojami politikų pasisakymai viešojoje erdvėje. Tyrimuose kokybinė turinio analizė daugiausia fokusuojasi ties kalbos, kaip komunikacijos, savybėmis, atkreipiant dėmesį į teksto turinį ar kontekstinę reikšmę.⁸⁹ Tekstiniai duomenys gali būti tiek spausdinta, elektroninė ar žodinė forma, tiek gali būti gauti iš pasakojimų, interviu, tikslinių grupių, stebėjimų ar tekstų, tokių kaip straipsniai, knygos. Šio

⁸⁹ Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288

metodo tikslas yra „suteikti žinių ir supratimą apie tiriamą reiškinį“⁹⁰ ir dėl to leis atskleisti skirtingą valstybių narių supratimą apie strateginę autonomiją.

Tyrimo duomenys. Tyrime analizuoti duomenys iš žiniasklaidos priemonių buvo atrenkami, įvedant raktinius žodžius “*EU strategic autonomy*”, “*EU defence and security policy*” bei pridėdant analizuojamos valstybės pavadinimą arba jos lyderius. Iš viso atrinkti 60 pasirinkti valstybės narių pasisakymai bei oficialios kalbos. Analizei žiniasklaidoje išskirtas 2016 m. pradžios – 2022 m. laikotarpis. 2016 m. pasirinkti kaip prasidėjusių dabartinių diskusijų apie strateginę autonomiją pradžia. Taip pat analizuoti pasirinktų šalių naujausi pagrindiniai strateginiai dokumentai (14) kaip šalies gynybos ar užsienio politikos strategijos, publikuotos institucijų internetiniuose puslapiuose. Galiausiai, kaip trečia tyrimo duomenų grupė buvo atlikti ir išnagrinėti interviu su valstybių narių politikais, sprendimų priėmėjais bei ekspertais. Interviu vykdyti, siekiant atsakyti į klausimus, į kuriuos atsakymų nepavyko rasti strateginiuose dokumentuose, viešuose pasisakymuose ir kaip būdas patvirtinti ar papildyti padarytas prielaidas. Valstybių pareigūnai atrinkti iš nacionalinių Užsienio reikalų, Krašto apsaugos ministerijų bei Parlamentų Užsienio bei Krašto apsaugos komitetų. Tuo pačiu atsižvelgiama į pasirinkto asmens ekspertizę tyrimo temoje. Šalies pareigūnams nesutikus dalyvauti tyrime arba nepavykus susisiekti, buvo interviuojami ekspertai. Iš viso apklausta 8 respondentai iš 6 skirtingų valstybių narių: Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Lietuvos, Suomijos ir Austrijos.

Tyrimo eiga. Tiriant ES valstybių narių strateginės autonomijos supratimą, 27 bendrijos narės buvo suklasifikuotos į grupes pagal panašų požiūrį į šį strateginį tikslą. Vykdamas ES valstybių narių grupavimą, remtasi ekspertų bei mokslininkų jau atliktais tyrimais bei išvargomis apie kintamuosius, darančius didžiausią įtaką požiūriui į strateginę autonomiją. Šiuo atveju, buvo pasitelktas N.Koenig sukurtas modelis, kuriuo nurodama, kad skirtingos valstybių narių strateginės kultūros lemia skirtingus tarptautinio bendradarbiavimo būdus, grėsmių suvokimą ir požiūrį į jėgos panaudojimą (plačiau aptarta skirsniuose 2.1.1-2.1.3). Šie trys veiksniai daro įtaką strateginio tikslo fragmentiškumui ir lemia skirtingus požiūrius į ES autonomiją. Taikant šį modelį valstybes nares galima suklasifikuoti į skirtingas grupes strateginės autonomijos įgyvendinimo požiūriu. Pasak akademikės, strateginė autonomija politiniame lygmenyje apima tris svarbiausius klausimus: *autonomija nuo ko, kokiam tikslui bei daryti ką* (anglų k. – *autonomy from whom, for what and to do what?*)⁹³, o atsakymus į šiuos klausimus formuoja nacionalinės strateginės kultūros bei grėsmių suvokimas. Tradiciškai ES valstybės narės skiriasi dviem aspektais: požiūriu į galios panaudojimą ir tarptautinio bendradarbiavimo būdu. Šis skirtumas daro įtaką atsakymams į klausimą, nuo ko ES turėtų būti autonomiška ir ką daryti. Tai, ko turėtų pasiekti ši autonomija, priklauso

⁹⁰ Downe-Wamboldt, B. (1992). Content analysis: Method, applications, and issues. *Health Care for Women International*, 13, 313-321.

nuo nacionalinės grėsmės suvokimo, kuris skiriasi priklausomai nuo valstybių narių pažeidžiamumo ir geografinės padėties.⁴ Remiantis šiais trimis pjūviais valstybės narės sugrupuotos į septynias grupes, iš kurių pasirinkta po vieną valstybę (Prancūzija, Vokietija, Italija, Slovėnija, Suomija, Danija ir Lietuva), kurios buvo tiriamos nuosekliau, siekiant identifikuoti šių valstybių Europos autonomijos sampratą.

2.1 ES valstybių narių klasifikacija

Atsakant į tyrimo klausimą, kaip skirtingose ES valstybėse narėse yra suvokiama strateginės autonomijos koncepcija, 27 bendrijos narės bus klasifikuojamos į grupes pagal panašų požiūrį į šį strateginį tikslą. Vykdamas ES valstybių narių grupavimą, bus remiamasi akademikų bei ekspertų atliktais tyrimais bei išvalgomis apie kintamuosius, darančius didžiausią įtaką požiūriui į strateginę autonomiją.

Mokslininkų bei ekspertų bendruomenė vienu svarbiausiu bei didžiausią įtaką turinčiu kintamuoju įvardija valstybių narių **strateginių kultūrų** skirtumą. Strateginė kultūra, remiantis akademikų analizėmis, vėliau implikuoja kitus du reikšmingus kintamuosius – išsiskiriančius **interesus** bei **grėsmių suvokimus**.^{91,92,93,94,95,96,97} Strateginė kultūra dažniausiai yra apibrėžiama kaip normos, idėjos ir praktika, kurie daro įtaką sprendimų priėmimui ir galiausiai didžiosios strategijos kūrimui politiniams tikslams pasiekti.⁹⁸ D.H.Zandee ir K.Kruijver teigimu, ji apima tris tarpusavyje susijusius lygmenis: politinį-strateginį, doktrininį ir karinį-elgsenos.⁹⁹ Pirmasis lygmuo apima tikslą, kuriam valstybės nori taikyti jėgą, pradedant teritorine gynyba ir baigiant karinėmis krizių valdymo intervencijomis. Jėgos naudojimo tikslas yra glaudžiai susijęs su skirtingu grėsmės suvokimu. Grėsmės suvokimo elementas yra svarbi nacionalinės politikos dalis, nes jis turi įtaką šalių požiūriui bei sprendimui dislokuoti ginkluotąsias pajėgas. Karinės

⁹¹ Meijer, H., & Brooks, S. G. (2021). Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back. *International Security*, 45(4), 7-43.

⁹² Zandee, Dick, et al. *European Strategic Autonomy in Security and Defence: Now the Going Gets Tough, It's Tie to Get Going*. Netherlands Institute of International Relations' Clingendael', 2020.

⁹³ Zieliński, Tadeusz. "Strategic Autonomy of the European Union in Security and Defence." *Lithuanian Annual Strategic Review* 18.1 (2020).

⁹⁴ Van den Abeele, Eric. "Towards a new paradigm in open strategic autonomy?." *ETUI Research Paper-Working Paper* (2021).

⁹⁵ Kochis, Daniel. "Recent EU Strategic Autonomy Advances Threaten the Transatlantic Link." *The Heritage Foundation—Backgrounder* 3470 (2020): 1-26.

⁹⁶ Franke, Ulrike, and Tara Varma. "Independence play: Europe's pursuit of strategic autonomy." *European Council on Foreign Relations* 293 (2019).

⁹⁷ Smith, Michael E. "Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 605-620.

⁹⁸ A. Biava, M. Drent & G.P. Herd, 'Characterizing the European Union's Strategic Culture: An Analytical Framework', in: *Journal of Common Market Studies*, 49(6), 2011, p. 1227

⁹⁹ Zandee, Dick H., and Kimberley Kruijver. *The European Intervention Initiative: Developing a shared strategic culture for European defence*. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2019.

doktrinos įtvirtina ginkluotųjų pajėgų nukreipimo ir veikimo būdą, įskaitant prievartos priemonių naudojimą. Galiausiai karinį-elgesio pobūdį formuoja istorinė patirtis ir praktika. Tai apima tokius klausimus: kaip šalies istorija veikia jos norą dislokuoti karines pajėgas? Ar šalies karinį elgesį galima apibūdinti kaip pacifistinį ar intervencinį; ar šalis ir jos visuomenė yra atvira ginkluotam įsikišimui, kai to reikia, ar, veikiau, pirmenybę teikia kariniam susilaikymui krizių metu? Vis dėlto tyrimo rėmuose nebus plačiau plėtojama strateginės kultūros koncepcija, bet remiamasi mokslininkų jau išskirtais strateginės kultūros nulemtais kintamaisiais, darančiais įtaką valstybių narių nesutarimams dėl strateginės autonomijos įgyvendinimo. Šiuo atveju, N.Koenig, analizuodama ES strateginės autonomijos įgyvendinimo kliūtis bei perspektyvas, daro prielaidą, kad skirtingos valstybių narių strateginės kultūros lemia skirtingus tarptautinio bendradarbiavimo būdus, grėsmių suvokimą ir požiūrį į jėgos panaudojimą.¹⁰⁰ Šie trys veiksniai daro įtaką strateginio tikslo fragmentiškumui ir lemia skirtingus požiūrius į ES autonomiją. Mokslininkė, remdamasi J.Howorth ir C.Meye išskirtais kriterijais, pasiūlo modelį, kurį taikant, valstybes nars galima suklasifikuoti į skirtingas grupes strateginės autonomijos įgyvendinimo požiūriu. Pasak akademikės, strateginė autonomija politiniame lygmenyje apima tris svarbiausius klausimus: *autonomija nuo ko, kokiam tikslui bei daryti ką* (anglų k. – *autonomy from whom, for what and to do what?*)?¹⁰¹, o atsakymus į šiuos klausimus formuoja nacionalinės strateginės kultūros bei grėsmių suvokimas. Tradiciškai ES valstybės narės skiriasi dviem aspektais: požiūriu į galios panaudojimą ir tarptautinio bendradarbiavimo būdu. Šis skirtumas daro įtaką atsakymams į klausimą, nuo ko ES turėtų būti autonomiška ir ką daryti. Tai, ko turėtų pasiekti ši autonomija, priklauso nuo nacionalinės grėsmės suvokimo, kuris skiriasi priklausomai nuo valstybių narių pažeidžiamumo ir geografinės padėties (žr. lentelę 1).¹⁰² Remiantis šiais trimis pjūviais bus grupuojamos valstybės narės.

Kriterijai skiriantys strateginės autonomijos įgyvendinimo požiūrius

Strateginė autonomija...	Kultūrinė/strateginė dimensija	Skirtumai tarp ES valstybių narių
...nuo ko?	Tarptautinio bendradarbiavimo būdas	Europietiškas vs. Atlantizmas
...kokiam tikslui?	Geografinis ar funkcinis grėsmės supratimas	Rytai vs. Pietūs Regioninis vs. Globalus

¹⁰⁰ Koenig, Nicole. "The EU as an Autonomous Defense Actor." (2021).

¹⁰¹ Helwig, Niklas, „Strategic Autonomy And The Transformation Of The EU: New Agendas For Security, Diplomacy, Trade And Technology“ FIIA, 2021 <https://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2021/04/April2021-67-FIIA-Final_Report-STRATEGIC-AUTONOMY-AND-TRANSFORMATION-OF-THE-EU.pdf>

¹⁰² Ten pat, 9

		Konvencininės vs. naujos grėsmės Karinės vs. civilinės grėsmės
...ką daryti?	Požiūris į jėgos panaudojimą	Aktyvizmas vs. susilaikymas Intervencionizmas vs. pacifizmas Kariniai vs. civiliniai instrumentai

1 lentelė. Sudarė autorė, remiantis N.Koenig, "The EU as an Autonomous Defense Actor." (2021)

2.1.1 Tarptautinio bendradarbiavimo būdas

Akademiniam bei ekspertiniam laukui sutariama, kad strateginės autonomijos įgyvendinimas tampa komplikotas dėl ES valstybių narių pasidalinimo į dvi grupes JAV atžvilgiu: atlantistines ir pan-europietiškas. Atlantizmas gali būti apibrėžiamas kaip kolektyvinis ES ir NATO narių, norinčių užtikrinti JAV karių buvimą regione bei išlaikyti NATO, kaip kertinio Europos saugumo ir gynybos politikos, poziciją, tapatybės terminas. Atlantizmas yra glaudžiai susijęs su JAV įtaka pasaulio politikai ir Europos šalių saugumo tapatybe. Remiantis pastaruoju apibrėžimu, „europietiškumas“ laikomas atlantizmo antipodu, kuriuo siekiama sumažinti JAV įtaką Europoje, skatinant savarankiškesnę ES saugumo vaidmenį.¹⁰³

Strateginės autonomijos įgyvendinimo kontekste, pan-europietiško valstybių kategorijoje esančios šalys palaiko ES integracijos saugumo ir gynybos politikoje idėją ir, nors pasisako už tvirtus santykius su JAV, mano, kad bendrija neturėtų būti besąlygiškai priklausoma nuo transatlantinės partnerės paramos saugumo bei gynybos srityje. Jų manymu, strateginė autonomija nereiškia ES norą veikti vienai, o Europos gynybinių pajėgumų sustiprinimas turėtų tuo pačiu sustiprinti NATO bei sutvirtinti transatlantiniams ryšius.¹⁰⁴ Šioje valstybių grupėje išlieka supratimas, kad Aljansas išliks svarbiausias euroatlantinės erdvės gynybos pagrindas, o konvenciniu ir branduoliniu atžvilgiu Europa yra priklausoma nuo JAV gynybinių pajėgumų bei branduolinio atgrasymo skėčio, todėl NATO struktūrų pakeitimas europinėmis nėra galimas.¹⁰⁵ Tačiau Prancūzijos prezidento E.Macrono nuomone, „laipsniškas ir neišvengiamas“ JAV pasitraukimas iš Europos reikalauja sukurti Europos gynybos architektūrą, tačiau tuo pačiu akcentuojamas bendrijos gynybinio bei politinio ramsčio sustiprinimas NATO viduje. Šio grupės valstybės mano, kad strateginė autonomija turėtų apimti institucinius gebėjimus savarankiškai planuoti ir vykdyti karines operacijas, įskaitant didelio intensyvumo karines operacijas, tokias kaip teritorinės gynybos misijos, ir

¹⁰³ Græger, Nina, and Kristin M. Haugevik. *The revival of Atlanticism in NATO? Changing security identities in Britain, Norway and Denmark*. 2008.

¹⁰⁴ Tocci, Nathalie. "European strategic autonomy: what it is, why we need it, how to achieve it." Report, Istituto Affari Internazionali, March (2021).

¹⁰⁵ Lippert, Barbara, et al. "European strategic autonomy: actors, issues, conflicts of interests." (2019): 39.

savarankiškai plėtoti bei kurti gynybos pajėgumus su minimaliu JAV įsitraukimu.¹⁰⁶ Nors analitikai sutinka, kad Europai šiuo metu trūksta strateginės autonomijos saugumo ir gynybos srityje, naujausios Europos gynybos iniciatyvos, įskaitant Europos gynybos fondą (EDF), Nuolatinį struktūrinį bendradarbiavimo mechanizmą, Europos intervencijos iniciatyva ir ES karinio planavimo ir vykdymo pajėgumai (MPCC) rodo, kad europiečiai imasi reikšmingų žingsnių siekdami strateginės autonomijos.

Atlantistinė viziją puoselėjančios valstybės laikosi priešingos pozicijos – siekia instituciškai, struktūriškai ir ideologiškai susieti Europos saugumo politiką su JAV per NATO.¹⁰⁷ Baltijos valstybių ir Centrinės Europos valstybių baimę pabrėžia E.Macrono ir A.Kramp Karrenbauer nesutarimas dėl Europos perspektyvų tapti gynybine galia tarptautinio saugumo architektūroje – Baltijos šalyse ir Vidurio Europos regiono sostinėse dažniausiai palaikoma Vokietijos gynybos ministrės pozicija, kad bendrija artimiausioje ateityje negali tapti autonomišku veikėju gynybos srityje ir dėl to priklausomybė nuo JAV išliks fundamentaliu veiksmu.¹⁰⁸ Konsensusas dėl šios prielaidos matomas taip pat ekspertiniame lygmenyje ir sutinkama, kad teritorinė gynyba ar atgrasymo politika toliau priklausys nuo JAV įsitraukimo į Europos saugumo bei gynybos architektūrą, pirmiausia – per NATO struktūras. Kadangi Rusijos agresijos perspektyva išlieka tikėtina, Rytų bei Vidurio Europos valstybės mano esant strateginę autonomiją pavojingu tikslu, kuriuo rizikuojama atitraukti Vašingtoną nuo regiono.¹⁰⁹ Atlantistinių valstybių argumentai apima M.Albright jau 1998 m. NATO aukščiausiojo lygio susitikimo metu išsakytą „3-D“ (ko nereikia siekti) mintį. Savo reakcijoje į Saint Malo deklaraciją tuometinė JAV valstybės sekretorė pabrėžė, kad ES autonomija neturi reikšti „jokio atsiejimo, jokio dubliavimo ir jokios diskriminacijos“ (ang. „*no decoupling, no duplication and no discrimination*“).¹¹⁰ M.Albright teigimu, strateginė autonomija gali pakenkti NATO, o pati bendrija nėra pajėgi savęs apsaugoti. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šiai grupei priklausančios šalys neatmeta strateginės autonomijos tikslo kaip neįgyvendinamo. Manoma, kad siekiant užtikrinti nuolatinį ir veiksmingą JAV įsitraukimą į Europos saugumą, NATO sąjungininkės iš Europos turi stiprinti gynybinius pajėgumus ir prisiimti didesnę naštos dalį Aljanso viduje, pavyzdžiui, didinant gynybines išlaidas.¹¹¹ Tai laikoma vienu iš pagrindinių veiksnių, lemiančių transatlantinio

¹⁰⁶ Jolyon Howorth, *For a True European Defence Union* (Brussels: Wilfried Martens Centre for European Studies, December 7, 2017), pp. 7–8.

¹⁰⁷ Voskopoulos, George. "European Integration: From Gaullism to Atlanticism and Europeanism." *Studia Europaea* 11 (2013): 2006

¹⁰⁸ Tocci, Nathalie. "European strategic autonomy: what it is, why we need it, how to achieve it." Report, Istituto Affari Internazionali, March (2021).

¹⁰⁹ Ten pat, 12

¹¹⁰ „Press Conference by US Secretary of State Albright“, 1998-12-8, <<https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981208x.htm>>

¹¹¹ Zieliński, T. (2020). Strategic Autonomy of the European Union in Security and Defence. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 18(1).

bendradarbiavimo ateitį ir visos Europos saugumą. Šiai stovyklai N.Koenig taip pat priskiria Nyderlandus, Daniją bei Portugaliją, kurios strateginę autonomiją dėl neapibrėžto termino dažniausiai supranta kaip ES emancipaciją nuo JAV politinėje, ekonominėje ir gynybinėje srityse. Toks ES ateities supratimas yra nepriimtini valstybėms, nes JAV yra laikoma regioninio saugumo pamatu.

Taip pat kyla nesutarimų dėl kolektyvinės gynybos. Baimė dubliuoti ar konkuruoti su NATO lėmė, kad iki šiol ES valstybės narės Lisabonos sutarties 42.7 straipsnį aiškina atsargiai, daugiausia dėmesio skiriant terorizmui, kibernetinėms ir hibridinėms grėsmėms, o ne konvencinio karo atsakomiesiems veiksams.¹¹² Pripažįstama, kad ribotas Europos pajėgų pasirengimas, lėtas sprendimų priėmimas ir pajėgumų trūkumai reiškia, kad be JAV ir kitų NATO sąjungininkių, nepriklausančių ES, bendrijos atgrasymas bei gynyba yra suvaržyti.¹¹³ Tai taip pat atsispindi Visuotinėje ES strategijoje, kurioje pabrėžiama, kad „Kalbant apie kolektyvinę gynybą, daugumai valstybių narių pirminė struktūra ir toliau yra NATO“.¹¹⁴ Vis dėlto Prancūzijos pavyzdys, kai po 2015 m. lapkričio mėn. teroristinių išpuolių šalyje buvo aktyvuotas ES sutarties 42.7 straipsnis, įrodė, kad Paryžius rimtai žiūri į ES savitarpio pagalbą bei šis straipsnis įpareigoja valstybes nars padėti kitai narei, kurios teritorijoje vyksta ginkluota agresija. Todėl atsižvelgiant į kintančių grėsmių, su kuriomis susiduria ES, pobūdį, šio straipsnio aktyvavimas gali suteikti erdvės aktyvesniam ES vaidmeniui, kovojant su hibridine agresija. Tačiau žvelgiant į ateitį išlieka nesutarimas dėl santykio su NATO 5 straipsniu ir neatsakytas klausimas, kokių veiksmų reikėtų imtis tuo atveju, jei viena iš Aljanso narių keltų grėsmę ES valstybei narei. Situacija buvo patikrinta Graikijos ir Turkijos konflikto metu, kai Graikijos užsienio reikalų ministras adresavo laišką ES vyriausiajam įgaliotiniui ir Europos Komisijos pirmininko pavaduotojui Josepui Borrelliui dėl Turkijos vykdomų agresyvių veiksmų ir buvo akcentuota pagrindinė Graikijos teisė remtis Europos Sąjungos sutarties 42 straipsnio 7 dalimi.

Apibendrinant, diskusijose apie tarptautinio bendradarbiavimo būdą vyrauja dvi minties mokyklos: vieną sudaro atlantistinės šalys, kurios mano, kad Europos strateginės autonomijos siekis yra konkuruojanti su JAV vaidmens Europoje išlaikymu bei susilpnins NATO; kita stovykla, kurią sudaro pan-europietiškos valstybės narės, palaiko poziciją, kad abi organizacijos atlieka labai skirtingus vaidmenis ir turi aiškiai apibrėžtus įgaliojimus bei pareigas, todėl autonomiškesnę ES papildys NATO.¹¹⁵

¹¹² Zandee, Dick, et al. *European Strategic Autonomy in Security and Defence: Now the Going Gets Tough, It's Tie to Get Going*. Netherlands Institute of International Relations' Clingendael', 2020.

¹¹³ Biscop, Sven. *Fighting for Europe: European strategic autonomy and the use of force*. Vol. 103. Egmont Institute, 2019.

¹¹⁴ Visuotinė Europos Sąjungos užsienio ir saugumo politikos strategija, 2016 m.

¹¹⁵ Zandee, 23

Grupuoiant valstybes pagal tarptautinio bendradarbiavimo būdą remiamasi H.Biehl, B.Giegerich ir A.Jonas publikuota knyga „*Strategic Cultures in Europe*“¹¹⁶, kurioje siekiama sistemingai nustatyti ES valstybių narių strategines kultūras, jų panašumus bei skirtumus, daugiausiai dėmesio skiriant saugumo ir gynybos politikai. Taip pat papildyti ar patikrinti prielaidas buvo remtasi ir valstybių strateginiais dokumentais bei kita susijusia antrine literatūra.

Autoriai kartu su 28 valstybių narių ekspertais išskiria keturias pagrindines sritis, kurios atspindi esminius nacionalinio saugumo ir gynybos politikos aspektus, o tuo pačiu ir konkrečios šalies strateginę kultūrą. Minėtas sritis sudaro: 1) tarptautinės saugumo politikos ambicijų lygis, 2) vykdomosios valdžios veiksmų sritis priimant sprendimus, 3) užsienio politikos orientacija, 4) noras panaudoti karinę jėgą. Mokslininkų teigimu, nacionalinių pozicijų suderinimas šiose keturiose srityse gali būti laikoma glaudaus bendradarbiavimo užsienio, saugumo ir gynybos politikos prielaida.

Analizuodami užsienio politikos orientaciją, autoriai siekia identifikuoti bei priskirti šalis prie europinio arba transatlantinio bendradarbiavimo saugumo ir gynybos politikoje grupių. Tai įgyvendinant išskiriami septyni pagrindiniai aspektai:

- 1) Ar saugumo ir gynybos politikos dokumentai nusako pageidaujamą bendradarbiavimo veikėją (pirmenybė teikiama NATO ar ES)?
- 2) Kaip apibrėžiami ES ir NATO vaidmenys (ar jų santykiai apibūdinami kaip konkurencija ar suderinamumas)?
- 3) Ar keičiasi ES ir (arba) NATO vaidmuo kitų bendradarbiavimo formų, tokių kaip dvišalio bendradarbiavimo koalicijos, atžvilgiu?
- 4) Ar šalis pasisako už aiškų pasidalijimą tarp ES ir NATO funkciniu ar geografiniu požiūriu?
- 5) Ar dokumentuose arba elitiniuose diskursuose aprašomi konkretūs tikslai ES arba NATO ateities plėtrai?
- 6) Ar valstybė skiria tam tikras priemones ES ir (arba) NATO bei kaip šalies karinis indėlis pasiskirsto tarp ES ir NATO operacijų, ES kovinių grupių bei NATO greitojo reagavimo pajėgų atžvilgiu?
- 7) Ar šalis apibrėžia svarbius bei konkrečius dvišalius santykius saugumo ir gynybos politikos srityje?

Perskaičius antrinę literatūrą, prie pan-europinę orientaciją pasižyminčių valstybių galima priskirti Airiją, Austriją ir Maltą. Šalys nėra NATO narės, o pirmenybę saugumo ir gynybos bendradarbiavimo srityje

¹¹⁶ Biehl, Heiko, Bastian Giegerich, and Alexandra Jonas. *Strategic Cultures in Europe*. Springer Vs, 2013.

teikia ES. Būdamos neutralios, valstybės remia bei yra įsitraukusios į BSGP ir mato tai kaip tinkamą platformą išlikti įsitraukusioms į bendros politikos formavimą bei siekti tarptautinio saugumo tikslų, nepažeidžiant savo konstitucinių nuostatų. Tuo pačiu Kipras yra orientuotas į ES ir tai atsispindi svarbiausių valstybės politinių partijų pozityvi retorika ES atžvilgiu bei neutralumo atsisakymas po įstojimo į bendriją. Komplikuoti santykiai su Turkija neleidžia svarstyti stojimo į NATO, todėl šalis saugumo bei gynybos srityje veikia ES ir JT rėmuose. Liuksemburgas nors akcentuoja, kad transatlantiniai santykiai yra esminiai ir nepakeičiami bei bendradarbiavimas NATO formate papildo bendrijos pajėgumus, vis tiek yra labiau orientuotas į veikimą ES rėmuose. Tai daugiausia nulemta istorinių tradicijų bei šalis teikia preferenciją kariniam bendradarbiavimui su Beneliukso, o taip pat Višegrado ir Baltijos regiono valstybėmis. Belgija su Prancūzija bene tvirčiausiai pasisako už vis gilesnę ES integraciją – jų manymu, tai turėtų apimti BUSP ir BSGP stiprinimą, kuris leistų Europai veikti savarankiškai, kartu didinant karinius pajėgumus bendradarbiaujant ir tuo pačiu stiprinant NATO.

Antrosios grupės šalys pasižymi transatlantine orientacija ir NATO yra matoma kaip svarbiausia saugumą užtikrinanti organizacija, o ES yra pasitelkiama visiems likusiems klausimams spręsti. Šiai grupei pirmiausia galima priskirti Vidurio ir Rytų Europos šalis: Bulgariją, Čekiją, Estiją, Kroatiją, Latviją, Lenkiją, Lietuvą, Slovakiją, Slovėniją ir Vengriją. Baltijos valstybės yra ne tik NATO narės, bet ir pasižymi stipriais dvišaliais santykiais su JAV bei laikosi politinių įsipareigojimų, pagrįstų ne tik sutartimis, tačiau ir vykdydamos lobistinę veiklą, pagrįstą nacionaliniais interesais.¹¹⁷ Dėl savo geografinės padėties ir kilus didesnei Rusijos grėsmei po 2014 m. valstybės dar labiau pabrėžia Aljanso bei transatlantinės partnerės svarbą, o santykiyje su ES pasisako už glaudesnę bendrijos ir JAV bendradarbiavimą. Estija įvardija „transatlantinių ryšių stiprinimą tiek NATO, tiek Europos Sąjungos ir JAV bendradarbiavime“ kaip svarbų stiprėjančios Europos faktorių.¹¹⁸ Lietuva „ES ir JAV bendradarbiavimo stiprinimą“ apibrėžia kaip vieną iš savo užsienio politikos tikslų.¹¹⁹ Panašiai Latvija save pozicionuoja kaip šalį, kuri stiprina Europą ir transatlantinius ryšius su JAV ir Kanada bei palaiko JAV poziciją daugeliu su saugumu susijusių klausimų.¹²⁰ Lygiai taip pat Lenkija nacionalinio saugumo ramsčiu įvardija NATO, o į bet kurią iniciatyvą, galinčią pakenkti Aljanso pajėgumui ginti savo nares,

¹¹⁷ Bērziņa-Čerenkova, Una Aleksandra. "The Baltic CAI challenge: reconciling Transatlanticism with EU solidarity." *Asia Europe Journal* 19.4 (2021): 511-515.

¹¹⁸ Report on foreign policy by Minister of Foreign Affairs Eva-Maria Liimets at the Parliament of Estonia," Republic of Estonia, Ministry of Foreign Affairs, February 16, 2021

¹¹⁹ "Resolution of the Seimas of the Republic of Lithuania on Directions in Foreign Policy," Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania, December 10, 2020

¹²⁰ "Speech by Foreign Minister Edgars Rinkēvičs at the annual Foreign Policy Debate in the Latvian Parliament (Saeima), 28 January 2021," Ministry of Foreign Affairs, Republic of Latvia, January 28, 2021

žiūri kaip į grėsmę. Kaip teigiama 2020 m. Nacionalinio saugumo strategijoje, Lenkija siekia „pragmatiškai įsitraukti į Europos Sąjungos bendros saugumo ir gynybos politikos kūrimą, įskaitant Europos Sąjungos nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo ir Europos gynybos fondo rėmus, siekiant užtikrinti, kad ši politika papildytų Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją.“¹²¹ Slovėnijos ir Čekijos dvišalis bendradarbiavimas pirmiausia orientuotas į stiprius strateginius partnerius NATO ir ES, o abi organizacijas laiko ne konkuruojančiomis, bet vieną kitą papildančiomis. Vis dėlto, valstybės mano, kad Aljansas pirmiausia yra atsakingas už kietąjį saugumą, agresorių atgrasymą bei karinių operacijų vykdymą, o ES daugiau dėmesio daugiausia orientuota į civilinių krizių valdymą. Rumunijai įstojimas į NATO buvo vienas svarbiausių tikslų, siekiant nacionalinio saugumo bei priemonė toliau stiprinti šalies partnerystę su pagrindine Aljanso nare JAV, kurios saugumo įsipareigojimai buvo labai reikalingi tiek daugiašalėje sistemoje, tiek už jos ribų. Valstybė, kaip ir kitos Vidurio Rytų Europos šalys, stengiasi užtikrinti nuolatinį JAV įsitraukimą Europoje. Slovakija taip pat yra smarkiai orientuota į atlantizmą, tai atspindi tiek saugumo strategija, tiek gynybos strategija, kuriose pažymima, kad Aljansas yra pagrindinė priemonė, sprendžiant globalias saugumo grėsmes ir palaikant taiką euroatlantinėje erdvėje. Tuo pačiu Slovakija yra įsipareigojusi „aktyviai dalyvauti“ ES bendrojoje saugumo ir gynybos politikoje, o bendrijos pajėgumai turėtų būti plėtojami kartu su NATO. Danija su Nyderlandais taip pasižymi stipria atlantistine orientacija.¹²² Pastaroji šalis mato NATO kaip vienintelę organizaciją, garantuojančią JAV įsitraukimą į Europą ir šis įsitraukimas prisideda prie šalies saugumo. Danija, pasižyminti kariniu aktyvizmu, dalyvavo daugelyje NATO arba JAV misijose, o aukščiausi Aljanso civiliai ir kariniai pareigūnai – generalinis sekretorius ir Karinio komiteto vadovas buvo atitinkamai danai – A.F.Rasmussenas ir K.Bartelsas. Danijos saugumo ir gynybos politikos Atlantizmo pobūdis paskatino analitikus įtraukti Daniją į „superatlantizmo“ tradiciją arba apibrėžti ją kaip „nepriekaištingą sąjungininkę“, o atlantistinė laikysena pelnė didesnę įtaką Vašingtonui bei NATO. Pietų Europos valstybes – Ispaniją ir Portugaliją taip pat galima priskirti atlantizmo orientacijai. Ispanija palaiko pusiausvyrą tarp tarp europinio ir transatlantinio bendradarbiavimo ir nors ES užsienio politika prioritetizuojama, transatlantiniai santykiai turi dvišalio bendradarbiavimo su JAV pagrindą.¹²³ Portugalija labiau nei Ispanija yra orientuota į transatlantinį bendradarbiavimą ir save pozicionuoja kaip

¹²¹ National Security Strategy Of The Republic Of Poland, 2022

¹²² Biehl, H., Giegerich, B., and Jonas, A., eds., 2013. Strategic cultures in Europe: security and defence policies across the continent. Wiesbaden: Springer VS

¹²³ Arteaga, 337.

„Europos pasienio valstybę.“¹²⁴ Tai įrodo faktas, kad istoriškai Portugalija į NATO misijas yra išsiuntusi daugiau karių nei į JT ir ES misijas kartu sudėjus.¹²⁵

Galiausiai Vokietija ir Italija yra dažnai atvejais įvardijamos kaip neutralios ir balansuojančios tarp transatlantinio bendradarbiavimo bei veikimo ES gynybos ir saugumo srityje valstybėmis¹²⁶. Tačiau kadangi tik dvi valstybės iš 27 ES valstybių narių būtų galima priskirti išimtims bei siekiant paprastesnio grupavimo, Vokietija ir Italija bus sugrupuotos pagal dvi kategorijas; atlantizmą bei europietiškumą, atsižvelgiant į preferencijas karinio bendradarbiavimo srityje. Prie pan-europinės orientacijos yra priskiriama Vokietija. Nors šalis yra įvardijama kaip neutrali ir balansuojanti tarp transatlantinio bendradarbiavimo bei veikimo ES viduje gynybos ir saugumo srityje¹²⁷, pastebima, kad po Vokietijos Demokratinės Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos susivienijimo, šalis tapo europietiškesnė, ypač po karų buvusioje Jugoslavijoje.¹²⁸ Taip pat pokyčiai Vokietijos strateginėje kultūroje ir šalies įsipareigojimo transatlantiniam aljansui silpnėjimas matomi po 2016 m., kai JAV prezidentu buvo išrinktas D.Trumpas. 2017 m. kampanijoje Miunchene buvusi kanclere A.Merkel akcentavo Europos integraciją saugumo bei gynybos politikoje, o, kalbėdama apie Europos transatlantinius ryšius, pabrėžė, kad ES turės išmokti prisiimti daugiau atsakomybės ateityje.¹²⁹ Italija priešingai nei Vokietija, yra linkusi į atlantistinę poziciją. Nors šalis savo saugumo ir gynybos politikos pagrindus kildina iš transatlantinio bendradarbiavimo, dalyvavimas BUSP ir BSGP pat buvo prioretizuojamas, ypač Europos Komisijos Viceprezidente ir Vyriausiąja Įgaliotine tapus Federica Mogherini, Italijos atstovei.¹³⁰

¹²⁴ Bruno Cardoso Reis, „Portugal.“ Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), *Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent*. Potsdam: Springer VS, 2013, 284.

¹²⁵ Reis, 284-287.

¹²⁶ Koenig, Nicole. "The EU as an Autonomous Defense Actor." (2021)

¹²⁷ Ten pat, 16

¹²⁸ Stahl, Bernhard, and Anna Johannesdottir. "Understanding the Atlanticist–Europeanist divide in the CFSP: comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands." *European Foreign Affairs Review* 9.3 (2004).

¹²⁹ Matthew Karnitschnig, „*What Angela Merkel meant at the Munich beer hall*“, 2017-05-18, politico.com, <<https://www.politico.eu/article/what-angela-merkel-meant-at-the-munich-beer-hall/>>

¹³⁰ Marrone, Alessandro ir Camillo, Federica, Di, „Italy.“ Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), *Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent*. Potsdam: Springer VS, 2013.

ES valstybių narių bendradarbiavimo tipas

Valstybė	Tarptautinio bendradarbiavimo būdas	
	A	B
Airija		+
Austrija		+
Belgija		+
Bulgarija	+	
Čekija	+	
Danija	+	
Estija	+	
Graikija		+
Ispanija	+	
Italija	+	
Kipras		+
Kroatija	+	
Latvija	+	
Lenkija	+	
Lietuva	+	
Liuksemburgas		+
Malta		+
Nyderlandai	+	
Portugalija	+	
Prancūzija		+
Rumunija	+	
Slovakija	+	
Slovėnija	+	
Suomija	+	
Švedija	+	

Vengrija	+	
Vokietija		+

2 lentelė. Sudarė autorė, remiantis N.Koenig, "The EU as an Autonomous Defense Actor." (2021) ir Biehl, Heiko, Bastian Giegerich, and Alexandra Jonas „Strategic Cultures in Europe." (2013)

2.1.2 Grėsmių suvokimas

Tarp mokslininkų ir ekspertų vyrauja konsensusas, kad dabartiniame Europos kontekste, siekiant strateginės autonomijos bendroje saugumo ir gynybos politikoje, iššūkiu kyla dėl skirtingo grėsmės suvokimo (ypač Rytų ir Pietų takoskyros), kuris tuo pačiu stabdo bendros strateginės kultūros konvergenciją.¹³¹ Grėsmės suvokimas yra svarbi nacionalinės politikos dalis, nuo kurios priklauso ginkluotųjų pajėgų dislokavimo prioritetai bei nurodo tikslą, dėl kurio valstybė bus linkusi taikyti jėgą, pradedant teritorine gynyba, baigiant karinių krizių valdymo intervencijomis.¹³²

Daniel Fiott pabrėžia, kad sąvoka „grėsmė“ yra ginčų objektas saugumo studijose.¹³³ Viena mokslininkų grupė mano, kad grėsmės gali būti suprantamos kaip „suvoktų ketinimų, ideologijos ir bendrų pajėgumų derinys“¹³⁴, galintis kelti grėsmę valstybės egzistavimui. Tačiau šis požiūris kritikuojamas dėl per didelės orientacijos į valstybę, kaip vienintelį saugumo objektą, bei kariuomenę ir neatsižvelgiama į platesnius reiškinius kaip klimato kaita ar pandemijos, kurie taip pat kelia grėsmę valstybės ir (arba) visuomenės egzistavimui ar įprastiniam gyvenimo būdai. Kita mokykla teigia, kad grėsmes reikėtų suprasti subjektyviau, t.y. jos gali būti ne tik karinės, tačiau apimti vertybes, kultūrą ir tapatybę. Pastarasis konceptualus supratimas reiškia, kad grėsmės suvokimas gali turėti įtaką valstybės strateginės kultūros pobūdžiui bei ypatybėms.¹³⁵ Remiantis šia teorija, valstybės grėsmės suvokimas gali parodyti, kaip ji gali mąstyti ar elgtis tam tikroje situacijoje, ir parodyti, kokias vertybes ir interesus ji siekia ginti. Remiantis šiais apibrėžimais ir pripažįstant, kad ne visas grėsmes galima arba reikia suprasti iš karinės perspektyvos, galima daryti prielaidą, kad atskirų ES saugumo ir gynybos strategijų analizė galėtų padėti atskleisti nacionalinio grėsmės suvokimo ypatumus. Taip pat svarbu pabrėžti, kad nacionalinės grėsmės nurodo geopolitinius interesus, ambicijų lygį, o ES lygmeniu – ko turėtų būti siekiama strateginės autonomijos

¹³¹ Zandee, Dick H., and Kimberley Kruijver. *The European Intervention Initiative: Developing a shared strategic culture for European defence*. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2019.

¹³² Ten pat

¹³³ Fiott, Daniel. "Uncharted territory?: Towards a common threat analysis and a Strategic Compass for EU security and defence." (2020).

¹³⁴ Ten pat

¹³⁵ Ten pat

įgyvendinimu. Atkreiptinas dėmesys, kad 2016 m. pristatytoje Visuotinėje ES strategijoje bandyta apibrėžti ambicijų lygmenį ir buvo nustatyti trys politiniai prioritetai: a) reaguoti į išorės konfliktus ir krizes, b) stiprinti partnerių pajėgumus bei c) apsaugoti ES ir jos piliečius. Tačiau nepaisant dokumente siūlomos krypties, vis dar pasigendama konkretumo bei bendro požiūrio į tai, kaip valstybių narių vyriausybės supranta grėsmes bendram ES saugumui.¹³⁶ Dėl šios priežasties Vokietijai pirmininkaujant ES Tarybai 2020 m. buvo pristatytas Strateginis Kelrodis, kuriuo siekiama kurti bendrą ir vieningą Europos strateginę kultūrą, skatinant valstybes nares siekti bendro supratimo apie pagrindines grėsmes Europai bei kokiu būdu ES gali tapti savo saugumą užtikrinančiu veikėju tarptautinėje sistemoje.¹³⁷ Projekto pasiruošimas prasidėjo nuo bendros grėsmių analizės ir pradiniam įdirbiui tų pačių metų lapkričio mėnesį buvo įvardintos pagrindinės problemos, pradedant globaliais iššūkiais (pvz., ekonominė konkurencija, klimato kaita, energetinė priklausomybė), regioniniu nesaugumu (pvz., įvairūs konfliktai šalia bendrijos esančiuose regionuose), baigiant tiesioginėmis grėsmėmis ES (pvz., hibridinės grėsmės, dezinformacija).¹³⁸ Remiantis šiais aspektais, valstybės narės turėtų parengti Strateginį kompasą, kuriame būtų sukonkretintas ES politinių ambicijų lygis ir nustatomi kito dešimtmečio prioritetai. Kaip Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas Josepas Borrellis įvardijo – tai suteiks galimybę „greitai pereiti nuo grėsmių vertinimo prie operatyvinio įgyvendinimo ir reagavimo“¹³⁹.

Identifikuojant valstybių narių grėsmes, darbe remiamasi Europos užsienio santykių tarybos 27 asocijuotų mokslininkų 2018 m. atlikta studija, kurioje buvo analizuojami ES valstybių narių strateginiai dokumentai, žiniasklaidos bei akademinis diskursai ir vykdyti interviu su politikos formuotojais bei ekspertais, siekiant išskirti nacionalinių grėsmių spektrą.¹⁴⁰

Atlikto tyrimo metu pastebėta, kad daugelis valstybių dalinasi bendromis grėsmėmis, iš kurių galima išskirti penkias didžiausias (mažėjančia tvarka): kibernetinės atakos; nestabilių valstybių žlugimas arba pilietiniai karai ES kaimynystėje; išorės kišimasis į vidaus politiką; nekontroliuojama migracija į šalis; ir tarptautinėmis institucijomis bei taisyklėmis paremtos tvarkos silpnėjimas. Respondentai tikėjosi, kad šių grėsmių eilė ateinančių dešimtmetį išliks tokia pati. Tačiau valstybių narių pažeidžiamumas grėsmėms skiriasi ir kiekviena šalis teikia skirtingus prioritetus. **Slovėnija, Austrija, Vengrija, Bulgarija** ir Italija didžiausia grėsme įvardija migraciją. Vidurio Europos valstybės labiausiai baiminasi migracija iš

¹³⁶ Fiott, 2020, 15.

¹³⁷ Scazzieri, L. (2020). Can the EU's Strategic Compass steer European defence? CER Bulletin, Issue.134

¹³⁸ "Strategic autonomy and the transformation of the EU: New agendas for security, diplomacy, trade and technology", Niklas Helwig, Elina Sinkkonen and Ville Sinkkonen (FIIA, Finland), 2021

¹³⁹ J. Borrell, 'European Strategic Complacency Is Not an Option', Project Syndicate, 13 November 2020

¹⁴⁰ Dennison, Susi, Ulrike Esther Franke, and Pawel Zerka. "The nightmare of the dark: The security fears that keep Europeans awake at night." *European Council on Foreign Relations* (2018).

Vakarų balkanų, o Italija – iš Šiaurės Afrikos. Su šia grėsme didėja terorizmo tikimybė bei nerimaujama dėl galimo migracijos poveikio bendruomenės sanglaudai. Terorizmo baimė ypač akivaizdi didesnėse šalyse ir tose, kurios neseniai patyrė teroristinius išpuolius, t.y. Prancūzija, Ispanija, Vokietija, Danija ir Belgija. Susirūpinimas Rusija yra stipriausias Rytų Europoje, pavyzdžiui, Estijoje, Rumunijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Suomijoje, taip pat Nyderlanduose, kurie susirūpinę Rusijos galimybių vykdyti kibernetines atakas ir informacinį karą, kištis į šalies vidaus politiką bei išnaudoti ES valstybių narių ekonominius ryšius Rusijos interesams įgyvendinti.

Pažymėtina, kad tarp europiečių yra nedaug prieštaravimų, net kai jų pagrindiniai prioritetai skiriasi: grėsmės, kurios kai kurioms ES šalims yra svarbiausias prioritetas, paprastai kelia didelę grėsmę likusioms valstybėms. Vis dėl to, verta atkreipti dėmesį į tai, kad problemiškausias pasidalijimas yra Europos valstybių suvokime apie Rusiją, kurią septynios šalys laiko svarbiausia savo saugumui, o kitos šešios – didelė grėsme, tačiau penkios, daugiausia pietinės, šalys (Graikija, Italija, Portugalija, Vengrija ir Kipras) nelaiko jokios grėsmės.

ES valstybių narių įvardijamos didžiausios grėsmės

Valstybė	Grėsmės		
	Migracija C	Terorizmas D	Rusija E
Airija		+	
Austrija	+		
Belgija		+	
Bulgarija	+		
Čekija			+
Danija		+	
Estija			+
Graikija ¹⁴¹	+		

¹⁴¹ Graikija didžiausią grėsmę keliantį veikėją įvardija Turkiją, o migracija užima antrą vietą nacionalinio saugumo grėsmių sąraše. Atėnų susirūpinimas dėl tarpvalstybinio karo ir migracijos yra susijęs su Turkijos demokratijos erozija valdant R.T.Erdoganui: graikai baiminasi ne tik jo neosmaninių, regioninių siekių, bet ir ES ir Turkijos susitarimo dėl pabėgėlių nesilaikymo. Graikija Turkiją suvokia kaip grėsmingiausią veikėją, su kuria ji susiduria, nepaisant to, kad jos abi yra NATO narės (iš kitų ES šalių Kipras laiko Turkiją bent jau reikšminga grėsme). Turkijos politika dėl Egėjo jūros ir Kipro išskirtinės ekonominės zonos graikams taip pat sukėlė nerimą, todėl Atėnai pradėjo ieškoti naujų apsaugos priemonių nuo galimos Turkijos agresijos. Vis dėl to, kadangi šia grėsme iš 27 valstybių narių dalijasi tik dvi valstybės, bei siekiant supaprastinti šalių grupavimą, Graikija bus priskirta prie valstybių grupės, kuri dalijasi migracijos grėsme.

Ispanija		+	
Italija	+		
Kipras ¹⁴²	+		
Kroatija	+		
Latvija			+
Lenkija			+
Lietuva			+
Liuksemburgas		+	
Malta	+		
Nyderlandai			+
Portugalija ¹⁴³		+	
Prancūzija		+	
Rumunija			+
Slovakija ¹⁴⁴	+		
Slovėnija	+		
Suomija			+
Švedija		+	
Vengrija	+		
Vokietija		+	

3 lentelė. Sudarė autorė, remiantis duomenimis iš Dennison, Susi, Ulrike Esther Franke, and Pawel Zerka. "The nightmare of the dark: The security fears that keep Europeans awake at night." (2018)

2.1.3 Pasirengimas naudoti karinę jėgą

Istorija turi svarbų vaidmenį formuojant strateginę kultūrą ir tuo pačiu valstybės pasirengimui panaudoti karinę jėgą. Kaip mokslinėje literatūroje pažymima, didžiojoje Europos dalyje Antrasis

¹⁴² Kipras kaip ir Graikija laiko Turkiją didele arba svarbiausia grėsme nacionaliniam saugumui, tačiau valstybė mano, kad gali užmegzti dialogą bei susitarti dėl visapusiško problemos sprendimo su turkais, kuris leistų šalims užmegzti konstruktyvius santykius ir taip pakeisti grėsmės suvokimą. Antra grėsme Kipras įvardija migraciją, todėl, kaip ir Graikija, bus priskirtas jos kategorijai.

¹⁴³ Portugalija kaip ir Slovakija labiausiai baiminasi tarptautinio nusikalstamumo organizacijomis kaiminystėje ir laiko jas grėsmingiausiais veikėjais, su kuriais susiduria. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šia grėsme dalinasi tik dvi ES valstybės narės ir siekiant paprastesnio valstybių grupavimo, Portugalija bus priskirta prie išimčių ir sugrupuota pagal antrinę nacionalinę grėsmę, kuri yra migracija.

¹⁴⁴ Slovakija atitinkamai kaip Portugalija baiminasi nusikalstamų grupuočių kaiminystėje, o antra grėsme įvardijama migracija.

pasaulinis karas turėjo įtaką normų, leidžiančių naudoti karinę jėgą tik savigynos tikslais, formavimuisi.¹⁴⁵ Neprisijungimo politika atsirado kaip bandymas išvengti įsitraukimo į vienos iš dviejų supervalstybių – JAV ir SSRS – kovą dėl pasaulinės galios. Konfliktai Balkanuose išugdė aktyvesnę strateginę kultūrą, pagrįstą humanitarinės intervencijos normomis. Vėliau karas Irake paskatino naujas diskusijas dėl karinių intervencijų teisėtumo ir Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos vaidmens. Platus požiūrių ir istorinių tradicijų, susijusių su jėgos panaudojimu, savęs suvaržymu, sprendimų priėmimo procedūromis ir kitais klausimais, spektras leidžia mokslininkams suskirstyti valstybes į kelias karinio aktyvizmo kategorijas. ES strateginės autonomijos kontekste šiandien taip pat galima pamatyti nesutarimus tarp skirtingas strategines kultūras turinčių šalių – nors daugiau intervencinių šalių, tokių kaip Prancūzija ir Belgija, pasisako už didesnę ES pasirengimą didelio intensyvumo operacijoms, daugiau pacifistinių pozicijų valstybės kaip Švedija ar Vokietija pabrėžia, kad ES pridėtinė vertė yra civilinis-karinis pobūdis.

Grupuoiant valstybes į pasirengimą panaudoti karinę jėgą, J.Duffield siūlo naudoti dvi strateginės kultūros dimensijas: vienašališkumas vs. daugiašališkumas ir militarizmas vs. antimilitarizmas.¹⁴⁶ A.I.Johnston pasiūlė strategines kultūras skirstyti į gynybines arba puolančias kategorijas.¹⁴⁷ U.Krotz savo studijoje apie prancūzų ir vokiečių nacionalinių vaidmenų sampratą įveda daugiau dimensijų: karinė galia prieš civilinę galia, nebranduolinė galia prieš branduolinę energiją, priklausomybė nuo išorinių jėgų vs nepriklausoma valdžia ir pan.¹⁴⁸ Šiame darbe šalys bus grupuojamos į dvi grupes – aktyvias ir susilaikančias, o klasifikuojant valstybes nares į karinės jėgos panaudojimo grupes remiamasi knygoje „Strategic Cultures in Europe” publikuotomis valstybių apžvalgomis bei nacionalinėmis saugumo strategijomis. Mokslininkai išleistoje knygoje karinės jėgos panaudojimą supranta kaip saugumo politikos priemonę – valstybės bus pasirengusios vykdyti karinius veiksmus, siekdamos užtikrinti tiek jų pačių, tiek joms svarbiuose regionuose stabilumą bei saugumą.

Pirmiausia, reikėtų išskirti pirmą grupę valstybių, kurios yra deklaravusios karinį neutralumą: Austrija, Suomija, Airija, Malta ir Švedija. Airijai dėl palankios geografinės padėties (periferinės padėties vakarinėje Europoje) negresia tiesioginė išorinė karinė grėsmė – vienoje pusėje yra dislokuotos amerikiečių branduolinės raketos, o kitoje – britų. Dėl šios priežasties Airija niekada rimtai neinvestavo į

¹⁴⁵ Urbelis, Vaidotas. "Lithuanian Strategic Culture." *Lithuanian Annual Strategic Review* 2007 (2006): 197.

¹⁴⁶ Duffield J. S. Political Culture and State Behaviour: Why Germany Confounds Neorealism, *International Organization*, 53 (4), 1999, p.779

¹⁴⁷ Johnston A. I. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in China History*, Princeton University Press, 1995, p. 112 – 113.

¹⁴⁸ Krotz U. *National Role Conceptions and Foreign Policies: Germany and France Compared*, Harvard University, Centre for European Studies, Working Paper 02.1, 2002.

savo teritorinę gynybą.¹⁴⁹ Austrijos ir Maltos konstitucijose yra įtvirtintas neutrali, pasifistinė pozicija, o karinės jėgos panaudojimas suvokiamas kaip paskutinė priemonė. Tuo metu Suomijos strateginė kultūra vis dar susideda iš mažos valstybės realizmo, kurį sudaro tvirtas istorine patirtimi pagrįstas tikėjimas tautos gebėjimu apsiginti, bet skepticizmas puolamam karinės jėgos panaudojimui tarptautinių krizių valdyme. Todėl noras naudoti karinę jėgą yra ribotas. Lygiai taip pat Švedijos atveju – valstybė save pati įvardija kaip neutralią šalį. XIX amžiuje Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metu Švedija taip pat laikėsi neutralios pozicijos, o po Antrojo pasaulinio karo Švedija pasirinko neprisijungimą prie Rytų ir Vakarų blokų.¹⁵⁰ Nors šalis neįstojo į NATO, tačiau dalyvavo JT taikos palaikymo operacijose nuo šeštojo dešimtmečio pradžios ir tradiciškai teikė humanitarinę pagalbą bet kuriai šaliai, kuriai jos reikia.

Prie susilaikančių valstybių grupės taip pat galima priskirti kai kurias Vidurio Rytų valstybes. Pavyzdžiui, Rumunija valstybės strateginiuose dokumentuose aiškiai nurodyta, kad ginkluotosios pajėgos bus panaudotos kaip paskutinė priemonė reaguoti į išorinį konfliktą arba atremti grėsmes tarptautiniam saugumui ir pirmiausia išnaudojus visas diplomatinės, politinės ir ekonominės priemonės, visapusiškai laikantis tarptautinės teisės.¹⁵¹ Slovėnija taip pat nerodo noro naudoti karinę jėgą kaip nacionalinės saugumo politikos priemonę. Karinė patirtis taip pat rodo, kad užsienyje dislokuotos Slovėnijos pajėgos nedalyvavo kovinėse misijose. Vengrijos atveju, šalis save suvokia kaip pacifistinę šalį, kurios tikslas – tarptautinė tvarka, kurią reglamentuoja tarptautinė teisė ir taikus ginčų sprendimas per tarptautines organizacijas.

Prie valstybių, susilaikančių naudoti karinę jėgą galima priskirti ir Daniją su Vokietija. Visą pirmąjį XXI amžiaus dešimtmetį Danija buvo viena iš aktyviausių šalių, santykinai kalbant apie karus prieš terorizmą ir kitas intervencijas. Šalis taip pat buvo fronto linijoje Afganistane ir Irake, o 2011 m. ji atliko daugybę bombardavimo misijų Libijoje. Tačiau tais pačiais metais, vyriausybė paskelbė apie prioritetų pasikeitimą, rodantį didesnę nenorą naudoti karinę jėgą. Buvo kalbama apie Irako karą kaip neteisėtą pabrėžta būtinybę investuoti į taikos ir stabilizavimo programas. Taip pat svarbu pabrėžti, kad Danija istoriniu atžvilgiu nėra šalis aktyvistė. Danijos tradicija, kuri ir toliau apibrėžia svarbias jos strateginės kultūros dalis, yra neutrali valstybė. Vokietijos atveju, šalis dvejojanti galia, kuri preferuoja veikti tik koalicijose. Vokietija po Antrojo pasaulinio karo vengia bet kokio tipo ginkluotų intervencijų ir pristato save kaip civilinę galią. Tiesa, po 2022 m. Rusijos karo prieš Ukrainą, šalies strateginė kultūra ima keistis

¹⁴⁹ H.Biehl, B.Giegerich, A.Jonas. *Strategic Cultures in Europe*. Springer Vs, 2013

¹⁵⁰ Ten pat, 160

¹⁵¹ Ten pat, 200

ir valstybė paskelbė apie gynybos biudžeto didėjimą, tačiau kadangi pokyčiai yra tik prasidėję ir dar nėra matoma pilnų rezultatų, šalis dar vis priskiriama susilaikančiųjų grupei.¹⁵²

Prie aktyvių valstybių ir turinčių aukštą ambicingumo lygį galima pirmiausia priskirti Prancūziją ir Pietų Europos valstybes. Prancūzija yra viena iš Europos šalių, kurios pirmenybę teiks karinei jėgai, o ne nekarinėms krizių valdymo priemonėms. Ji savo ginkluotąsias pajėgas laiko viena iš pagrindinių priemonių, siekiant saugumo tikslų. Taip pat Graikija patenka į šią grupę kaip valstybė, kuri aktyviai dalyvauja užsienio ir saugumo politikos derybose bei atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant Viduržemio jūros regiono saugumą¹⁵³. Dar viena Europos Pietų valstybė – Italija – pasižymi aukštu aktyvizmo lygiu. Šalis yra ne tik trečia pagal dydį gynybos industriją ES¹⁵⁴ dėl didelio regiono (daugiausia prasidėjus migrantų krizei iš Rytų) nestabilumo, aktyviai remia ES, tiek NATO operacijas bei dalyvauja saugumo ir gynybos strategijų formavime.

Nyderlandai ir Belgija tuo pačiu aktyviai veikia saugumo bei gynybos formatuose. Nyderlandai dažniausiai noriai dalyvauja karinėse intervencijose, kai situacija to reikalauja ir pasibaigus Šaltajam karui aktyviai dalyvavo krizių valdymo operacijose, bet visada – tarptautinėse koalicijose.¹⁵⁵ Užsienyje įgyta patirtis ir toliau teigiamai veikia jos norą dislokuoti pajėgas. Belgija, nors kartais vadinama turinti „struktūrinį pacifizmą“, atsirandantį dėl šalies praeities patirties po pasaulinių karų, nėra pacifistinė šalis. Atvirkščiai, kai kuriose Belgijos visuomenės dalyse trūksta susidomėjimo ir paramos ginkluotosioms pajėgoms, tačiau šalis dalyvauja krizių valdymo operacijose, ypač Afrikoje.¹⁵⁶

Prie aktyvių valstybių taip pat priskiriamos Baltijos valstybės ir kai kurias Vidurio Europos šalis. Lietuvos saugumo politikos ypatybė yra gana aktyvus karinio instrumento panaudojimas tarptautiniu mastu, nepaisant labai ribotos resursų.¹⁵⁷ Šalies strateginė kultūra yra daugiausia nulemta teritorinio dydžio, istorinės patirties bei geografinės padėties su besiribojančia Rusija bei Baltarusija. Lietuvos strateginės kultūros analizė leidžia daryti išvadą, kad tai transatlantinių ir net militaristinių tendencijų formuojama šalis, nors ir su limituotomis galimybėmis. Karinis aktyvizmas yra strateginis pasirinkimas, o ne natūrali tokios mažos šalies kaip Lietuva būseną ir kyla iš siekio užtikrinti nacionalinį saugumą per kolektyvinę gynybą ir stiprų ryšį su JAV. Taip pat Estijos ir Latvijos atvejai yra panašūs. Jų kurių dydis

¹⁵² Ten pat, 220

¹⁵³ Spyros Economides, “Greece.” Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), *Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent*. Potsdam: Springer VS, 2013, 154-146.

¹⁵⁴ Alexander Roth, “The size and location of Europe’s defence industry.” Bruegel, 2015. <<http://bruegel.org/2017/06/the-size-and-location-of-europes-defence-industry/>>

¹⁵⁵ Biehl, Giegerich, Jonas, 189

¹⁵⁶ Ten pat, 56

¹⁵⁷ Ten pat, 233

bei geografinė padėtis skatina šalis sutelkti visus turimus išteklius, kad būtų sukurta patikima gynyba ir atgrasymas.¹⁵⁸ Dėl to, valstybės pasižymi aktyviu dalyvavimu tarptautinėse operacijose, o Estija yra viena iš nedaugelio ES ir NATO valstybių, išlaikiusių karo prievolę. Taip pat Lenkija gali būti priskirta prie aktyvių valstybių grupės. Nors šios valstybės strateginė kultūra vystėsi per sąlyginai trumpą laiką (Sovietų Sąjungos žlugimo), tačiau pakankamai greitai – nuo išimtinai teritorinės gynybos pereita prie tvirto įsitraukimo į NATO, skiriant 2,2 proc. BVP gynybos išlaidoms.¹⁵⁹ Galiausiai Slovakiją ir Kroatiją būtų galima priskirti šiai šalių grupei. Nors tarp akademikų buvo sutinkama, kad dėl istorinių aplinkybių apie nuoseklią Slovakijos strateginės kultūros sampratą buvo per anksti kalbėti, šiuo metu matoma, kad šalis vis aktyviau veikia NATO ir ES karinėse misijose¹⁶⁰ ir siekio įsitraukti į kuo daugiau jų. Pastebima, kad iki įstojimo į NATO ir ES, Slovakijos ginkluotosios pajėgos buvo nacionalinės galios instrumentas, skirtas išskirtinai individualiai šalies teritorijos gynybai, tačiau dabartinė valstybės kariuomenė yra sukurta bei pasiruošusi ne tik tautai, o ir jos sąjungininkus ginti, remiantis Vašingtono sutarties įsipareigojimais. Kroatijos karinės pajėgos buvo viena iš pagrindinių šalies užsienio ir vidaus saugumo politikos priemonių, o per pastaruosius du dešimtmečius nuo 2002 m., kai išleido Nacionalinio saugumo strategiją, įgyvendino tam tikrus naujus ginkluotės pirkimus, doktrinas, atspindinčias augančius galios projekcijos pajėgumus.¹⁶¹

ES valstybių narių pasirengimas naudoti karinę jėgą

Valstybė	Pasirengimas panaudoti karinę jėgą	
	Aktyvizmas F	Susilaikymas G
Airija		+
Austrija		+
Belgija	+	
Bulgarija	+	
Čekija		+
Danija	+	
Estija	+	

¹⁵⁸ Ten pat, 234

¹⁵⁹ STATISTA, „Percentage of the Gross Domestic Product (GDP) spent by government on defense in Poland from 2019 to 2022“ <<https://www.statista.com/statistics/1085682/poland-military-expenditure-as-a-share-of-gdp/>>

¹⁶⁰ European Strategic Observatory, Country profiles: Slovakia. <<http://stratobs.eu/profile-slovakia-24.php>>

¹⁶¹ Biehl, Giegerich, Jonas, 45

Graikija	+	
Ispanija	+	
Italija	+	
Kipras		+
Kroatija	+	
Latvija	+	
Lenkija	+	
Lietuva	+	
Liuksemburgas		+
Malta		+
Nyderlandai	+	
Portugalija		+
Prancūzija	+	
Rumunija		+
Slovakija		+
Slovėnija		+
Suomija		+
Švedija		+
Vengrija		+
Vokietija		+

4 lentelė. Sudarė autorė, remiantis Biehl, Heiko, Bastian Giegerich, and Alexandra Jonas. Strategic Cultures in Europe. Springer Vs, 2013.

2.1.4 Valstybių narių pasirinkimas

Renkantis valstybes nares analizei, pirmiausia buvo sudarytos grupės, iš kurių buvo pasirinkta po vieną šalį. Tyrime padarytos prielaidos, kad esama trijų svarbiausių kintamųjų, kurie daro įtaką skirtingam valstybių narių supratimui, ką reiškia ES strateginė autonomija – tarptautinis bendradarbiavimo pobūdis (atlantizmas vs. europietiškas), grėsmių suvokimas (migracija, terorizmas, Rusija) ir karinės jėgos panaudojimas (aktyvizmas vs. susilaikymas). Siekiant šalis lengviau suskirstyti į grupes pagal panašumą, atsižvelgiant į šiuos kintamuosius, buvo priskirta po vieną raidę pagal abėcėlės tvarką kiekvienam elementui, pavyzdžiui, atlantizmas žymėtas A, europietiškas – B, migracija – C, terorizmas – D

(priskirtas raidės, pažymėtas raudonai, galima pamatyti lentelių viduje) ir t.t. Po šio žingsnio, padarytos raidžių kombinacijos ir gautos šios grupės:

ES valstybių narių klasifikacijos grupės

Grupės	Valstybės
BDG (valstybės, kurios yra pan-europietiškos, didžiausia grėsmė įvardija terorizmą ir yra linkusios susilaikyti ir nenaudoti karinės jėgos)	Arija, Liuksemburgas, Švedija, Vokietija
ACF (valstybės, kurios yra atlantistės, didžiausia grėsmė įvardija migraciją ir yra linkusios panaudoti karinę jėgą)	Bulgarija, Kroatija, Italija
BDF (valstybės, kurios yra pan-europietiškos, grėsmė įvardija terorizmą ir yra linkusios panaudoti karinę jėgą)	Belgija, Prancūzija, Graikija
AEF (valstybės, kurios yra atlantistės, didžiausia grėsmė įvardija Rusiją ir yra linkusios naudoti karinę jėgą)	Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija, Nyderlandai
ACG (valstybės, kurios yra atlantistės, grėsmė įvardija migraciją ir yra linkusios nenaudoti karinės jėgos)	Slovakija, Slovėnija, Vengrija
AEG (valstybės, kurios yra atlantistės, didžiausia grėsmė įvardija Rusiją ir yra linkusios susilaikyti nuo karinių veiksmų)	Suomija, Čekija
ADF (valstybės, kurios yra atlantistės, grėsmė įvardija terorizmą ir yra linkusios panaudoti karinę jėgą)	Danija, Ispanija, Portugalija
BCG (valstybės, kurios yra pan-europietiškos, grėsmė įvardija migraciją ir yra linkusios susilaikyti nuo karinės jėgos panaudojimo)	Austrija, Kipras, Malta
BCF valstybės, kurios yra pan-europietiškos, grėsmė įvardija migraciją ir yra linkusios panaudoti karinę jėgą)	Graikija

5 lentelė. Sudarė autorė

Iš pirmos grupės buvo pasirinkta Vokietija tirti, antros – Italija, trečios – Prancūzija, ketvirtos Lietuva, penktos – Vengrija, šeštos – Suomija, septintos – Danija. Iš paskutinės aštuntos grupės nebuvo pasirinkta nei viena valstybė dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, visos jos neutralios šalys, kurios yra mažai įsitraukusios į gynybos politiką ir ypač diskusiją apie ES strateginę autonomiją gynybos ir saugumo srityje. Tuo įsitikinti buvo pasirinkta Austrija, tačiau atlikus paiešką, ką šalis pasisako viešajame diskurse, nebuvo rasta jokios informacijos. Taip pat buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu su Austrijos užsienio ir saugumo politikos ekspertu, kuris aiškiai deklaravo, kad šalis nėra įsigilinsi į šią temą ir to vengia. Taip pat Graikija yra vienintelė šalis, kuri buvo priskirta viena grupei. Ji nepateko į imtį dėl panašumų su

kitomis grupės (persidengiančiais požymiais) ir padaryta prielaida, kad Graikijos analizė turėtų mažai ką pasakyti.

3. ES Strateginės autonomijos sampratos empirinis tyrimas

Antroje dalyje bus atliekamas empirinis tyrimas, kaip valstybės narės supranta ES strateginę autonomiją (politiniame lygmenyje) saugumo ir gynybos politikoje. Klausimui atsakyti išnagrinėti naujausi valstybių užsienio, gynybos bei saugumo strateginiai dokumentai, išanalizuoti valstybių vadovų bei pareigūnų pasisakymai viešojoje erdvėje bei atlikti interviu kaip papildoma informacija ar būdas patikrinti ar patikslinti prielaidas su: Prancūzijos Prezidento administracijos pareigūnu, Italijos dviem ekspertais, Lietuvos pareigūnu iš Krašto apsaugos ministerijos bei politiku iš Lietuvos Seimo, Vokietijos Bundestago politiku, priklausančiu Vokietijos socialdemokratų partijai. Visi duomenys buvo renkama, remiantis trim svarbiausiais klausimais, kuriuos N.Koenig išskėlė ir kurie lemia skirtingą strateginės autonomijos sampratą: kokiam tikslui, nuo ko bei ką daryti yra skirta ES strateginė autonomija? Svarbu pažymėti, kad interviu metu buvo reaguojama į pasisakymus ir jei respondentas, atsakydamas į vieną klausimą atsakė tuo pačiu į kitą, pastarasis klausimas buvo praleidžiamas. Taip pat, jei interviu metu interviuotojai kilo neaiškumų, buvo prašoma patikslinti tam tikras mintis. Galiausiai empirinėje analizėje, remiantis neoklasikiniu realizmo prielaidomis, bus analizuota, kokie sisteminiai (išoriniai tarptautinės sistemos pokyčiai) lemia strateginės autonomijos saugumo ir gynybos srityje diskusijas bei kokie vieneto lygio vidaus politiniai bei idėjiniai veiksniai formuoja skirtingus nacionalinius atsakymus į tarptautinį sisteminių spaudimą bei lemia skirtingas politikos nuostatos strateginės autonomijos klausimu.

3.1. Prielaidos lėmusios diskusijas apie ES strateginę autonomiją

Pastaruosius metus Europa susidūrė su sisteminiu spaudimu tiek globaliu lygmeniu, tiek regioniniu. Pirmuoju atveju, tarptautinė sistema po truputį pereina nuo santykinai trumpos, po 1989 m. egzistavusios vienpoliės tvarkos prie vis labiau daugiapolės dėl santykinio JAV nuosmukio. Analizuojant regioninį lygmenį, verta išskirti JAV susidomėjimo Europa bei karinės paramos mažėjimą. Taip pat senasis žemynas susidūrė su įvairiomis krizėmis, pradedant migrantų antplūdžiu 2014 m., baigiant karais prie sienų (karo Ukrainoje atvejai) bei Brexit procesu. Visi šie aspektai pradėjo skatinti didesnę valstybių narių bendradarbiavimą gynybos srityje ir keisti iki tol nusistovėjusią užsienio politikos strategiją.

Analizuojant JAV įtaką Europos kariniam bendradarbiavimui, pirmiausia reikėtų išskirti valstybės dėmesio mažėjimą, pradėtą B.Obamos administracija. Tuometinė administracija 2009 m. sausio mėnesį, siekdama nutraukti valstybei brangiai kainuojančius karus Vidurio Rytuose ir daugiau atsakomybės už savo saugumą ES kaimyniniuose regionuose perleisti sąjungininkams Europoje, pradėjo planuoti strateginį posūkį link Azijos.¹⁶² Naujasis užsienio politikos perorientavimas daugiausia buvo nulemtas Kinijos ekonominės, karinės ir politinės galios augimo bei simbolizavo netiesioginį augančios Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono svarbos JAV bei pasaulinei sistemai pripažinimą. Nors iš vienos pusės, B.Obamos užsienio politikos posūkis nebuvo tokio didelio masto bei reikšmės kaip numatyta, nes planai dėl didesnių karinių ir diplomatinių išteklių perskirstymo žlugo dėl vidaus biudžeto nesutarimų, JAV nuolatinio karinio įsitraukimo Artimuosiuose Rytuose ir Afganistane bei dėl naujo dėmesio Europos saugumui po Rusijos karinių veiksmų Ukrainoje 2014 m., iš kitos pusės JAV strateginių interesų pokytis sukėlė nerimą Europoje ir žymėjo vienos galingiausių valstybių susidomėjimo Europa mažėjimą.¹⁶³

Transatlantiniai santykiai pradėjo dar labiau blogėti po 2016 m., kai JAV prezidentu tapo D. Trumpas. Naujasis prezidentas rodė didelį skepticizmą NATO ir atvirai svarstė apie šalies pasitraukimo iš Aljanso galimybę.¹⁶⁴ Jis taip pat išreiškė priešpriešą ES, pavadindamas ją organizacija, sukurta siekiant pasinaudoti JAV pranašumais prekybos srityje. D.Trumpo atakos prieš ES apėmė ne tik viešą retoriką kaip išreikštą paramą „Brexit“ ir raginimus kitoms valstybėms narėms sekti Didžiosios Britanijos pavyzdžiu ir išstoti iš bendrijos, tačiau ir realius sprendimas bei veiksmus. Pirmiausia, JAV pasitraukė iš tarptautinių susitarimų, kuriuos tvirtai rėmė ES, įskaitant Paryžiaus klimato susitarimą ir 2015 m. Irano branduolinį susitarimą. Taip pat tuometinio prezidento administracija įvedė muitus Europos aliuminio ir plieno eksportui, vadindamas importą iš Europos grėsme JAV nacionaliniam saugumui. Krišškai vertindama tarptautines institucijas, tokias kaip JT ir PPO, D.Trumpas ne tik neigė liberalią tarptautinę tvarką, kuri visada buvo JAV, tačiau ir jos istoriniams sąjungininkams – ES. Dėl šių priežasčių D.Trumpo administracijos retorika ir veiksmai padidino Europos netikrumą dėl JAV užsienio politikos, transatlantinių santykių ateities ir Vašingtono įsipareigojimo Europos saugumui.

Nors buvo manoma, kad transatlantiniai santykiai pagerės po D.Trumpo prezidentavimo laikotarpio, vis dėl to, atėjus demokratams į valdžią, J.Bideno užsienio politika iš dalies tęsia buvusių

¹⁶² Binnendijk Hans (ed.) (2014): A Transatlantic Pivot to Asia: Towards New Trilateral Partnerships. Washington, DC: Center for Transatlantic Relation.

¹⁶³ Sverdrup-Thygeson, Bjørnan – Lanteigne, Marc – Sverdrup, Ulf (2014): “For Every Action...” The American Pivot to Asia and Fragmented European Responses. Washington, D.C.: Brookings Institution and Norwegian Institute of International Affairs, January.

¹⁶⁴ Jarnes, Julian E. – Cooper, Helene (2019): Trump Discussed Pulling U.S. from NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia. New York Times, 14. 1. 2019,

prezidentų liniją, tik nėra nepasitelkiama tokia griežta retorika sąjungininkų atžvilgiu. Reikšmingas įvykis įrodęs JAV įsipareigojimų Europai mažėjimą buvo AUKUS susitarimas, kurio metu po slaptų derybų Australija nutraukė seniai sudarytą sutartį su Prancūzija dėl 12 dyzelinių-elektrinių povandeninių laivų statybos ir kartu su Didžiąja Britanija ir JAV sudarė trišalį gynybos aljansą AUKUS. Taip pat verta paminėti 2022 m. J. Bideno pasirašytą infliacijos mažinimo aktą, kuriuo siūlomos ekologinės subsidijos ir mokesčių lengvatos JAV įmonėms.¹⁶⁵ Šis žingsnis sukėlė didelį Briuselio pasipiktinimą, nes, pasak jo, skatina nesažiningą konkurenciją ir kelia grėsmę sunaikinti Europos pramonę. Atsižvelgiant į šiuos įvykius, kaip pažymi daugelis Europos analitikų, ilgalaikės struktūrinės tendencijos (Kinijos kilimas, vidaus politiniai pokyčiai ir demografinės tendencijos) ir matomas Amerikos atsitraukimas nuo Europos rodo, kad JAV įsipareigojimas saugumui ateityje gali tapti vis silpnesni, nepaisant ateities administracijų^{166,167}.

Žvelgiant į pokyčius regioniniu lygmeniu, verta pabrėžti, kad pati ES nuo 2010 m. labai susilpnėjo dėl daugybės krizių, įskaitant euro zonos finansų krizę, didžiulį pabėgėlių antplūdį iš Artimųjų Rytų ir Afrikos 2015 m., teroristinių išpuolių skaičiaus išaugimą ir didėjantį dezintegracinį spaudimą, kurį sukėlė augantis populistinis nacionalizmas ir euroskepticizmas visoje ES.¹⁶⁸ Bene labiausiai netikėtas ir bendriją sukrėtęs įvykis buvo 2016 m. birželio mėn. įvykęs „Brexit“ referendumas, per kurį nedidelė britų rinkėjų dauguma nusprendė pasitraukti iš ES ir po kurio prasidėjo metus trukusias sudėtingos Londono ir Briuselio derybos dėl Didžiosios Britanijos pasitraukimo sąlygų. Tai buvo reikšmingas lūžis Europos istorijoje bei ateiviai nes ne tik sukėlė precedentą kitoms valstybėms pasekti šiuo pavyzdžiu, tačiau Didžioji Britanija tuo pačiu buvo bloko trečia pagal dydį ekonomika, viena iš dviejų valstybių, turinčių didžiausius karinius pajėgumus ir didelį diplomatinį bei politinį svorį turinti valstybė.¹⁶⁹ Tai taip pat prisidėjo prie santykinio ES nuosmukio tiek regioniniu, tiek globaliu požiūriu tuo metu, kai keičiasi pasaulinė galia, didėja regioninis nesaugumas, ardomi transatlantiniai ryšiai ir didėja Rusijos bei Kinijos vaidmuo bei įtaka Europos reikaluose.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Verslo žinios, „J. Bidenas ir E. Macronas po susitikimo teigė užkasę prekybos karo kirvį“, 2022-12-01, vz.lt, <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/12/02/j-bidenas-ir-e-macronas-po-susitikimo-teige-uzkase-prekybos-karo-kirvi&92de373a460e5> [Žiūrėta 2022-10-01]

¹⁶⁶ Shapiro, Jeremy – Pardijs, Dina (2017): The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US-EU Power Audit. ECFR/232, European Council on Foreign Relations, September,

¹⁶⁷ Heisbourg, François – Terhalle, Maximilian (2018): 6 Post-Cold War Taboos Europe Must Now Face. Politico, 28. 12. 2018, <https://www.politico.eu/article/6-post-cold-war-taboos-europe-must-now-face-merkel-macrontrump-nato-eurozone-reform/>.

¹⁶⁸ Baun, Marek, 9

¹⁶⁹ Howorth, Jolyon (2017a): EU Defence Cooperation after Brexit: What Role for the UK in the Future EU Defence Arrangements? *European View*, Vol. 16, No. 2, pp. 191–200

¹⁷⁰ Baun, Marek, 10

Apibendrinant, galima teigti, kad visos minėtos krizės Europos viduje, prie jos sienų, svarbiausio sąjungininko – JAV traukimasis iš regiono bei tarptautinės sistemos pokyčiai paskatino ES lyderius ieškoti naujų integracijos bei bendrijos stiprinimo išorinėms grėsmės projektų. Viena iš sričių yra saugumo ir gynybos politika, kurioje buvo iškeltas ES strateginės autonomijos tikslas ir tokiu būdu stiprinti bloko vidinę sanglaudą didėjančio nesaugumo akivaizdoje bei parodyti nuolatinę ES aktualumą ir gyvybingumą.

3.2 Prancūzija: strateginė autonomija kaip geopolitinis tikslas

Prancūzija yra viena iš ES strateginės autonomijos iniciatorių bei idėjos šalininkų. Kaip pabrėžiama Prancūzijos Nacionalinėje strategijoje, atnaujintoje 2022 m. lapkričio mėnesį po Rusijos karo Ukrainoje, „*Prancūzija ketina būti pavyzdinga ir reikli sąjungininkė euroatlantinėje erdvėje, kartu būdama Europos strateginės autonomijos varomoji jėga*“.¹⁷¹ Analizuojant kaip valstybė supranta šį terminą bei **kokiam tikslui jis yra reikalingas**, respondentas iš E.Macrono administracijos (I1) ir pats Prancūzijos Prezidentas interviu žurnalui „Le Grand Continent“ 2022 m. teigia, kad ši koncepcija pirmiausia eina išvien su Europos suvereniteto idėja – tai mintis, kad bendrija turi ginti savo vertybes¹⁷², interesus ir juos atstovauti nepriklausomai nuo išorės veikėjų. Kaip teigia E.Macronas: „*Manau, labai svarbu, kad mūsų Europa rastų būdų ir priemonių pati apsispręsti, pasikliauti savimi, nepriklausyti nuo kitų, visose srityse, technologinėse, kaip sakiau, bet ir sveikatos, geopolitikos srityse ir gebėti bendradarbiauti su kuo tik nori*“¹⁷³. Taip pat suverenitetas yra suprantamas kaip Europos gebėjimas „apsispręsti patiems ir turėti galimybę patiems nuspręsti dėl savo taisyklių, būti atsakingiems už savo pasirinkimą“ bei nepriklausyti nuo kitų veikėjų technologijų, sveikatos, geopolitikos srityse¹⁷⁴. Strateginė autonomija savu ruožtu yra mažiau neutrali sąvoka, kaip pažymi E.Macronas, tačiau reiškia tą patį – kad Europa turi save mąstyti kaip apie subjektą, kuris pats gebėtų priimti sprendimus, remiantis savo interesais, vertybėmis¹⁷⁵, ir kaip interviu metu respondentas (R1) teigė – „*būti suvereniam organizacija, kuri turi geopolitinę mąstyseną. Europiečiai turi ir toliau stengtis didinti biudžetą ir modernizuoti savo*

¹⁷¹ Prancūzijos Gynybos ir nacionalinio saugumo strateginės apžvalgos atnaujinimas, 2022 m., <http://www.sgdsn.gouv.fr/uploads/2022/12/rms-uk-20221202.pdf> [Žiūrėta 2022-12-01]

¹⁷² Prezidento E.Macrono kalba Sorbonoje 2017 m. rugsėjo 26 d. < <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> > [Žiūrėta 2022-12-01]

¹⁷³ Le Grand Continent. Prancūzijos Prezidento E.Macrono interviu žurnalui Le Grand Continent magazine, 2020-11-12, <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2020/11/16/interview-granted-to-le-grandcontinent-magazine-by-the-french-president-emmanuel-macron> [Žiūrėta 2022-12-02]

¹⁷⁴ Ten pat

¹⁷⁵ Atlantic Council, „Prezidentas Macronas apie savo Europos viziją ir transatlantinių santykių ateitį“, 2021-02-05 <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-president-macron-on-his-vision-foreurope-and-the-future-of-transatlantic-relations/> [Žiūrėta 2022-12-02]

*pajėgas bei tapti aktyviais suinteresuotaisiais subjektais kuriant naują saugumo architektūrą, galinčią užtikrinti strateginį stabilumą Europos žemyne.*¹⁷⁶

Kai siekiama Europos Sąjungos strateginės autonomijos, labai svarbus tampa bendrijos kaip geopolitinio veikėjo aspektas bei bendrijos politinė integracija. E. Macrono požiūriu, Europa nėra tik bendra rinka, nors dešimtmečius buvo elgiamasi tarsi tokia būtų.¹⁷⁷ Tačiau jo manymu, ES turi permąstyti save politiškai ir veikti politiškai, kad nustatytų bendrus tikslus ir kurie yra daugiau nei rinka ar ekonominiai aspektai.¹⁷⁸ Tik tokiu būdu bus pasiektas pilnai integruotas regionas.

Analizuojant klausimą „**autonomija nuo ko?**“, galima išskirti, kad Prancūzija, norėdama, kad Europa taptų savarankišku veikėju tarptautinėje arenoje, siekia būti nepriklausoma nuo bet kokių trečiųjų veikėjų, o daugiausia – JAV saugumo ir gynybos srityje. Šalis nesupranta autonomiškumo nuo transatlantinės partnerės kaip mažesnio bendradarbiavimo, priešingai – europiečiai turi suprasti, kad jiems reikia partnerystės bei labai glaudaus darbo su JAV.¹⁷⁹ Tačiau tuo pačiu Prancūzijos požiūriu JAV interesai keičiasi ir ji vis labiau yra suinteresuota Ramiojo vandenyno regionu bei kylančia Kinija ir dėl šios priežasties, Paryžiaus manymu, pati sąjungininkė yra linkusi pritarti europiečių didesnės atsakomybės už savo regiono saugumą prisiėmimui (II). Taip pat, E. Macrono teigimu, Europos „*pareiga nėra atsidurti tokioje situacijoje, kad priklausytų nuo JAV sprendimų, nes bet koks demokratiškas JAV sprendimas gali būti lemiamas vidaus motyvų (...), vidaus darbotvarke ir Amerikos interesų*“.¹⁸⁰ Šiuo atžvilgiu partnerių interesai niekada nebus tokie patys kaip ES ir dėl šios priežasties bendrija turi būti pakankamai savarankiška nuo sąjungininkės, galėdama įgyvendinti savus tikslus be trečiųjų šalių pagalbos. Kitas aspektas santykiuose su JAV, Prancūzija pažymi, kad JAV yra istorinė partnerė, bet ES nėra JAV. Europa kaip ir Amerika brangina laisvę, žmogaus teises, bet, pavyzdžiui, „*pirmenybę teikia lygybei, kurios nėra JAV*“.¹⁸¹ Europiečių vertybės nėra visiškai vienodos, taip pat skiriasi kultūra. Galiausiai esama kitos pasaulėžiūros, kuri ES yra susijusi su Afrika, Artimaisiais ir Viduriniais Rytai bei skirtinga geografija, kuri lemia interesų išsiskyrimą.¹⁸² Europos kaimynystės politika susijusi su MENA regionu,

¹⁷⁶Prancūzijos Gynybos ir nacionalinio saugumo strateginės apžvalgos atnaujinimas, 2022 m., <http://www.sgdsn.gouv.fr/uploads/2022/12/rms-uk-20221202.pdf> [Žiūrėta 2022-12-01]

¹⁷⁷Prezidento E. Macrono kalba Sorbonoje 2017 m. rugsėjo 26 d. < <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> [Žiūrėta 2022-12-01]

¹⁷⁸ Ten pat

¹⁷⁹Atlantic Council, „Prezidentas Macronas apie savo Europos viziją ir transatlantinių santykių ateitį“, 2021-02-05 <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-president-macron-on-his-vision-foreurope-and-the-future-of-transatlantic-relations/> [Žiūrėta 2022-12-02]

¹⁸⁰ Ten pat

¹⁸¹Atlantic Council, „Prezidentas Macronas apie savo Europos viziją ir transatlantinių santykių ateitį“, 2021-02-05 <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-president-macron-on-his-vision-foreurope-and-the-future-of-transatlantic-relations/> [Žiūrėta 2022-12-02]

¹⁸² Ten pat

Rusija nėra Jungtinių Amerikos Valstijų kaimynystės politika. Dėl to Prancūzija mano, „*kad Europos strateginės autonomijos arba Europos suvereniteto samprata yra labai turtinga ir deklaruoja, kad esame darni politinė ir kultūrinė erdvė*“¹⁸³ ir kad privalo „*nebūti priklausomiems nuo kitų ir kad tai yra sąlyga, norint šiandien turėti bet kokią svorį tautų koncerte*“.¹⁸⁴

Žvelgiant į **ambicijų lygį**, įgyvendinant strateginę autonomiją gynybos srityje, Prancūzija pažymi, kad pirminis tikslas turi būti Europos autonominių operatyvinių pajėgumų, papildančių NATO, užtikrinimas. E. Macrono teigimu šios autonomijos pagrindas jau buvo padėtas ir padaryta istorinė pažanga – įkurtas nuolatinis struktūrinis bendradarbiavimas, leidžiantis Europai prisiiimti didesnius įsipareigojimus ir geriau koordinuoti savo veiklą, taip pat Europos gynybos fondas pajėgumams ir tyrimams finansuoti. Vis dėlto viena iš kliūčių ir ko Europos gynybai šiandien labiausiai trūksta yra bendra strateginė kultūra. Todėl ateinančio dešimtmečio pradžioje Europa turi sukurti bendras intervencines pajėgas, bendrą gynybos biudžetą ir bendrą veiksmų doktriną.¹⁸⁵ Taip pat strategiškai autonomiška Europa turi kurti greitą dislokavimo pajėgas bei investuoti į technologijas, kurios užtikrintų europiečių saugumą (R1). Siekiant šių tikslų, Nacionalinėje saugumo strategijoje, išleistoje 2022 m. pažymima, kad karo sugrįžimas į Europos žemyną parodo, kaip svarbu gebėjimas ginti savo saugumo interesus nuo galimos agresijos, ypač artimoje aplinkoje, plėtojant bendrus gynybos pajėgumus, leidžiančius užtikrinti didesnę sąveikumą.¹⁸⁶ Respondento iš Prezidento administracijos teigimu, išleistas Strateginis Kompasas apibendrina bei suteikia veiksmų planą, kurio siekia Prancūzija įgyvendinant autonomiją saugumo ir gynybos srityje Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šalies manymu NATO vis dar „išlieka Europos žemyno kolektyvinės gynybos ir transatlantinio ryšio bei Europos branduolinės kultūros pagrindas“.¹⁸⁷

Apibendrinant Prancūzijos požiūrį, šalis strateginę autonomiją supranti trimis aspektais. Pirmiausia, tai būdas ES tapti geopolitiniu veikėju, besikeičiant tarptautinei sistemai ir galių balansui. Paryžiaus manymu, JAV kaip saugumo garantu nebegalima pasikliauti ir Europa turi tapti pati savo saugumą apibrėžianti veikėja. Bendrija turi tapti suverenia organizacija, kuri turėtų geopolitinę mąstyseną, būtų aktyviai suinteresuotaisiais subjektais kuriantis naują saugumo architektūrą, galinčią užtikrinti strateginį stabilumą savo pačių žemyne. Antras aspektas, siekiant strateginės autonomijos, Paryžius siekia

¹⁸³ Ten pat

¹⁸⁴ Ten pat

¹⁸⁵ Macron, Emmanuel. 2017. Sorbonne speech of Emmanuel Macron - Full text / English version. Published by Ouest France on 26.9.2017. Retrieved online 17.8.2021. URL: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatimeurope-18583.html>

¹⁸⁶ Prancūzijos Gynybos ir nacionalinio saugumo strateginės apžvalgos atnaujinimas, 2022 m., <http://www.sgdsn.gouv.fr/uploads/2022/12/rns-uk-20221202.pdf> [Žiūrėta 2022-12-01]

¹⁸⁷ Ten pat

tuo pačiu politinės integracijos ir kad ES pradėtų save mąstyti kaip apie subjektą, o ne nuo kitų priklausantį veikėją. Bendrija turi ginti savo vertybes, interesus ir juos atstovauti nepriklausomai nuo išorės veikėjų, pavyzdžiui, saugumo ir gynybos srityje ES dažniausiai priklauso nuo JAV, kurios sprendimai gali būti nulemti asmeninių interesų, o ne bendrų su ES. Šalies požiūriu Europa nėra tik bendra rinka, nors dešimtmečius buvo elgiamasi tarsi tokia būtų, ir atėjo metas ES permąstyti save politiškai ir veikti politiškai, kad nustatytų bendrus tikslus, kurie yra daugiau nei rinka ar ekonominiai aspektai. Žvelgiant nuo ko ES turi būti autonomiška, Prancūzija išskiria apibendrintai visas trečiąsias šalis, nuo kurių priklauso Europa. Tačiau saugumo ir gynybos srityje daugiausia kalbama apie JAV, kadangi jos manymu „laipsniškas ir neišvengiamas“ JAV pasitraukimas iš Europos yra neišvengiamas ir tai reikalauja sukurti Europos gynybos architektūrą. Analizuojant ambicijų lygį, šalis pasisako už Europos autonominių operatyvinių pajėgumų stiprinimą bei veiksmų savarankiškumą vykdant karines operacijas. Prancūzijai ši laisvė būtina susijusi su Europos gynybos technologinės ir pramoninės bazės, kuri užtikrina reikiamus operatyvinius pajėgumus, ir dėl to šalis yra suinteresuota ją stiprinti.

Prancūzijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Prancūzija
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> ES turi tapti geopolitiniu veikėju, užtikrinančiu savo saugumą žemyne be priklausymo nuo JAV. Politinė ES integracija. ES turi pradėti save permąstyti politiškai ir mąstyti apie save kaip apie subjektą, o ne nuo kitų priklausantį veikėją. Bendrija turi ginti savo vertybes, interesus ir juos atstovauti nepriklausomai nuo išorės veikėjų.
Nuo ko?	Nuo visų trečiųjų šalių, nuo kurių priklauso Europa. Tačiau saugumo ir gynybos srityje daugiausia nuo JAV , kadangi jos manymu „laipsniškas ir neišvengiamas“ JAV pasitraukimas iš Europos yra neišvengiamas ir tai reikalauja sukurti Europos gynybos architektūrą.
Ką daryti?	Operatyvinių pajėgumai bei veiksmų savarankiškumas vykdant karines operacijas (pajėgumai reaguoti į bet kokio tipo krizes, visame operacijų spektre – nuo hibridinių iki didelio intensyvumo konfliktų)

6 lentelė. Sudarė autorė

3.3. Vokietija: strateginė autonomija kaip vieningesnė ir stipresnė Europa

Vokietijai Europos stiprinimas yra labai svarbus, jau 2016 m. Baltojoje knygoje dėl Vokietijos saugumo ir Bundesvero ateities pažymima, kad „*ES yra Vokietijos politinės tapatybės dalis*“ ir jos „*interesas gilinti ES integraciją*“.¹⁸⁸ Įgyvendinant ES strateginę autonomiją, siekiama, kad Europa būtų globali veikėja, kuri formuoja pasaulinę tvarką ir ji turi siekti bendrų tikslų ir interesų. Jos manymu, kitos galios pasaulyje auga, o pavienės ES valstybės narės, net tokios didelės kaip Vokietija, pralaimės augančioms valstybėms už Europos ribų. Tai pasakoma ir Vokietijos pirmininkavimo ES Tarybai apžvalgoje¹⁸⁹, kurioje pabrėžiama, kad konkurencijos tarp pasaulio galių nacionalinės valstybės nebegali pačios įtakoti pasaulinės tvarkos, todėl ES turi veikti išvien. Miunchene vykusiame rinkimų mitinge buvusi Vokietijos kanclerė A.Merkel pabrėžė, kad „Era, kai galėjome visiškai pasikliauti kitais, jau tam tikru mastu baigėsi. Europiečiai turi paimti savo likimą į rankas“¹⁹⁰.

Dėl **kokios priežasties bei kokiam tikslui** reikalinga labiau strategiškai autonomiška Europa daugiausia atsiremia į bendrijos priklausimą nuo trečiųjų šalių strategiškai svarbiose srityse bei kintančią pasaulio tvarką, kurioje Europa turi tapti nepriklausomu veikėju, užtikrinančiu savo saugumą. Buvęs Vokietijos užsienio reikalų ministras S.Gabrielis Berlyno užsienio politikos forume 2017 m. teigė, kad dabartinis Jungtinių Valstijų pasitraukimas, vadovaujant D.Trumpui, iš savo, kaip patikimo Vakarų partnerio, vaidmens spartina pasaulinės tvarkos transformaciją ir daro tiesioginį poveikį Vokietijos ir Europos interesams. Jo manymu „*Nuo garsiosios George'o Marshallo 12 minučių kalbos prieš maždaug 70 metų Europa buvo amerikietiškas projektas, susijęs su aiškiai suprantamais JAV interesais. Tačiau dabartinė JAV administracija dabar Europą suvokia labai nutolusi, ankstesnius partnerius laikydama konkurentais, o kartais net ekonomiais oponentais. Taigi pagal JAV administracijos naują požiūrį į dalykus Europa yra vienas regionas tarp daugelio kitų*“.¹⁹¹ Taip pat JAV įtakos susilpnėjimas ir pasitraukimas iš regionų kaip Artimieji Rytai palieka vakuumą, kurį užpildo tokios valstybės kaip Rusija, kurios siekia kitokių vertybių ir tvarkos nei europiečiai.¹⁹² Tačiau esama ir kitų globalių pokyčių ir grėsmių

¹⁸⁸ 2016 m. Baltoji knyga dėl Vokietijos saugumo ir Bundesvero ateities, <https://issat.dcaf.ch/download/111704/2027268/2016%20White%20Paper.pdf> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁸⁹ Germany's Presidency of the Council of the European Union are published by the Federal Foreign Office Task Force Communication EU2020 Auswärtiges Amt Werderscher Markt, < <https://www.eu2020.de/eu2020-en>> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹⁰ Giulia Paravicini, „Angela Merkel: Europe must take ‘our fate’ into own hands“, politico.eu, 2017-05-28, <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-europe-cdu-must-take-its-fate-into-its-own-hands-elections-2017> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹¹ Buvęs Vokietijos užsienio reikalų ministras Sigmaras Gabrielis Berlyno užsienio politikos forume 2017 m., <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/20171205-gabriel-koerberfoundation/1212264> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹² Ten pat

– valstybių žlugimas kaimynystėje didina konfliktus, kurie yra tarptautinio pobūdžio ir destabilizuoja ištikus regionus. Tuo pat metu kylančios valstybės kaip Kinija turi puolamųjų intencijų ir keičia pasaulinę tvarką bei regionų jėgų pusiausvyrą. Didėja prekybos karų, ginklavimosi lenktynių ir ginkluotų konfliktų rizika.¹⁹³ Dėl besitraukiančios Šiaurės ir augančių Pietų bei klimato kaitos padarinių didėja migracija ir pabėgėlių srautai. Tarptautinė teisė, kodifikuota Jungtinių Tautų Chartijoje ir daugelyje sutarčių, išgyvena krizę su neteisėta Krymo aneksija priešakyje.¹⁹⁴ Jungtinės Karalystės sprendimas pasitraukti iš ES irgi rodo, kad pati bendrija perversmų įkarštyje. Dėl šių aspektų, Vokietijos manymu, sparčiai besikeičiančioje pasaulio santvarkoje dar svarbiau tampa, kad Europa sutelktų dėmesį į savo interesus ir stengtųsi įgyti įtakos, o tai galima padaryti, siekiant strategiškai autonomiškos Europos.¹⁹⁵

Panašiai pasisako ir dabartinė Vokietijos gynybos ministrė, teigdama, kad „Vokietija ir europiečiai priklauso nuo taikos tvarkos, kurios jie patys negali garantuoti, nes Amerika vis labiau kreipia „pagrindinį dėmesį“ į Ramųjį vandenyną. Vašingtonas „galbūt nebesugebės garantuoti Europos apsaugos tiek, kiek tai darė praeityje (..), todėl išvada aiški: mes, europiečiai, o ypač vokiečiai, turime padaryti daugiau, kad patys galėtume turėti tiek daug karinės jėgos, kad kitos galios net negalvotų mūsų pulti“.¹⁹⁶

Naujasis šalies Kancleris O.Scholzas, kalbėdamas apie strateginę autonomiją, iškelia Europos suvereniteto idėją, pirmą kartą jau paminėtą E.Macrono kalbos Sorbonos universitete metu. Vis dėlto galima atkreipti dėmesį, kad Prancūzijai ji yra susijusi su platesne politine idėja – ES politine integracija bei tapimu karine galia globaliu lygiu.. O.Scholzas savo ruožtu beveik nemini Europos politinės integracijos idėjos, bet pabrėžia, kad „Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą parodė, kad Europa turi tapti nepriklausoma ir stipresnė“, kad bendrija turi prisiimti didesnę atsakomybę už savo saugumą; glaudžiau bendradarbiauti, vieningiau ginti savo vertybes bei interesus visame pasaulyje. Apibūdindamas, kokių žingsnių ES turi imtis, Kancleris kalba daugiausia apie suverenitetą ekonominėje, technologinėje, pramonės srityse, užsimenama apie gynybos sritį.¹⁹⁷ Respondentas iš Vokietijos Socialdemokratų partijos (R6) taip pat sugretino strateginę autonomiją su suverenos Europos idėja. Pasak respondento, pandemija bei karas Ukrainoje didžiausius iššūkius Europai. Krizės aiškiai išryškino tarptautinės bendruomenės pažeidžiamumą tiek viduje, tiek išorėje ir aiškiai parodė, kad reikia ryžtingų bendrų veiksmų. Kad tai

¹⁹³ Buvęs Vokietijos užsienio reikalų ministras Sigmaras Gabrielis Berlyno užsienio politikos forume 2017 m., <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/20171205-gabriel-koerberfoundation/1212264> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹⁴ Ten pat

¹⁹⁵ Ten pat

¹⁹⁶ Clea Caulcutt, Hans Von Der Burchard and Jacopo Barigazzi, „When will Europe learn to defend itself?“, Politico.eu, 2022-09-27, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-olaf-scholz-defense-europe-strategic-autonomy-ukraine-war/> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹⁷ Vokietijos federalinio kanclerio Scholzo kalba Prahos Karolio universitete „Europa yra mūsų ateitis – ir ta ateitis yra mūsų rankose“, 2022-08-29, < <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/scholz-speech-prague-charles-university-2080752> >

pasiiektų, valstybės narės turi dar glaudžiau bendradarbiauti skatindamos Europos integraciją. Todėl Vokietijos koalicijos susitarimas iškelė Europos suvereniteto koncepciją, įpareigojančią Berlyną stiprinti strateginį ES suverenitetą, kuriuo būtų mažinama priklausomybė ir pažeidžiamumas strategiškai svarbiose srityse. Viso to galutinis tikslas yra sustiprinti suverenią Europą kaip normatyvinę galią. Analizuojant ką reiškia Europos suverenitetas, politikas teigia, kad visų pirma tai reiškia nuoseklų ES bendrų vertybių įgyvendinimą. Tai gebėjimas stiprinti ir ginti Europos interesus bei siekimas išlaikyti ir toliau plėtoti taisyklėmis pagrįstą daugiašalę pasaulio tvarką. Politiko (R6) manymu, Europos suvereniteto stiprinimas nereiškia, kad reikia riboti valstybių narių gebėjimą veikti, bet priešingai – bendras Europos veikimas didintų šalių narių pajėgumus ir tikslų siekimą. Taip pat jo manymu suvereni Europa turėtų visas priemones, reikalingas savo vertybėms ir interesams apginti, pageidautina bendradarbiaujant su sąjungininkais ir partneriais, bet, jei reikia, veikiant savarankiškai. Šis veikimas turėtų apimti užsienio ir saugumo politikos bei ekonomikos, socialinę, ekologinę ir technologinę sritis.

Analizuojant **nuo ko** Europa turėtų siekti strateginės autonomijos, Vokietijos politikai konkrečiau atsakymo nepateikia, tačiau galima daryti prielaidą, kad siekdama būti nepriklausoma jau minėtose strateginėse srityse ir įgyvendinti savo interesus, šalis nori nepriklausyti nuo bet kokių trečiųjų šalių, kurios nėra ES valstybės narės. Kai eina kalba apie saugumo ir gynybos sritis, Vokietija stengiasi atsargiai kalbėti JAV atžvilgiu ir nemini konkrečiau tikslo būti autonomiška nuo savo transatlantinio partnerio. Kaip buvusi Gynybos ministrė A.Kramp-Karrenbauer teigė, *„tiek Amerika, tiek Europa turi visiškai susitaikyti su nuolatinio JAV branduolinio atgrasymo Europos žemyne realijomis. Europos strateginės autonomijos iliuzijos turi baigtis: europiečiai negalės pakeisti esminio Amerikos, kaip saugumo teikėjos, vaidmens. Tai reiškia, kad artimiausioje ateityje JAV turi išlaikyti Europą po savo branduoliniu skėčiu. Vokietija, savo ruožtu, turi skubiai apsispręsti likti NATO branduolinės programos dalijimosi programoje ir greitai paskirti reikiamus biudžetinius ir karinius išteklius, kad išliktų patikima branduolinė partnerė“*¹⁹⁸ ir priduria, kad *„Amerikai reikia Europos. JAV, kaip pasaulinės galios, vertė labai priklauso nuo to, ar jos, kaip Europos gynėjos, vaidmuo išliks patikimas.“*¹⁹⁹ Tačiau, pasak A.Kramp-Karrenbauer, Europa turi parodyti JAV, kad bendrija tampa atsakingesne partnere, investuoja į savo saugumą ir kad ji *„ne tik ima, bet ir duoda (...) ir pripažinti, kad artimiausioje ateityje liksime priklausomi. Tačiau tuo pat metu turime suvokti, kad turime išleisti ir padaryti daug daugiau, kad išlaikytume taiką, apgintume laisvę, stiprintume savo vertybes ir taisykles, kurios, mūsų nuomone, turėtų galioti visame pasaulyje. Prieš šiuos*

¹⁹⁸ Annegret Kramp-Karrenbauer, „Europe still needs America“, politico.eu, 2020-10-02, <https://www.politico.eu/article/europe-still-needs-america/> [Žiūrėta 2022-12-03]

¹⁹⁹ Ten pat

*istorinius prezidento rinkimus turime nusiųsti aiškia žinia JAV, kad Europa yra pasirengusi stiprinti ir ginti mūsų bendrą Atlanto paveldą“.*²⁰⁰

Nagrinėjant **ambicijų lygį**, Vokietijos kancleris O.Scholzas pasiūlė pirmiausia institucines iniciatyvas pertvarkyti Europos gynybines struktūras – įkurti ne tik Europos gynybos tarybą, bet ir ES karinį štabą bei sukurti Europos oro gynybos sistemą (ES geležinį kupolą).²⁰¹ Jo teigimu, Europai reikia ES Gynybos tarybos, kuri suburtų ES gynybos ministrus prie vieno stalo priimti bendrus sprendimus.²⁰² Tai būtų vykdoma kartu su Europos gynybos štabu, kuriame būtų koordinuojami ES kariniai veiksmai, ir bendra oro gynybos sistema, kuri saugotų ES sienas. Pabrėžtina, kad šie pasiūlymai peržengia netgi dabartinę ES Strateginio Kelrodžio politiką ateinančiam dešimtmečiui. Pateikdamas šiuos pasiūlymus, Kancleris pažymėjo, kad NATO vis dar išliks Europos saugumo garantas. Tačiau kiekvienas žingsnis siekiant didesnio Europos gynybos struktūrų suderinamumo ES rėmuose stiprins NATO. Ateityje, Vokietijos manymu, ES turėtų turėti galimybę greitai ir veiksmingai reaguoti, todėl valstybė dirbs su kitais ES partneriais, siekdama užtikrinti, kad planuojamos ES greitojo dislokavimo pajėgos būtų paruoštos 2025 m.²⁰³ Visa tai, O.Scholzo manymu, stiprins europinį ramstį NATO viduje. Respondento iš Vokietijos manymu (R6), šiais projektais siekiama apsaugoti Europos saugumo ir gynybos suverenitetą ir tuo pačiu jie neprieštarauja transatlantinei saugumo ir gynybos partnerystei. Europai reikia tokių projektų, kad būtų užtikrinta, jog jos vieta transatlantiniame aljanse atspindėtų suverenią transatlantinio saugumo ir gynybos įsipareigojimą, pagrįstą bendromis vertybėmis, o Europos karine priklausomybe.

Apibendrinant, Vokietijos požiūriu, būnant ES strategiškai autonomiškai reiškia bendrijai tapti globalia veikėja, kuri formuoja pasaulinę tvarką ir siekia bendrų tikslų bei interesų, nesivadovaudama vien tik kiekvienos valstybės nacionaliniais interesais. Jos manymu kitos galios pasaulyje auga konkurencijos tarp pasaulio galių yra kaip niekad svarbu ES veikti išvien. Tai taip pat reiškia nepriklausomumo didinimą ir pažeidžiamumo mažinimą, kurio ypač buvo įsitikinta per pandemiją ir karą Ukrainoje. Tiriant, kaip Vokietija supranta nuo ko ES turėtų būti autonomiška, šalis pabrėžia trečiąsias šalis, nuo kurių bendrija yra priklausoma jai strategiškai svarbiose srityse. Tačiau jai išlieka svarbus bendradarbiavimas su partneriais ir ji pripažįsta, kad strateginė autonomija negali būti svarstoma, kai kalbama apie kolektyvinę gynybą bei branduolinę atgrasymą Europos žemyne, kurie priklauso nuo NATO ir JAV. Nubrėžiant ambicijų lygį, Vokietijos dabartinė vyriausybė turi ambicingesnių tikslų nei Strateginiame Kelrodyje ir

²⁰⁰ Ten pat, [Žiūrėta 2022-12-03]

²⁰¹ Federalinio kanclerio Olafo Scholzo kalba Prahos Karolio universitete pirmadienį, 2022 m. rugpjūčio 29 d., <<https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/scholz-speech-prague-charles-university-2080752>> [Žiūrėta 2022-12-03]

²⁰² Ten pat

²⁰³ Ten pat

kurių turėtų siekti strategiškai autonomiška ES. Tai apima institucines pertvarkas kaip įkurti ne tik Europos gynybos tarybą, bet ir ES karinį štabą, ir operacinius pajėgumus ir ES greitojo dislokavimo pajėgos būtų paruoštos 2025 m.

Vokietijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Vokietija
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> • Būti ES geopolitiniu veikėju geostrateginėje kovoje tarp ES ir Kinijos ir kuris įgyvendina savo interesus • Mažinti ES priklausomybę bei pažeidžiamumą nuo trečiųjų šalių strategiškai svarbiose srityse • Strateginė autonomija turėtų paskatinti valstybes nares veikti išvien ir būti mažiau susiskaldžiusiai užsienio bei gynybos politikoje
Nuo ko?	Nuo trečiųjų valstybių, ypač didžiųjų galių interesų
Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> • Operatyviniai pajėgumai, ES greitojo dislokavimo pajėgos, kurios leistų reaguoti į grėzmes bei krizes Europos žemyne • Sukurti bendrą oro gynybos sistemą Europoje <p>Pabrėžiama, kad šie pajėgumai būtų NATO rėmuose ir sustiprintų Europinį ramstį Aljanse. Taip pat pabrėžiama, kad NATO išlieka saugumo garantu</p>

7 lentelė. Sudarė autorė

3.4. Suomija: strateginė autonomija kaip atsakingesnė Europa

Suomijos politikos formuotojai **Europos strateginę autonomiją apibrėžia** kaip Europos gebėjimą veikti (labiau) nepriklausomai, siekiant įgyvendinti savo interesus, ypač gynybos ir saugumo srityje, bet taip pat tai reiškia buvimą patikima partnere.²⁰⁴ Valstybės požiūriu, ši sąvoka visada išlieka reliatyvi ir neturėtų reikšti autonomiškumo griežčiausia prasme, o reikšti didesnį patikimumą. Suomija nemano, kad stipresnė ES gynyba prieštarauja transatlantiniams įsipareigojimams, bet priešingai – kad

²⁰⁴ Libek, E., The European Union's quest for strategic autonomy: divergence of understandings across member states and its implications for cooperation, MA Thesis, Tartu, University of Tartu, 2019, p. 49.

įmanoma pasiekti abu tikslus. Suomijos užsienio politikos lyderiai ir pareigūnai stengiasi pabrėžti, kad bet kokios pastangos stiprinti Europos pajėgumus ES viduje, po NATO ar kitose sistemose galiausiai bus naudingos visoms šalims. Kaip teigė prezidentas S.Niinistö 2018 m. rugsėjo mėn. kalboje Vašingtone, „tai nėra nulinės sumos žaidimas. Stipresnė Europa reiškia stipresnę NATO, o stipresnė Europa yra naudingesnė JAV partnerė“.²⁰⁵ Taip pat šalies požiūriu šis tikslas reiškia atsakomybę ginti Europos interesus, skatinti taiką ir stabilumą ne tik bendrijos viduje, bet ir už jos ribų bei atsakomybę būti patikimu strateginiu partneriu.²⁰⁶ Remiantis Suomijos vyriausybės gynybos ataskaita, stiprėjantis bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje ES stiprina Sąjungą kaip nepriklausomą veikėją ir saugumo bendruomenę bei suteikia priemones valstybių narių gynybai plėtoti, ypač didžiųjų galių konkurencijos laikotarpiu. Dėl to Suomija remia ES saugumo ir gynybos politikos stiprinimą ir aktyviai dalyvauja formuojant ES bendrą gynybos politiką bei yra suinteresuota, kad ES galėtų ginti savo interesus bei skatinti stabilumą kaimyniniuose regionuose.

Analizuojant **nuo ko ES turėtų būti autonomiška**, valstybė neišskiria konkretaus veikėjo, tačiau ji aiškiai deklaruoja, kad tai neturi būti JAV. Jos manymu Transatlantinis partneris yra saugumo garantas Europoje, tačiau tuo pačiu Suomija pabrėžia, kad strateginės autonomijos siekimas turės teigiamą poveikį stipresniam ES bendradarbiavimui gynybos srityje NATO viduje bei transatlantiniams santykiams. Šio tikslo siekimas turi būti suderintas su NATO, tokiu būdu ją papildant, o pajėgesnė ir labiau integruota Europa bus vertingesnė JAV partnerė.

Žvelgiant į **ambicijų lygį**, siekiant strateginės autonomijos, reikėtų iš naujo įvertinti chaotišką JAV vadovaujamos koalicijos pasitraukimą iš Afganistano 2021 m. rugpjūčio mėn., kuris Suomijoje buvo kritiškai diskutuojama apie ES gebėjimą veikti iš karinės pusės. Suomijai ruošiantis išsiųsti nacionalinį karinį vienetą, kuris paremtų evakuacijos operaciją Kabulo oro uoste, kai kurie politikai ir apžvalgininkai klausė, kodėl ES nesiunčia vienos iš savo iki šiol nenaudojamų kovinių grupių į Afganistaną.²⁰⁷ Suomijos prezidentas Sauli Niinistö savo ruožtu pažymėjo, kad ES buvo beveik nepastebima lemiamomis pasitraukimo savaitėmis ir išreiškė susirūpinimą dėl to, kad „ES trūksta karinių pajėgų“.²⁰⁸ Šiame

²⁰⁵ S. Niinistö, A Stronger Europe: Our Common Interest, A Keynote Address at the Brookings Institution in Washington D.C. on 27 September, 2018, <https://www.presidentti.fi/en/speeches/keynote-address-by-president-of-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-the-brookingsinstitution-in-washington-d-c-on-27th-september-2018/> [Žiūrėta 2022-12-28]

²⁰⁶ Interview with an official of the Ministry for Foreign Affairs of Finland, 15 December 2020; Libek, 'The European Union's quest for strategic autonomy'.

²⁰⁷ T. Ovaskainen (2021), 'Ihmetys EU-joukoista nousi eduskunnan Afganistan-keskustelussa – "Herää kysymys, mihin niitä tarvitaan"', Uusi Suomi, 20 August 2021, <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/ihmetys-eu-joukoista-nousi-eduskunnan-afganistan-keskustelussa-heraa-kysymysmihin-niita-tarvitaan/d0acf9cc-af83-4dcd-bbfa-c9339ddeac4f> [Žiūrėta 2022-12-28]

²⁰⁸ S. Niinistö, Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Ambassadors' Conference on 24 August 2021, <https://www.presidentti.fi/en/speeches/speech-by-presidentof-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-the-ambassadors-conference-on-24-august-2021/> [Žiūrėta 2022-12-28]

kontekste Suomijos politikos formuotojai ragina ES plėtoti greitojo reagavimo pajėgumus²⁰⁹. 2021 m. spalio mėn. Suomija kartu su Vokietija, Nyderlandais, Portugalija ir Slovėnija pradėjo iniciatyvą išplėsti ES kovines grupes ir pagerinti jų „*pasirengimą, dislokavimą ir kompetenciją*“.²¹⁰ Svarbu paminėti, kad Suomijos samprata apie ES kaip saugumo bendruomenę taip pat susijusi su netradicinėmis saugumo grėsmėms, tokioms kaip hibridinės, kibernetinės. Vis dėlto, kaip pažymima valstybės vyriausybės gynybos ataskaitoje, NATO išlieka svarbiausiu veikėju „*atgrasymui bei gynybai ir atlieka pagrindinį vaidmenį užtikrinant Europos saugumą, o stiprus ir vieningas NATO yra Europos ir Suomijos interesas*“²¹¹, o Suomijos Užsienio tarnybos strateginiuose prioritetuose akcentuojama, kad „*NATO vaidina pagrindinį vaidmenį skatinant transatlantinį saugumą*“.²¹²

Apibendrinant, Suomijai strateginė autonomija reiškia atsakomybę apginti ne tik Europos interesus, skatinti taiką ir stabilumą bendrijos viduje ir už jos ribų, bet ir atsakomybę būti patikimu strateginiu partneriu. Jos manymu, stipresnė Europa reiškia stipresnę NATO, o stipresnė Europa yra naudingesnė JAV partnerė. Tuo pačiu bendrija skatins stabilumą kaimyniniuose regionuose. Nuo ko ES turėtų būti autonomiška, valstybė neišskiria konkretaus veikėjo, tačiau ji aiškiai deklaruoja, kad tai neturi būti JAV, nuo kurios priklauso regiono kolektyvinis saugumas bei atgrasymas. Strateginės autonomijos ambicijų lygis, pasak Suomijos, turėtų apimti ES greitojo reagavimo pajėgumų plėtojamą bei tęsti pradėtą darbą netradicinių saugumo grėsmių, tokioms kaip hibridinės, kibernetinės srityje.

Suomijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Suomija
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> • Užtikrinti didesnį stabilumą kaimyniniuose regione • Kad ES galėtų būti patikimu strateginiu partneriu JAV • Stipresnei NATO (stipresni ES saugumo ir gynybos pajėgumai = stipresnis Aljansas)
Nuo ko?	Neišskiriama, tačiau pabrėžiama, kad negalima siekti autonomijos su tikslu atsiskirti nuo JAV

²⁰⁹ Esa Pulkkinen, EU tarvitsee suurvaltakilpailun aikaan sovitetut taisteluosastot, Helsingin Sanomat, 18 September 2021, <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008270964.html>

²¹⁰ Leah Carter „Germany, 4 EU states launch military reaction force initiative – report“, Deutsche Welle, 2021-10-21, <<https://www.dw.com/en/germany-4-eu-states-launch-militaryreaction-force-initiative-report/a-59574641>>

²¹¹ Suomijos vyriausybės gynybos ataskaita 2017 m. <

https://www.defmin.fi/files/3688/J07_2017_Governments_Defence_Report_Eng_PLM_160217.pdf> [Žiūrėta 2022-12-28]

²¹² Ten pat [Žiūrėta 2022-12-28]

Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> • Apimti ES greitojo reagavimo pajėgų plėtojimą • Stiprinti pajėgumus, kovoti su netradicinėmis saugumo grėsmėmis kaip hibridinės, kibernetinės Pabrėžiama, kad kolektyvinis saugumas bei atgrasymas lieka NATO užduotis
------------	---

8 lentelė. Sudarė autorė

3.5. Danija: strateginė autonomija kaip grėsmė ir tuo pačiu galimybės

Danijos santykis su ES gynybos ir saugumo politika yra specifinis, nes tik 2022 m. prasidėjus karui Ukrainoje šalis prisijungė prie ES BSGP. Nors valstybė yra bendrijos narė nuo 1973 metų, bet 1992-aisiais nesutiko perduoti daugiau galių Briuseliui, kai 50,7 proc. šalies gyventojų atmetė Maastrichto sutartį.²¹³ Tik po metų ir ilgų derybų buvo pritarta sutarčiai su išimtimis keturiose srityse, kurių Danija nenorėjo užleisti viršnacionaliam veikėjui: dėl bendros valiutos euro, teisingumo ir policijos reikalų, ES pilietybės ir gynybos. Atsižvelgiant į šį aspektą, galima pastebėti, kad valstybės požiūris į Europą kaip saugumą užtikrinantį veikėją kinta ir daryti prielaidas, kaip Danija supranta strateginę autonomiją, yra dar anksti. Todėl analizėje bus stengiamasi kaip galima daugiau įtraukti naujesnių duomenų, kurie reflektuotų galimai besikeičiančio požiūrio pokyčius.

Analizuojant **kam reikalinga ES strateginė autonomija**, pirmiausia, valstybė skeptiškai žiūrėjo į šį tisklą. Danija baiminosi, kad sustiprintas Europos nepriklausomumas gali būti interpretuojamas kaip alternatyva NATO ir transatlantiniams santykiams. Jos manymu, kolektyvinės gynybos garantu, kai kalbama apie tradicinę, karinę gynybą, svarbiausiu veikėju išlieka NATO. Kaip nurodoma 2022 m. šalies Užsienio ir saugumo politikos strategijoje, „*NATO 5 straipsnis yra visos Karalystės saugumo pagrindas (...) jai Arktyje tenka ypatingas vaidmuo, o (...) JAV yra svarbiausia Danijos saugumo politikos sąjungininkė (...) bei svarbiausia partnerė Arktyje*“.²¹⁴ Todėl šaliai NATO bei JAV yra saugumo pagrindas ir ypatingos svarbos Arkties regione ir kalbant apie ES gynybos siekius, yra vengti bet kokio pobūdžio dubliavimosi su Aljansu. Tačiau Rusijos invazija į Ukrainą ir JAV pasitraukimas iš Afganistano pakeitė Danijos gyventojų ir politikų požiūrį. Valstybėje labiau suprantama, kad reikia kolektyvinio ir

²¹³ „Denmark : EMU opt-out clause“, eur-lex.europa.eu, 2006-08-16, <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/denmark-emu-opt-out-clause.html>>, [Žiūrėta 2022-12-29]

²¹⁴ Danijos Užsienio ir saugumo politikos strategija 2022 m., <<https://um.dk/en/foreign-policy/foreign-and-security-policy-strategy-2022>>[Žiūrėta 2022-12-29]

nepriklausomo gebėjimo prisiimti atsakomybę už pačios Europos saugumą.²¹⁵ Tai ypač suvokta Amerikai pasitraukus iš Afganistano. Nors JAV pasitraukimas nebuvo staigmena, jis parodė, kiek europiečiai yra priklausomi nuo transatlantinio sąjungininko pajėgumų, ir pabrėžė faktą, kad JAV ne visada atsižvelgs į partnerius Europoje, priimdama strateginius sprendimus. Kaip valstybės Užsienio politikos ir saugumo strategijoje teigiama: „*Turime išstumti ES į pasaulinę svorio klasę, kad mes Europoje galėtume geriau propaguoti savo vertybes ir interesus vis ciniškesniame ir nesaugesniame pasaulyje*“.²¹⁶ Kitas aspektas, nagrinėjant valstybės supratimą, Danijos manymu strateginė autonomija turėtų būti išplėsta įtraukiant ir kitus užsienio ir saugumo politikos aspektus, pavyzdžiui, diplomatinį, civilinį, technologinį ir ekonominį aspektą. Atsižvelgiant į tokį koncepcijos supratimą, autonomija taip pat yra būdas prisiimti didesnę našą saugumo srityje bendradarbiaujant su JAV. Taip aiškindama šį terminą, Danija mano, kad yra gera prasmė, kad ES įgytų daugiau autonomijos, o tai gali būti toliau suformuluota kaip noras, kad Europa ir ES prisiimtų didesnę našą bendradarbiaujant saugumo srityje su JAV.

Tiriant nuo ko ES turėtų būti autonomiška, Danija pabrėžia, kad didesnė Europos strateginė autonomija tikrai neturėtų būti vertinama kaip autonomija nuo JAV, o veikiau kaip savarankiškumas veikti tais atvejais, kai JAV to nenori ar yra mažiau suinteresuota. Taigi stipresnis Europos pasirengimas gynybos srityje turėtų įgyti tik tokią formą, kurią palaiko amerikiečiai.

Žvelgiant į ambicijų lygį, Danija pabrėžia papildomumą su NATO, pasisako už krizių valdymo užduotis²¹⁷, tačiau teritorinę gynybą iš esmės laiko NATO užduotimi. Tačiau ji mano, kad tokios problemos kaip vis labiau ryžtinga Rusija, hibridinės grėsmės, kibernetinis pažeidžiamumas ir migracija kenkia Europos piliečių ir teritorijos saugumui, ir mano, kad ES vaidina svarbų vaidmenį sprendžiant šiuos iššūkius. Danija nori, kad ES daugiau dėmesio skirtų savo kibernetinių pajėgumų plėtrai ir veiksmų savarankiškumui bei įsitrauktų į tokią veiklą kaip stabilizavimas po konflikto ir krizių valdymas kaimyniniuose Europos regionuose.²¹⁸

Apibendrinant, dėl savo atsisakymo dalyvauti ES BSGS Danija nebuvo iki šiol įsitraukusi į daugumą diskusijų dėl ES strateginės autonomijos, tačiau pagal atlantistinę prigimtį, nacionalinius strateginius dokumentus ir valstybės pareigūnų pasisakymas galima teigti, kad strateginė autonomija yra suprantama kaip Europos sustiprėjimas bei geresnis interesų įgyvendinimas tarptautinėje arenoje

²¹⁵ Lewander, J., Helwig, N., Håkansson, C., Iso-Markku, T., & Nissen, C. (2021). Strategic Autonomy—Views from the North. Swedish Institute for European Policy Studies (Sieps).

²¹⁶ Česnakas, Giedrius, and Justinas Juozaitis, eds. European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power. Taylor & Francis, 2022

²¹⁷ Lewander, Helwig, Håkansson, Iso-Markku, Nissen, 35

²¹⁸ Franke, Varma, 15

didėjančių grėsmių ir krizių kontekste bei didesnės naštos prisiėmimas NATO viduje. Nagrinėjant autonomiją nuo ko, Danija pabrėžia tik nuo ko Europa neturėtų siekti autonomijos – tai JAV. Šalies manymu, stipresnis Europos pasirengimas gynybos srityje turėtų įgyti tik tokią formą, kurią palaiko amerikiečiai. Valstybė ambicijų lygį nurodo Europos gebėjimą vykdyti konflikto ir krizių valdymą kaimyniniuose Europos regionuose, tačiau teritorinė, kolektyvinė gynyba bei branduolinis atgrasymas yra išimtinai NATO kompetencija.

Danijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Danija
Kokiam tikslui?	Siekiant, kad ES būtų stipresnė veikėja bei partnerė, veikiant išvien su JAV
Nuo ko?	Neišskiriama, tačiau pabrėžiama, kad negalima siekti autonomijos su tikslu atsiskirti nuo JAV
Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> • Konfliktų ir krizių valdymas • Stiprinimas pajėgumų, kovojančių su hibridinėmis, kibernetinėmis grėsmėms, migracija. Teritorinė gynyba ir atgrasymas yra NATO vaidmuo.

9 lentelė. Sudarė autorė

3.5. Lietuva: „taip“ stipresniems ES gynybos pajėgumams, „ne“ – autonomijai nuo JAV

Lietuvai strateginės **autonomijos sąvoka** išlieka miglota ir respondentų iš Krašto apsaugos ministerijos (R2) ir Lietuvos Seimo (R3) manymu Europai reikėtų aiškiau apibrėžti, ko siekiama šia iniciatyva. Lietuva pasisako už šios koncepcijos įgyvendinimą, jei tai reikštų gamybos grandinių ar kitų strateginių tikslų, nuo kurių priklauso gynybos pramonė, stiprinimą. Taip pat bendriems Europos karinės pramonės įsigijimams, kurie užtikrintų greitą ginklų pasigaminimą ir aprūpinimą valstybėms narėms, yra pritariama. Tačiau, pasak respondento iš Seimo (R3), nepritariama strateginės autonomijos kaip galios centro formavimui, nes tuomet kyla klausimas nuo ko? Jei nuo JAV ir, Lietuvos manymu tikrosios „autonomijos šaknys buvo išėiti iš Amerikos šešėlio (R3)“, tuomet šis tikslas yra skeptiškai sutinkamas. Manoma, kad europinės iniciatyvos kaip Gynybos fondas yra protekcionistinio tipo skirtos europinėms kompanijoms, o trečiosioms šalims kaip JAV negalima jungtis. Dėl to Lietuva norėtų matyti strateginę autonomiją kaip gynybinės naštos dalijimąsi su transatlantine partnere bei NATO stiprinimą, investuojant

į gynybos biudžetus, tačiau ne kaip geopolitinį projektą, siekiantį sumažinti Amerikos įtaką bei galią. Antra, pasak Krašto apsaugos (R2) ministerijos pareigūno, Rusijos karas keičia saugumo architektūrą ir nors Lietuva sutinka su įvairiomis Europos iniciatyvomis kaip glaudesnis bendradarbiavimas tarp ES valstybių, bendri karo pramonės įsigijimai bei finansinė parama jai, tačiau tai yra tikslai ilgalaikėje perspektyvoje ir netarnauja šiandieninėms krizinėms situacijoms kaip karas Ukrainoje. Kaip atsakas į „Rusijos sustabdymą trumpuoju laikotarpiu“ (R2), pasak respondento iš ministerijos, neturi būti strateginė autonomija, apie kurią šiuo metu intensyviai kalbama, tačiau dar glaudesnis bendradarbiavimas tarp ES ir NATO bei gynybos biudžetų didinimas. Trečia, pareigūno teigimu kalbos apie strateginę autonomiją yra dažnai politizuotos ir yra atitrūkstama nuo realybės. ES prisidėjimas prie valstybių narių pajėgumų vystymosi ir iniciatyvos kaip karinis mobilumas, Gynybos fondas yra sveikintinas, tačiau kaip atsakas prasidėjus karui Ukrainoje buvo amerikiečių pajėgumų padidinimas ir tai rodo, kad „šiandien yra nerimta kalbėti apie autonomiją“ (R2). Lietuvos manymu, reikėtų koncentruotis į didesnę gynybos finansavimą ir strateginę autonomiją pati savaimė bus įgyvendinta, o ne suteikti politinį atspalvį jai.

Taip pat, kai kalbama apie Europą kaip saugumo veikėją, respondentai labai skeptiškai tai vertina. Nors politikai norėtų Europą tokią matyti, tačiau R2 manymu, tai yra daugiau „popierinė iliuzija“. Pavyzdžiui, (R2) teigimu, ES galėjo realizuoti strateginę autonomiją prasidėjus karui Ukrainoje, tačiau didžiausia parama buvo suteikta JAV ir Didžiosios Britanijos. Šiuo atveju, politiko manymu, didelė problema yra strateginių kultūrų skirtumas ir tai nėra strateginės autonomijos klausimas. Tokioms šalims kaip Lietuva daug priimtinesnė yra JAV strateginė kultūra, nes galima pasikliauti jos karine parama bei valia ir gebėjimu apginti, kai reikės, o Europa šiuo atveju yra labiau švelnioji galia.

Nagrinėjant **autonomiją nuo ko** gynybos ir saugumo srityje, Lietuva kaip Danija, Suomija, Vokietija ir Vengrija aiškiai pasisako nuo ko neturėtų būti – tai nuo JAV. Kaip buvo jau minėta, Lietuvos atstovai bijo, kad strateginės autonomijos tikslas buvo sukurtas, siekiant būti nepriklausomiems nuo JAV, tačiau Lietuvai transatlantinis sąjungininkas yra svarbiausias saugumo garantas, kaip teigima Lietuvos Nacionalinėje saugumo strategijoje 2021 m. šalis „*pripažįsta JAV kaip esminį Lietuvos Respublikos saugumo garantą*“²¹⁹, kurį valstybė yra suinteresuota išlaikyti žemyne.

Analizuojant **ambicijų lygį**, pirmiausia Lietuvos pareigūnai pabrėžia, kad ES neturi būti kolektyvinės gynybos garantu. Tai taip pat atspindima Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje 2021 m., kurioje rašoma, kad „*NATO išlieka vienintelė ir esminė kolektyvinės gynybos organizacija, todėl*

²¹⁹ Lietuvos Nacionalinio saugumo strategija 2021, < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD> > [Žiūrėta 2023-01-04]

NATO atgrasymo ir kolektyvinės gynybos stiprinimas, užtikrinant nuolatinį ir tvirtą NATO ir sąjungininkų karinį buvimą regione, yra kertinė Lietuvos Respublikos saugumo garantija“. ES turėtų stengtis papildyti NATO ir stiprinti ją tose srityse, kur Aljansas yra silpnas, pavyzdžiui, karinis mobilumas, europinis finansavimas įvairių infrastruktūrinių objektų, kurie leistų sąjungininkams greičiau ateiti į Lietuvą. Šie aspektai reflektuojami ir Lietuvos strategijoje, kurioje minima, kad valstybė remis bei dalyvaus „*ES saugumo ir gynybos stiprinimo iniciatyvose, prioritetą teikiant toms ES iniciatyvoms, kurios prisideda prie karinio mobilumo bei kibernetinio saugumo didinimo, taip pat Lietuvos Respublikai prioritetinių karinių pajėgumų vystymo, kartu užtikrinant ES bendrosios saugumo ir gynybos politikos suderinamumą su NATO tikslais ir jos atvirumą transatlantiniams partneriams, stiprinti NATO ir ES bendradarbiavimą*“²²⁰. Todėl atgrasymas ir kolektyvinė gynyba yra išimtinai patikima NATO. Tariant santykį tarp NATO 5 straipsnio ir ES 42.7 straipsnio dėl savitarpio pagalbos, Lietuva akcentuoja, kad 42.7 straipsnis gali turėti naudos ir būti aktyvuojamas scenarijuose, kai esama hibridinių, kibernetinių krizių, kurios nepatenka po NATO 5 straipsniu. Nors šiuo atveju respondentas iš KAM išlieka atsargus ir teigia, kad nereikėtų visiškai eliminuoti Aljanso šiose srityse, nes Lietuva bandė aktyvuoti NATO straipsnius hibridinės (migrantų) krizės metu, teigdama, kad tai turi ir karinį dėmenį. Kaip kalbama apie krizių valdymo operacijas, Lietuva yra nusivylusi ES, nes tai buvo vienas bendrijos ambicijos lygio elementų, tačiau iki šiol nėra realizuota, ypač karo Ukrainoje akivaizdoje. Tačiau ties tuo reikėtų dirbti ir Lietuva norėtų, kad Europa susitelktų stipriau ties Rytų regionu ir gebėtų krizių valdymo instrumentus, išbandytus jau Afrikos žemyne, panaudoti ten.

Apibendrinant, Lietuva į strateginę autonomiją žiūri įtariai, nes, nors šis tikslas nėra Briuselio detaliam paaiškintam, valstybė mano, kad tai yra Europos siekimas tapti nepriklausoma nuo JAV ir diskusijos apie autonomiją yra politizuotos ir esama mažai praktinių bei naudingų šaliai rezultatų. Lietuva yra linkusi pritarti labiau nepriklausomai ES, jei tai reikštų stipresnę gynybos pramonę, aktyvesnę veikimą Rytų Europos regione, glaudesnę ES-NATO bendradarbiavimą bei didesnę gynybos biudžetų finansavimą. Tačiau iš dabartinių diskusijų, Lietuva mano, kad strateginė autonomija yra protekcionistinio tipo iniciatyva, kuri siekia geopolitinių tikslų. Nors pastarasis aspektas yra Prancūzijos strateginės autonomijos supratimas ir Lietuva jį suvokė, tačiau nepritaria, nes nemato ES kaip veikėja, kuris gali užtikrinti saugumą dėl nepriimtinos strateginės kultūros ir nepakankamų pajėgumų. Analizuojant nuo ko strateginė autonomija yra kuriama, Lietuvos požiūriu nuo JAV – bandoma mažinti jos įtaka bei galia pasaulyje. Atsižvelgiant į ambicijų lygį, valstybė pirmiausia pabrėžia, kad ES neturi būti kolektyvinės gynybos

²²⁰ Ten pat

garantu, tačiau turi stengtis papildyti NATO ir stiprinti ją tose srityse, kur Aljansas yra silpnas, pavyzdžiui, karinis mobilumas, kibernetinis saugumas, hibridinės grėsmės, nors pastarosios, Lietuvos manymu, taip pat turi karinį dėmenį ir reikia bendradarbiauti su NATO jas sprendžiant. Galiausiai, yra pritariama, kad ES turėtų būti stipresnę krizių valdymo operacijoje, ypač Rytų regione, kuriame jų pasigendama.

Lietuvos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Lietuva
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> • Manoma, kad tai yra ES siekimas atsiskirti nuo JAV • Manoma, kad tai yra protekcioništinio tipo iniciatyva, kuria siekia ES sunkiai įgyvendinamų geopolitinių tikslų • Lietuva yra linkusi pritari labiau nepriklausomai ES, jei tai reikštų stipresnę gynybos pramonę, aktyvesnę veikimą Rytų Europos regione, glaudesnę ES-NATO bendradarbiavimą bei didesnę gynybos biudžetų finansavimą
Nuo ko?	Manoma, kad iniciatyva siekiama atsiskirti nuo JAV
Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> • Krizių valdymo operacijos Rytų regione • ES turėtų stiprinti pajėgumus gintis nuo netradicinių grėsmių kibernetinių grėsmių ar stiprinti iniciatyvas kaip karinį mobilumą

10 lentelė. Sudarė autorė

3.6 Vengrija: kol neriboja mūsų nacionalinio suvereniteto, tol pasisakome už strateginę autonomiją

Kaip analitikai pastebi, ES strateginė autonomija nėra apibrėžta ar net netiesiogiai įtraukta į Vengrijos nacionalinius strateginius dokumentus, o viešajame diskurse taip pat trūksta diskusijų šia tema.²²¹ Tai daugiausia nulemta dėl to, kad vyriausybė remia nacionalinio suvereniteto stiprinimą ir priešiškai žvelgia į gilesnę Europos integraciją. Šalies požiūris į strateginę autonomiją daugiausia priklauso nuo jos poveikio nacionaliniam suverenitetui.²²² Pavyzdžiui, Vengrija prisijungė prie Europos

²²¹ Česnakas, Juozaitis, 184

²²² U.Franke, T.Varma, „Independence Play: Europe’s Pursuit of Strategic Autonomy“, ECFR, 2019, <<https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf>>

gynybos agentūros tik praėjus metams nuo jos įkūrimo, nes buvo susirūpinta, kad organizacija gali apriboti valstybės nacionalinių sprendimų priėmimo galimybes.²²³ Vis dėlto, tiriant viešąjį diskursą ir strateginius dokumentus galima išskirti kelis aspektus.

Pirmiausia, Vengrijai **strateginė autonomija atsiremia** į gynybos pramonę ir jos stiprinimą ir šį tikslą valstybė remia. V.Orbanas 2021 m. pabaigoje susitikimo su E.Macronu metu teigė, kad „*Mes sutariame, kai kalbame apie patriotizmą, Europos stiprinimą ir [Europos] strateginę autonomiją (...) be Europos gynybos pramonės nėra strateginės autonomijos*“.²²⁴ Taip pat matomas didelis palaikymas stiprinti Europos gynybos technologinę ir pramoninę bazę bei gilinti bendradarbiavimą šioje srityje, kaip Valstybės sekretoriaus pavaduotojas Némethas pabrėžė, šalis „*siekia integruoti Vengrijos gynybos pramonės suinteresuotąsias šalis, ypač mažas ir vidutines įmones, į Europos „gynybos ekosistemą*“.²²⁵ Antra, šalies manymu Europa turi mokėti bei būti pasiruošusi reaguoti į saugumo iššūkius. Nors Vengrija ir toliau laiko NATO kertiniu nacionalinio saugumo garantu, tačiau tuo pačiu suvokia JAV pasitraukimą iš Europos. Karas Ukrainoje, pasak Gynybos ministro, atskleidė Europos gynybinių pajėgumų silpnąsias puses „*ir taip pat suteikė galimybę intensyviai pastangas stiprinti regioninę gynybą ir atsparumą. ES ir NATO bendradarbiavimas šioje srityje yra itin svarbus*“.²²⁶ Kadangi karas vyksta Europos žemyne šalia Vengrijos, valstybės manymu reikia dirbti ties vienoda Europos gynybos sistemos svarbą ir plėtra.²²⁷ Tai ypač svarbu Vengrijai, nes jos manymu Rusijos invazija į Ukrainą taip pat gali sukelti tolesnes nelegalios migracijos bangas, padidinti terorizmo pavojų ir tokiu būdu kelti papildomą saugumo iššūkį.²²⁸ Tiesa, ekspertai pastebi, kad Ministro pirmininko V.Orbánó vyriausybė bendradarbiavimą gynybos srityje remiasi ir pragmatiniais interesais ir laiko tai sritimi, kurioje lengva atlikti konstruktyvaus partnerio vaidmenį kitoms Europos sostinėms nepatiriant jokių politinių išlaidų namuose.²²⁹

²²³ Česnakas, Juozaitis,

²²⁴ Reuters, „Meeting Macron, Orban says Europe needs 'strategic autonomy' in defence, nuclear energy“, reuters.com, 2021-12-13, <<https://www.reuters.com/world/europe/meeting-macron-orban-says-europe-needs-strategic-autonomy-defence-nuclear-energy-2021-12-13/>>,

²²⁵ Permanent Representation of Hungary to the European Union, „Hungary Supports the Affirmation of European Defence Cooperation“ <<https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/eng/news/hungary-supports-the-affirmation-of-european-defence-cooperation>>

²²⁶ Ten pat

²²⁷ Daily News Hungary, „We needs to underscore the importance and development of a uniform European defence system, says Hungarian minister, 2022-08-31, <<https://dailynewshungary.com/we-needs-to-underscore-the-importance-and-development-of-a-uniform-european-defence-system-says-hungarian-minister/>>

²²⁸ Ten pat

²²⁹ U.Franke, T.Varma, „Independence Play: Europe’s Pursuit of Strategic Autonomy“, ECFR, 2019, <<https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf>>

Žvelgiant į ambicijų lygį, siekiant strateginės autonomijos, Vengrija remia civilinių ir karinių misijų bendradarbiavimo stiprinimą ir stabilios vadovavimo ir kontrolės struktūros sukūrimą.²³⁰ Remiantis šalies Nacionaline saugumo strategija, išleista 2020 m., Vengrija siekia „*ir toliau aktyviai dalyvauti NATO ir ES vadovaujamoje krizių valdymo veikloje, operacijose ir misijose. Šalis remia ES bendros saugumo ir gynybos politikos plėtojimą (...) bei abiejų organizacijų partnerystės plėtrą, taip pat jų karinių ir civilinių pajėgumų koordinuotą stiprinimą.*”²³¹ Tačiau priduriama, kad turi būti laikomasi NATO įsipareigojimų ir veiksmai vykdomi jos rėmuose: „*atsižvelgta į valstybių narių įsipareigojimus, kylančius iš Šiaurės Atlanto sutarties*”.²³² Vengrija pasisako už tai, kad Europos Sąjunga turėtų pajėgesnį krizių valdymo vaidmenį, tai parašyta taip pat Nacionalinėje karinėje strategijoje, pabrėžiant, kad „*Europa, be savo saugumo užtikrinimo, turi atlikti tam tikrus vaidmenis kaimyniniuose (krizių) regionuose kaip saugumo tiekėja, užkirsti kelią grėsmėms ir jas įveikti*“²³³. Be to, priduriama, kad „*BSGP stiprinimas gali sudaryti sąlygas veiksmingesniam krizių valdymui Europos periferijose, išplėsti sinergiją Europos gynybos pramonėje*”.²³⁴ Svarbu pabrėžti, kad krizių valdymas ir taikos palaikymo misijos šaliai yra svarbios dėl emigracijos srautų ir tai matoma, kaip ES pareiga užtikrinti bendruomenės saugumą šiuo klausimu. Strategijoje taip pat nurodyta, kad kolektyvinė gynyba yra išimtinai NATO užduotis, o ne ES: „*Kolektyvinė gynyba, kaip numatyta Šiaurės Atlanto sutarties 5 straipsnyje, yra kertinis Vengrijos saugumo akmuo. Aktyvus indėlis į kolektyvinę gynybą ir saugumą yra svarbiausias Vengrijos saugumo politikos įsipareigojimas*”. Jos manymu, branduolinis atgrasymas Europoje priklauso bei priklausys JAV arsenalo, o Europos gynybos iniciatyvos negali dubliuoti, o tik sustiprinti NATO europinį ramstį.²³⁵

Apibendrinant, strateginė autonomija saugumo ir gynybos politikoje dabartinei Vengrijos vyriausybei nėra prioritetas ir šalis neįsitraukia į diskusijas šia tema. Vis dėlto, galima išskirti kelis aspektus. Pirmiausia, šis tikslas šaliai yra susijęs su gynybos pramone ir Europos gynybos technologine ir pramonine baze. Karas Ukrainoje atskleidė Europos gynybinių pajėgumų silpnąsias puses ir taip pat suteikė galimybę intensyviai pastangas stiprinti regioninę gynybą ir atsparumą, kurie turi būti pasiekti kuriant labiau strategiškai autonomišką Europą. Šalis sutiks su šiuo strateginiu tikslu tik jeigu tai

²³⁰ Ministry of Defence of Hungary, „*We are committed to strengthening defence cooperation*“, 2022-05-18, <<https://defence.hu/news/we-are-committed-to-strengthening-defence-cooperation.html>> [Žiūrėta 2023-01-04]

²³¹ Vengrijos nacionalinė saugumo strategija 2020 m., <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6c9e9f4be48fd1bc620655a7f249f81681f8ba67/letoltes> [Žiūrėta 2023-01-04]

²³² Ten pat, [Žiūrėta 2023-01-04]

²³³ Ten pat, [Žiūrėta 2023-01-04]

²³⁴ Ten pat, [Žiūrėta 2023-01-04]

²³⁵ Nádudvari, A., & Varga G. (2019). An evaluation of European security and defence policy initiatives from the Hungarian perspective (2), KKI Studies

nesikėsins į valstybės nacionalini suverenumą ir nereikš NATO dubliavimo ar JAV atitolinimo iš regiono. Strateginės autonomijos ambicijų lygis, Vengrijos manymu, turėtų apimti krizių valdymo operacijas, o kolektyvinė gynyba išimtinai priklauso NATO, todėl negali būti jokio Aljanso dubliavimo.

Vengrijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Vengrija
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> • ES strateginė autonomija pirmiausia siejasi su gynybos pramone ir jos stiprinimu. • Turi būti pasiruošusi reaguoti į riegioninius iššūkius, stiprinti regioninę gynybą ir atsparumą nes JAV traukiasi iš žemyno. Tai ypač aktualu tokių grėsmių, kaip migracija kontekste
Nuo ko?	Neakcentuojama nuo ko, tačiau pabrėžiama, kad tai turi būti ne nuo JAV
Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> • Pajėgesnis krizių valdymo vaidmuo Kolektyvinė gynyba išimtinai NATO

11 lentelė. Sudarė autorė

3.7 Italija: strateginė autonomija kaip stipresnė Europa NATO viduje

Italijos manymu, Europa turi būti stipresnė gynybos srityje ir nors valstybės pareigūnai konkrečiai nedetalizuoja, ką šis **tikslas** reiškia, iš pastarųjų kelių metų diskusijų kaip svarbiausią elementą, kam strateginė autonomija yra reikalinga ir kaip ją supranta šalis, ekspertai išskiria (R5) stipresnę Europos ramstį NATO viduje bei kad bendrija būtų „autonominis žaidėjas“. Europinis ramstis NATO viduje reiškia, kad ES turi sukurti pakankamai stiprius pajėgumus, kad galėtų apginti savo regioną, kai JAV negalės ar nenorės. Ką reiškia būti autonominiu žaidėju? Kaip pabrėžia šalies ekspertas (R5), reikėtų atsigręžti į pasitraukimą iš Kabulo. Nors Italijai viena svarbiausių sąjungininkių yra JAV, tačiau po pasitraukimo iš Afganistano buvo suprasta, kad Europa yra priklausoma nuo transatlantinio partnerio pajėgumų bei bendrija negali priimti sprendimų be Amerikos pritarimo. Italijos gynybos ministras Guerini, kalbėdamas apie pamokas, kurių NATO galėtų pasimokyti iš Afganistano, išskyrė būtinybę Europai būti veiksmingesnei ir nuoseklesnei saugumo klausimais, o bendros Europos gynybos kūrimas yra būtinas, kad blokas atliktų veiksmingesnį vaidmenį pasaulyje. Taip pat, jo manymu, diskusijose daugiausia dėmesio reikėtų skirti ES pastūmėjimui priimti „*didesnę atsakomybę*“ gynybos ir saugumo srityje, tačiau tai turėtų būti daroma griežtai sinergijoje su NATO bei laikantis tvirtų transatlantinių

santykių.²³⁶ Kitas aspektas, kurį Italija pabrėžia, yra tai, kad ES jokia būdu negali dubliuoti pajėgumų. Taip yra dėl resursu, susijusių su finansiniais aspektais, o taip pat personalu – ginkluotojų pajėgumų. Pasak eksperto, viena yra kai pajėgos dislokuojamos trumpam konfliktui išspręsti, kita yra nuolatinis karių dislokavimas.

Analizuojant **nuo ko ES turėtų būti autonomiška**, eksperto teigimu Italijoje yra nusistovėjęs supratimas, kad klausimas turi būti keliamas nuo ko strateginė autonomija, tačiau autonomija ką daryti. Šaliai tai nereiškia ES būti nepriklausomai nuo JAV, tačiau būti autonomiška, kai reikėtų priimti atsakomybę veikti nepriklausomai nuo JAV pajėgumų (R5). Pavyzdžiui, jei reikėtų stabilizuoti padėtį Afrikos žemyną ir Italija neveiktų vienašališkai, Europa turėtų padėti savo pajėgumais Amerikai negalint ar nenorint to daryti.

Nagrinėjant strateginės autonomijos ambicijų lygį, pirmiausia reikia paminėti operacinį lygmenį ir poreikį ES turėti greitojo dislokavimo pajėgas, tačiau dar svarbesnis aspektas yra gynybos industrijos pajėgumų autonomija. Eksperto teigimu (R5), niekas nenori, kad kuri nors ES šalis nukentėtų nuo resursų ar tam tikrų komponentų tiekimo trūkumo ir šiuo metu nėra vienos nacionalinės gynybos pramonės bendrijoje, kuri galėtų savarankiškai aprūpinti ginkluotąsias pajėgas. Tiek Italija ir Vokietija, vienos didžiausių karinių galių Europoje, yra priklausomos nuo JAV. Dėl to valstybės pareigūnai, pasak respondentų (R5), supranta, kad ES turi investuoti į bendras gynybos pramonės programas ir tapti žaidėju gynybos pramonės sektoriuje bei gaminti ginkluotę pati. Tai taip pat kainuotų daug mažiau ir būtų daug paprasčiau ginkluotę išlaikyti, gaminti. Kaip pažymi Italijos užsienio ministras: „*tai ne opozicija, o visapusiška sinergija su NATO. Kaip jau keletą kartų įrodinėjau, įsitikinęs Europos karinių pajėgumų plėtros ir įgijimo skatinimas turi būti absoliučiai interpretuojamas kaip natūralus ir nuoseklus veiksmas stiprinant europinį Atlanto aljanso ramstį, patvirtinantį tvirtų transatlantinių santykių neišardomumą, siekiant sudaryti sąlygas Europai reikšmingai ir veiksmingai prisidėti prie pasaulinio saugumo ir stabilumo*“.²³⁷ Tačiau šalis tuo pačiu susiduria su dilema, kad ES gali uždaryti savo gynybos rinką nuo išorės veikėjų. Italija ne tik pasikliauja daugeliu JAV technologijų, tačiau tuo pačiu nori išlaikyti Ameriką įsitraukusią Europoje, o dvišaliai santykiai apima ir kitus labai svarbius – karinius santykius, kurie rodo, kad esi įsipareigojęs savo partneriui.

²³⁶ GMF, „Italy Positions Itself as the Driver of “Transatlantically Sustainable” European Strategic Autonomy“, 2022-09-01, gmfus.org, <<https://www.gmfus.org/news/italy-positions-itself-driver-transatlantically-sustainable-european-strategic-autonomy>>, [Žiūrėta 2023-01-04]

²³⁷ Il ministro Guerini al Messaggero: «Difesa comune Ue non più rinviabile», ilmessengero.it, 2021-09-01, https://www.ilmessengero.it/politica/afghanistan_ministro_difesa_guerini_difesa_comune_ue_news-6167731.html [Žiūrėta 2023-01-04]

Verta pabrėžti, Italija yra bene reikšmingiausia strateginės autonomijos vizijos, kuri tvirtai papildo transatlantinį aljansą, šalininkė Europoje. Kaip Italijos Baltojoje knygoje dėl tarptautinio saugumo ir gynybos tegiama: „*Italija yra viena didžiausių, pirmaujančių Europos šalių ir viena iš Europos Sąjungos steigėjų (...) Mūsų saugumo interesai iš esmės sutampa su kitų Europos partnerių interesais, todėl Italijai gyvybiškai svarbu išsaugoti Europos žemyno ir transatlantinių erdvių saugumą ir stabilumą. Šio tikslo galima siekti užtikrinant Europos Sąjungos ir Atlanto aljanso, kaip kolektyvinės politinės ir karinės priemonės, galinčios apsaugoti tą interesą, veiksmingumą*“²³⁸ ir tuo pačiu akcentuojamas nepakeičiamas NATO vaidmuo „*Tik NATO pajėgumai gali atgrasyti ir apginti euroatlantinę teritoriją nuo koncencinių karinių grėsmių. Vienintelė strategija, galinti maksimaliai padidinti saugumą ir sumažinti riziką, yra aktyvus dalyvavimas NATO*“.²³⁹

Apibendrinant, Italijos manymu ES strateginė autonomija turi būti skirta stipresniam Europos ramsčiui NATO viduje bei kad bendrija būtų „autonominis žaidėjas“ – sukurti pakankamai stiprius pajėgumus, kad galėtų apginti savo regioną, kai JAV negalės ar nenorės. Analizuojant nuo ko turėtų būti autonomija, šalis nevertina šio strateginio tikslo, kaip noro būti nepriklausomam nuo tam tikro veikėjo, tačiau kelia klausimą *autonomija kam?* Šiuo atveju šaliai svarbu turėti pakankamus pajėgumus, kai JAV negalės padėti. Galiausiai, ambicijų lygis apima krizės valdymo operacijas, bet daugiausia diskusijų skiriama karinės pramonės nepriklausomumui.

Italijos strateginės autonomijos samprata

Strateginė autonomija	Italija
Kokiam tikslui?	<ul style="list-style-type: none"> Būti autonominis žaidėjas – turėti pakankamus pajėgumus, kai JAV negalės ar nenorės apginti regioną Prisiimti didesnę atsakomybę gynybos ir saugumo srityje, tačiau tai turėtų būti daroma griežtai sinergijoje su NATO
Nuo ko?	Valstybė nekelia klausimo nuo ko strateginė autonomija, tačiau autonomija ką daryti. Tai reiškia, kad ES gebėtų būti autonomiška, kai reikėtų veikti nepriklausomai nuo JAV pajėgumų.
Ką daryti?	<ul style="list-style-type: none"> ES poreikis turėti greitojo dislokavimo pajėgas Italijai labai svarbu, kad ES taptų žaidėjas gynybos pramonės sektoriuje

²³⁸ Italijos Baltoji knyga dėl tarptautinio saugumo ir gynybos 2015 m., <https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf> [Žiūrėta 2023-01-04]

²³⁹ Ten pat

	Akcentuojama, kad atgrasymas ir kolektyvinė gynyba yra išimtinai NATO vaidmuo
--	---

11 lentelė. Sudarė autorė

Išvados

Tyrime buvo siekiama suprasti, kaip ES strateginė autonomija yra suprantama valstybių narių. Darbe buvo pasitelkiama neoklasikinio realizmo teorija, leidžianti analizuoti, kaip vidaus politiniai ir idėjiniai veiksniai lemia nacionalinės užsienio politiką. Vėliau, peržvelgus jau atliktus tyrimus ES strateginės autonomijos tema ir identifikavus, kad šis tikslas apima 4 svarbiausius lygmenis – politinį, veiklos, pramonės ir institucinį, dėl darbo apimties bei šių lygmenų skirtumo, kuriems reikėtų platesnio aptarimo, darbe buvo pasirinkta gilintis tik į vieną iš dimensijų – politinę strateginės autonomijos sąvoką.

Sprendžiant, kokios valstybės narės pateks į tyrimo imtį ir vykdant jų grupavimą, remtasi akademikų bei ekspertų atliktais tyrimais bei įžvalgomis apie kintamuosius, darančius didžiausią įtaką požiūriui į strateginę autonomiją. Mokslininkų bei ekspertų bendruomenė vienu svarbiausiu bei didžiausią įtaką turinčiu kintamuoju išskyrė valstybių narių strateginių kultūrų skirtumą, kuris implikuoja kitus tris reikšmingus kintamuosius – tarptautinio bendradarbiavimo pobūdį, grėsmių suvokimą bei ar valstybės yra pasirengusios naudoti karinę jėgą. Nuo šių trijų kintamųjų taip pat didžiaja dalimi priklauso, kaip šalys supras strateginę autonomiją. Remiantis šiais trimis skirtingais pjūviais, buvo išanalizuotos ES valstybės ir sudarytos grupės, iš kurių pasirinkta po viena šalis, kaip reprezentuojanti savo „grupę“. Išskirtos septynios valstybės ir atliekant strateginių dokumentų, valstybės vadovų kalbų, viešų pasisakymų analizę, atlikus pusiau struktūruotus interviu su valstybių pareigūnais, politikais, ekspertais bei peržvelgus antrinę literatūrą, išnagrinėta, kaip ES strateginė autonomija bei jos tikslas yra suprantami tarp valstybių.

Pirmiausia, matoma, kad diskusijas apie ES strateginę autonomiją paskatino bei impulsą atnaujinti gynybos bendradarbiavimą suteikė sisteminis (t.y. išorinis tarptautinės sistemos pokyčių) spaudimas, o ne ES vidaus veiksniai ar dinamika, kaip pabrėžiama Europos integracijos teorijose, ar pagrindinių šalies veikėjų ir idėjiniai veiksniai pasak liberalios ir konstruktyvistinės tarptautinių santykių teorijos. Pasauliniai struktūriniai poslinkiai ir atitinkami didžiųjų valstybių (JAV, Kinija ir Rusija) elgesio pokyčiai, pavojingesnė regiono saugumo aplinka ir pačios ES susilpnėjusi integracija dėl „Brexit“, Covid-19 krizės ir didėjančio populizmo, nacionalistinio euroskepticizmo paskatino stiprinti bendradarbiavimą gynybos srityje. Tačiau, kaip teigia neoklasikinis realizmas, Europos valstybių preferencijas šiuo klausimu lėmė ne tik jų tarptautinė struktūrinė padėtis, bet ir vidaus politiniai bei idėjiniai veiksniai. Atsižvelgiant į tokius vieneto lygio veiksnius ir nagrinėjant jų veikimą kaip tarpinių kintamųjų, formuojančių

nacionalinius atsakymus į tarptautinį sisteminį spaudimą, užfiksuota, kad Europos valstybių užsienio politikos nuostatos skiriasi. Analizė atskleidė, kad nacionalinė strateginė kultūra yra pagrindinis vidaus kintamasis, formuojantis valstybių narių prioritetus gynybos srityje ir todėl skirtingą požiūrį į strateginę autonomiją.

Atsakant į klausimą, *kaip suprantama ES strateginė autonomija*, galima išskirti kelis tipus. Pirma grupė valstybių kaip Prancūzija suprantą šį strateginį siekį kaip geopolitinį tikslą ir kuriuo siekiama didesnės ES politinės integracijos. Manoma, kad tik tapus strategiškai autonomiškai, bendrija bus suverenia organizacija, turinti geopolitinę mąstyseną bei galinti kurti naują saugumo architektūrą. Labai svarbu, kad ES taptų politiniu subjektu ir permąstytų save politiškai bei veiktų politiškai, nes tik tokiu būdu ji sugebės nustatyti bendrus tikslus ir remtis savo vertybėmis, nepriklausomai nuo trečiųjų šalių, o daugiausia – JAV. Prancūzijos ir Vokietijos atveju, kalbama net apie suverenią bendriją, o tai reiškia, kad ES turi tapti savo saugumą garantuojančiu tarptautiniu veikėju, nes naujoms galioms kylant ir besikeičiant tarptautinei sistemai kaip niekad tampa svarbu veikti drauge ir gebėti apsaugoti savo žemyną, jei nebūtų suteikta partnerių (JAV) pagalba. Tačiau esama ir kito, prieštaraujančio supratimo, kurį atstovauja tokios valstybės kaip Lietuva, Danija, Suomija ir Vengrija. Manoma, kad strateginė autonomija negali turėti politinio dėmens, nes ES niekada netaps geopolitiniu veikėju dėl strateginių kultūrų skirtumo ir nepakankamų pajėgumų bei resursų. Taip pat šalis kaip Lietuva mano, jog autonomiškumo tikslas reiškia bandymą mažinti JAV įtaką bei galią. Todėl ES turėtų būti suinteresuota stiprinti savo pajėgumus, investuoti į gynybos biudžetus ir tokiu būdu bus pasiektas šis strateginis tikslas, nepolitizuojant diskusijų.

Kita autonomijos sampratos elementas, kurį atstovauja Suomija, yra susijęs su atsakomybės elementu. Manoma, kad Europa, siekdama strategiško autonomiškumo, ne tik gebės apginti savo interesus, kai sąjungininkai negalės ar nenorės, tačiau tuo pačiu prisiims didesnę atsakomybę už save ir tokiu būdu taps geresniu, stipresniu partneriu JAV. Suomijos manymu, stipresnė Europa reiškia stipresnę NATO. Todėl pastebima, kad visos valstybės yra suinteresuotos bendrijos stiprinimu, tačiau vieni supratimai apsiriboja kariniais pajėgumais (Suomija, Lietuva, Italija, Danija, Vengrija) kiti apima idėjinį bei politinį lygmenį (Prancūzija, Vokietija).

Išanalizavus *nuo ko turėtų būti įgyvendintas strateginis autonomiškumas*, galima daryti išvadą, kad esama trijų pagrindinių supratimų. Viena valstybių grupė (Italija, Vokietija) teigia, kad negalima kelti klausimo *nuo ko*, tačiau jos supratimu turi būti keliamas autonomija *daryti ką?* Tai nereiškia, kad ES turėtų būti nepriklausoma nuo JAV, tačiau būti autonomiška, kai reikėtų prisiimti atsakomybę veikti nepriklausomai nuo JAV pajėgumų, kai sąjungininkė negalės ar nenorės padėti. Taip pat Europa turi savo interesus, kurie nėra transatlantinio sąjungininko interesai ir dėl to tampa labai svarbu būti pajėgiai

pakankamai juos įgyvendinti be trečiųjų šalių įsipareigojimų, jei kartais toks būtinumas iškiltų. Antra samprata (Prancūzija) yra labai panaši, nurodanti į visas trečiąsias valstybes, tačiau nesibaiminant konkretizuoti JAV, kai eina kalba apie gynybos sritį. Trečia samprata (Suomija, Lietuva, Danija, Vengrija) apsiriboja manymu, kad autonomiškumo nuo dėmens net nereikia svarstyti ir į strateginės autonomijos koncepciją žiūri įtariai dėl to, nes jos įgyvendinimu siekiama atsitraukimo nuo JAV, kuri yra ir visada išliks saugumo garantu Europoje.

Strateginės autonomijos ambicijos lygis taip pat išsiskiria. Tyrimas parodė, kad visos valstybės yra suinteresuotos Europos stipresniu vaidmeniu krizės valdymo operacijose, nes tokiu būdu Europa galėtų užtikrinti saugumą kaimynystėje. Tačiau vienos valstybės (Prancūzija, Vokietija) nori matyti ES kaip kietąją galią, dėl to kalbama apie teritorinę gynybą, autonominių operatyvinių pajėgumų stiprinimą bei veiksmų savarankiškumas, vykdant operacijas. Kitos valstybės (Lietuva, Italija, Suomija, Danija, Vengrija) griežtai pasisako, kad teritorinė gynyba yra išimtinai NATO užduotis. Kai kalbama apie Europos gynybos technologinę ir pramoninę bazę, kuri užtikrina reikiamus operatyvinius pajėgumus, požiūris taip pat išsiskiria. Visos šalys sutinka, kad Europa turi investuoti drauge ir nori stipresnės Europos gynybos bazės, tačiau su leidimu prisijungti trečiosioms valstybėms, dėl ko kai kurios šalys prieštarauja (Italija, Lietuva, Suomija, Vengrija, Danija). Jei tai nėra užtikrinama, manoma, kad strateginė autonomija yra protekcionistinio tipo iniciatyva. Šiuo atveju taip pat baiminasi, kad uždarius Europos rinkas nuo JAV, kils iššūkių išlaikyti Ameriką įsitraukusią Europoje, nes dvišaliai santykiai apima ir karinius santykius per karinės pramonės įsigijimus. Pastebima, kad kai kurios šalys (Vokietija) strateginės autonomijos įgyvendinimui siūlo ir institucines pertvarkas, kurios kaip Europos gynybos tarybos įkūrimas ir kas dubliuotų NATO struktūras. Galiausiai, visos valstybės narės sutinka, kad strateginė autonomija nereiškia kolektyvinės gynybos, kuri yra NATO užduotis.

Todėl, galima teigti, kad strateginė autonomija susilaukia didžiausio nesutarimo, kokią Europą nori matyti valstybės narės. Esama dviejų didžiausių priešpriešų: vienos valstybės, matydamos besikeičiančią tarptautinę tvarką, siekia Europos, kuri būti geopolitinis veikėjas, užtikrinantis savo piliečių saugumą ir veikiantis nepriklausomai nuo didžiausio sąjungininko – JAV. Kita valstybių grupė mano, kad Europa bus švelnioji galia ir JAV yra bei išliks vienintelis žemyno saugumo garantas. Į šį klausimą atsiremia ir skirtingas šalių ambicijų lygis – viena grupė valstybių nori pajėgesnių Europinių pajėgumų, kurie gebėtų veikti operaciniame lygmenyje ir galėtų reaguoti į bet kokio tipo krizes, visame operacijų spektre – nuo hibridinių iki didelio intensyvumo konfliktų. Kita grupė mano, kad Europa turi kovoti su netradicinėmis grėsmėmis kaip kibernetinės, o teritorinė gynyba yra NATO pareiga.

Valstybių narių ES strateginės autonomijos saugumo ir gynybos politikoje supratimas

Valstybės	Strateginė autonomija kokiam tikslui?	Strateginė autonomija nuo ko?	Strateginė autonomija ką daryti?
Arija, Liuksemburgas, Švedija, Vokietija	Apsaugoti ES be išorės pagalbos	Trečiųjų valstybių, išskyrus JAV gynybos srityje (kuri svarbi dėl kolektyvinės gynybos ir branduolinio skėčio)	Operatyviniai pajėgumai, ES greitojo dislokavimo pajėgos (NATO rėmuose)
Bulgarija, Kroatija, Italija	ES gebėjimas apsisaugoti, kai JAV negalės ir nenorės įsitraukti	Trečiųjų valstybių, išskyrus JAV gynybos srityje (kuri svarbi dėl kolektyvinės gynybos ir branduolinio skėčio)	Krizių valdymo misijos
Belgija, Prancūzija	Apsaugoti ES be išorės pagalbos	Karinė priklausomybė nuo JAV	Operatyviniai pajėgumai reaguoti į bet kokio tipo krizes, visame operacijų spektre – nuo hibridinių iki didelio intensyvumo konfliktų)
Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija, Nyderlandai	Būti ES atsakingesniu partneriu JAV ir NATO viduje	Akcentuojama tik nuo ko nebūti autonomiška gynybos srityje – JAV	Krizių valdymo misijos, tačiau daugiausia akcentuojant ES pajėgumus kovoti su netradicinėmis saugumo grėsmėmis kaip hibridinės, kibernetinės grėsmės
Slovakija, Slovėnija, Vengrija	ES gebėjimas apsisaugoti, kai JAV negalės ir nenorės įsitraukti	Trečiųjų valstybių, išskyrus JAV gynybos srityje (kuri svarbi dėl kolektyvinės gynybos ir branduolinio skėčio)	Krizių valdymo misijos
Suomija, Čekija	Būti ES atsakingesniu partneriu JAV ir NATO viduje	Akcentuojama tik nuo ko nebūti autonomiška gynybos srityje – JAV	Krizių valdymo misijos, tačiau daugiausia akcentuojant ES pajėgumus kovoti su netradicinėmis saugumo grėsmėmis kaip hibridinės, kibernetinės grėsmės
Danija, Ispanija, Portugalija	Būti ES atsakingesniu partneriu JAV ir NATO viduje	Akcentuojama tik nuo ko nebūti autonomiška gynybos srityje – JAV	Pajėgumai kovoti su netradicinėmis saugumo grėsmėmis kaip hibridinės, kibernetinės grėsmės

12 lentelė. Sudarė autorė

Literatūros sąrašas

1. A.Biava, M. Drent & G.P. Herd, 'Characterizing the European Union's Strategic Culture: An Analytical Framework', in: *Journal of Common Market Studies*, 49(6), 2011, p. 1227
2. Alcaro R.; Peterson J.; Greco, E. (eds.). *The West and the Global Power Shift*. Palgrave Studies in European Union Politics. London: Palgrave Macmillan.
3. Alexander Roth, "The size and location of Europe's defence industry." Bruegel, 2015.
<<http://bruegel.org/2017/06/the-size-and-location-of-europes-defence-industry/>>
4. Art, Robert J. (2004): *Europe Hedges Its Security Bets*. In: Paul, T.V. – Wirtz, James J. – Fortman, Michel (eds.): *Balance of Power Revisited: Theory and Practice in the 21st Century*. Palo Alto: Stanford University Press, pp. 179–213.
5. Arteaga, F., 2017. *Strategic Autonomy and European Defence – Analysis*; Elcano Royal Institute, 2017
<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari102-2017-arteaga-strategic-autonomy-european-defence>
6. Bartels, H-P.; Kellner, A. M.; Optenhögel, U. (eds.). (2017). *Strategic Autonomy and the Defence of Europe: On the Road to a European Army?* Bonn: Dietz Verlag J.H.W. Nachf
7. Baun, Michael, and Dan Marek. "Making Europe Defend Again: The Relaunch of European Defense Cooperation from a Neoclassical Realist Perspective." *Mezinárodní vztahy* 54.4 (2019): 27-46.
8. Bērziņa-Čerenkova, Una Aleksandra. "The Baltic CAI challenge: reconciling Transatlanticism with EU solidarity." *Asia Europe Journal* 19.4 (2021): 511-515.
9. Biehl, Heiko, Bastian Giegerich, and Alexandra Jonas. *Strategic Cultures in Europe*. Springer Vs, 2013.
10. Binnendijk Hans (ed.) (2014): *A Transatlantic Pivot to Asia: Towards New Trilateral Partnerships*. Washington, DC: Center for Transatlantic Relation.
11. Biscop, Sven. "FIGHTING FOR EUROPE European Strategic Autonomy and the Use of Force. Egmont Paper 103, January 2019." (2019).
12. Brooks, Stephen – Wohlforth, William (2005): *Hard Times for Soft Balancing*. *International Security*, Vol. 30,

13. Bruno Cardoso Reis, "Portugal." Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent. Potsdam: Springer VS, 2013, 284.
14. Buzan, Barry – Jones, Charles – Little, Richard (1993): The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism. New York: Columbia University Press, 332
15. Camporini, Vincenzo, et al. "European preference, strategic autonomy and European Defence Fund." *Report. Paris: Armament Industry European Research Group (ARES) (2017).*
16. Česnakas, Giedrius, and Justinas Juozaitis, eds. *European Strategic Autonomy and Small States' Security: In the Shadow of Power.* Taylor & Francis, 2022.
17. Dennison, Susi, Ulrike Esther Franke, and Pawel Zerka. "The nightmare of the dark: The security fears that keep Europeans awake at night." *European Council on Foreign Relations (2018).*
18. Downe-Wamboldt, B. (1992). Content analysis: Method, applications, and issues. *Health Care for Women International*, 13, 313-321.
19. Drent, M. (2018). "European strategic autonomy: Going it alone?". Policy Brief, Clingendael Netherlands Institute of International Relations.
20. Duffeld J. S. Political Culture and State Behaviour: Why Germany Confounds Neorealism, *International Organization*, 53 (4), 1999, p.779
21. Dyson, Tom, and Theodore Konstadinides. *European defence cooperation in EU law and IR theory.* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.
22. Fiott, Daniel. "Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence." *European Union Institute for Security Studies (EUISS) 12 (2018): 1-8.*
23. Fiott, Daniel. "Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence." *Electronic resource]. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2012__Strategic%20Autonomy.pdf>*
24. Fiott, Daniel. "Uncharted territory?: Towards a common threat analysis and a Strategic Compass for EU security and defence." (2020)
25. Franke, Ulrike, and Tara Varma. "Independence play: Europe's pursuit of strategic autonomy." *European Council on Foreign Relations 293 (2019).*
26. G.Grevi. Strategic autonomy for European choices: The key to Europe's shaping power; European Policy Centre EPC, 2019
27. Giegerich, Bastian (2006): *European Security and Strategic Culture.* Baden-Baden: Nomos.

28. Giegerich, Bastian (2006): *European Security and Strategic Culture*. Baden-Baden: Nomos.
29. Græger, Nina, and Kristin M. Haugevik. *The revival of Atlanticism in NATO? Changing security identities in Britain, Norway and Denmark*. 2008.
30. Grevi, Giovanni. "Europe's Strategic Autonomy and the Partnership Approach." *EU-India Relations: The Strategic Partnership in the Light of the European Union Global Strategy* (2021): 19-28.
31. Helwig, Niklas, „Strategic Autonomy And The Transformation Of The EU: New Agendas For Security, Diplomacy, Trade And Technology“ FIIA, 2021
<https://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2021/04/April2021-67-FIIA-Final_Report-STRATEGIC-AUTONOMY-AND-TRANSFORMATION-OF-THE-EU.pdf>
32. Helwig, Niklas. "EU strategic autonomy: A reality check for Europe's global agenda." *Finnish Institute of International Affairs* (2020).
33. Hoffmann, Stanley: *Obstinate or Obsolete? France, European Integration, and the Fate of the Nation- State*. *Daedalus*, Vol. 95, No. 3, pp. 1966, 862–915.
34. Howorth, Jolyon – Menon, Anand (2009): *Still Not Pushing Back: Why the European Union Is Not Balancing the United States*. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 53, No. 5, pp. 727–744
35. Howorth, Jolyon. "Strategic autonomy and EU-NATO cooperation: threat or opportunity for transatlantic defence relations?." *Journal of European integration* 40.5 (2018): 523-537.
36. Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288
37. Jarnes, Julian E. – Cooper, Helene (2019): *Trump Discussed Pulling U.S. from NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia*. *New York Times*, 14. 1. 2019,
38. Järvenpää, Pauli, Claudia Major, and Sven Sakkov. "European strategic autonomy: operationalising a buzzword." *Autonomie stratégique européenne: la mise en œuvre d'un mot à la mode*, Tallinn, International Centre for Defence and Security (2019).
39. Järvenpää, Pauli, Claudia Major, and Sven Sakkov. "European strategic autonomy: operationalising a buzzword." *Autonomie stratégique européenne: la mise en œuvre d'un mot à la mode*, Tallinn, International Centre for Defence and Security (2019).
40. Johnston A. I. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in China History*, Princeton University Press, 1995, p. 112 – 113.
41. Jolyon Howorth, *For a True European Defence Union* (Brussels: Wilfried Martens Centre for European Studies, December 7, 2017), pp. 7–8.

42. Kempin, Ronja, Barbara Kunz, and Olivier Schmitt. "France, Germany, and the Quest for European Strategic Autonomy." (2017).
43. Kochis, Daniel. "Recent EU Strategic Autonomy Advances Threaten the Transatlantic Link." *The Heritage Foundation–Backgrounder* 3470 (2020): 1-26.
44. Koenig, Nicole. "The EU as an Autonomous Defense Actor." (2021).
45. Krotz U. National Role Conceptions and Foreign Policies: Germany and France Compared, Harvard University, Centre for European Studies, Working Paper 02.1, 2002.
46. Kuokšytė, Ringailė. "Bendra saugumo ir gynybos politika kaip sėkminga Prancūzijos strategija? Įrodymai iš pastarųjų metų patirties." *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2020, 18 tomas* 18 (2021): 23-44.
47. Libek, E., The European Union's quest for strategic autonomy: divergence of understandings across member states and its implications for cooperation, MA Thesis, Tartu, University of Tartu, 2019, p. 49.
48. Lippert, Barbara, et al. "European strategic autonomy: actors, issues, conflicts of interests." (2019): 39.
49. Lobell, Steven E., et al., eds. Neoclassical realism, the state, and foreign policy. Cambridge University Press, 2009
50. Marrone, Alessandro ir Camillo, Federica, Di, "Italy." Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent. Potsdam: Springer VS, 2013.
51. MATLARY, Janne Haaland; ØSTERUD, Øyvind. *Denationalisation of dFefence: Convergence and diversity*. Routledge, 2016.
52. Matthew Karnitschnig, „What Angela Merkel meant at the Munich beer hall“, 2017-05-18, politico.com, < <https://www.politico.eu/article/what-angela-merkel-meant-at-the-munich-beer-hall/>>
53. Mearsheimer, J. J. (2001). The tragedy of great power politics. WW Norton & Company, 8 p.
54. Meijer, H., & Brooks, S. G. (2021). Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back. *International Security*, 45(4), 7-43.
55. Mérand, Frédéric (2008): European Defence Policy: Beyond the Nation State. Oxford: Oxford University Press.

56. Meyer, C. O. (2005). "Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms". *European Journal of International Relations*, 11(4): 523-549.
57. Meyer, Christoph O. (2006): *The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
58. Monteleone, Carla (2016): *Beyond Material Factors? Identity, Culture and the Foreign and Security Policy of the EU*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge,
59. Moravcsik, Andrew (1997): *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics*. *International Organization*, Vol. 51, No. 4, pp. 513–553,
60. Pape, Robert A. (2005): *Soft Balancing Against the United States*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 7–45,
61. Paul, T. V. (2005): *Soft Balancing in the Age of US Primacy*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 46–71,
62. Paul, T. V. (2005): *Soft Balancing in the Age of US Primacy*. *International Security*, Vol. 30, No. 1, pp. 46–71,
63. Pohl, Benjamin – van Willigen, Niels – van Vonno, Cynthia M.C. (2016): *Governmental Interest, New Liberalism and the CSDP*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 65–82,
64. Pohl, Benjamin – van Willigen, Niels – van Vonno, Cynthia M.C. (2016): *Governmental Interest, New Liberalism and the CSDP*. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 65–82,
65. Pollack, Mark A. "Theorizing the European Union: realist, intergovernmentalist and institutionalist approaches." *Intergovernmentalist and Institutional Approaches (June 9, 2010)* (2010).
66. Pollack, Mark A. "Theorizing the European Union: realist, intergovernmentalist and institutionalist approaches." *Intergovernmentalist and Institutional Approaches (June 9, 2010)* (2010).
67. Posen, Barry (2006): *European Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?* *Security Studies*, Vol. 15, No. 2, pp. 149–186,

68. Posen, Barry (2006): European Security and Defense Policy: Response to Unipolarity? *Security Studies*, Vol. 15, No. 2, pp. 149–186,
69. Puhl, D. (2018). “Strategic Autonomy for Europe. Can Berlin and Paris Agree?”. *Security Policy Working Paper*, No. 8/2018, Federal Academy for Security Policy.
70. Richter, Friederike (2016): The Emergence and Evolution of CSDP: A Liberal Approach. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 48–64
71. Richter, Friederike (2016): The Emergence and Evolution of CSDP: A Liberal Approach. In: Cladi, Lorenzo – Locatelli, Andrea (eds.): *International Relations Theory and European Security: We Thought We Knew*. London and New York: Routledge, pp. 48–64
72. Riddervold, M., & Newsome, A. (2018). Transatlantic relations in times of uncertainty: crises and EU-US relations.
73. Riddervold, Marianne, and Guri Rosén. "Unified in response to rising powers? China, Russia and EU-US relations." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 555-570.
74. Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell. *Neoclassical realist theory of international politics*. Oxford University Press, 2016.
75. Rose, Gideon. "Neoclassical realism and theories of foreign policy." *World politics* 51.1 (1998), 146
76. Scazzieri, L. (2020). Can the EU’s Strategic Compass steer European defence? *CER Bulletin*, Issue.134
77. Schweller, Randall L. (2003): The Progressiveness of Neoclassical Realism. In: Elman, Colin – Elman, Miriam Fendius (eds.): *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*. Cambridge, Mass.: MIT Press, pp. 311–347.
78. Shapiro, Jeremy – Pardijs, Dina (2017): *The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US-EU Power Audit*. ECFR/232, European Council on Foreign Relations, September,
79. Smith, Martin A., and Graham Timmins. *Building a bigger Europe: EU and NATO enlargement in comparative perspective*. Routledge, 2018.
80. Smith, Michael E. "Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 605-620.

81. Smith, Michael E. "Transatlantic security relations since the European security strategy: what role for the EU in its pursuit of strategic autonomy?." *Journal of European Integration* 40.5 (2018): 605-620.
82. Spyros Economides, "Greece." Kn. Heiko Biehl, Bastian Giegerich ir Alexandra Jonas (sud.), *Strategic Cultures in Europe, Security and Defence Policies Across the Continent*. Potsdam: Springer VS, 2013, 154-146.
83. Stahl, Bernhard, and Anna Johannesdottir. "Understanding the Atlanticist–Europeanist divide in the CFSP: comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands." *European Foreign Affairs Review* 9.3 (2004).
84. Strategic autonomy and the transformation of the EU: New agendas for security, diplomacy, trade and technology”, Niklas Helwig, Elina Sinkkonen and Ville Sinkkonen (FIIA, Finland), 2021
85. Sverdrup-Thygeson, Bjørnan – Lanteigne, Marc – Sverdrup, Ulf (2014): “For Every Action...” *The American Pivot to Asia and Fragmented European Responses*. Washington, D.C.: Brookings Institution and Norwegian Institute of International Affairs, January.
86. Taliaferro, Jeffrey W. – Lobell, Steven E. – Ripsman, Norrin M., 2009
87. Tardy, T. (2021, February). For a New NATO-EU Bargain. Retrieved from Egmont Institute:
88. Tocci, Nathalie. "European strategic autonomy: what it is, why we need it, how to achieve it." Report, Istituto Affari Internazionali, March (2021).
89. U.Franke, T.Varma, „Independence Play: Europe’s Pursuit of Strategic Autonomy“, ECFR, 2019, <<https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf>>
90. U.Franke, T.Varma, „Independence Play: Europe’s Pursuit of Strategic Autonomy“, ECFR, 2019, <<https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf>>
91. Urbelis, Vaidotas. "Lithuanian Strategic Culture." *Lithuanian Annual Strategic Review* 2007 (2006): 197.
92. Van den Abeele, Eric. "Towards a new paradigm in open strategic autonomy?." *ETUI Research Paper-Working Paper* (2021).
93. Voskopoulos, George. "European Integration: From Gaullism to Atlanticism and Europeanism." *Studia Europaea* 11 (2013): 2006
94. Walt, S.M. (1987), *The Origins of Alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
95. Waltz Kenneth N: *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1979

96. Zandee, Dick H., and Kimberley Kruijver. The European Intervention Initiative: Developing a shared strategic culture for European defence. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2019.
97. Zandee, Dick, et al. *European Strategic Autonomy in Security and Defence: Now the Going Gets Tough, It's Tie to Get Going*. Netherlands Institute of International Relations' Clingendael', 2020.
98. Zieliński, Tadeusz. "Strategic Autonomy of the European Union in Security and Defence." *Lithuanian Annual Strategic Review* 18.1 (2020).

Oficialios valstybių vadovų kalbos

1. Atlantic Council, „Prezidentas Macronas apie savo Europos viziją ir transatlantinių santykių ateitį“, 2021-02-05 <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-president-macron-on-his-vision-foreurope-and-the-future-of-transatlantic-relations/>
2. Buvęs Vokietijos užsienio reikalų ministras Sigmaras Gabrielis Berlyno užsienio politikos forume 2017 m., <https://new-york-un.diplo.de/un-en/news-corner/20171205-gabriel-koerberfoundation/1212264>
3. J. Borrell, ‘European Strategic Complacency Is Not an Option’, Project Syndicate, 13 November 2020
4. Le Grand Continent. Prancūzijos Prezidento E.Macrono interviu žurnalui Le Grand Continent magazine, 2020-11-12, <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2020/11/16/interview-granted-to-le-grandcontinent-magazine-by-the-french-president-emmanuel-macron>
5. Press Conference by US Secretary of State Albright“, 1998-12-8, <<https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981208x.htm>>
6. Prezidento E.Macrono kalba Sorbonoje 2017 m. rugsėjo 26 d. <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>
7. S. Niinistö, A Stronger Europe: Our Common Interest, A Keynote Address at the Brookings Institution in Washington D.C. on 27 September, 2018, <https://www.presidentti.fi/en/speeches/keynote-address-by-president-of-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-the-brookingsinstitution-in-washington-d-c-on-27th-september-2018/>
8. S. Niinistö, Speech by President of the Republic of Finland Sauli Niinistö at the Ambassadors’ Conference on 24 August 2021, <https://www.presidentti.fi/en/speeches/speech-by-presidentof-the-republic-of-finland-sauli-niinisto-at-the-ambassadors-conference-on-24-august-2021/>

9. Speech by Foreign Minister Edgars Rinkēvičs at the annual Foreign Policy Debate in the Latvian Parliament (Saeima), 28 January 2021,” Ministry of Foreign Affairs, Republic of Latvia, January 28, 2021
10. Vokietijos federalinio kanclerio Scholzo kalba Prahos Karolio universitete „Europa yra mūsų ateitis – ir ta ateitis yra mūsų rankose“, 2022-08-29, < <https://www.bundesregierung.de/breggen/news/scholz-speech-prague-charles-university-2080752>>

Oficialūs valstybių strateginiai dokumentai

1. 2016 m. Baltoji knyga dėl Vokietijos saugumo ir Bundesvero ateities, <https://issat.dcaf.ch/download/111704/2027268/2016%20White%20Paper.pdf>
2. Danijos Užsienio ir saugumo politikos strategija 2022 m., < <https://um.dk/en/foreign-policy/foreign-and-security-policy-strategy-2022>>
3. European External Action Service, Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe—A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy (Brussels: European Union, June 2016), pp. 4, 9, 19, 46.
4. European External Action Service. (2018). “Towards a stronger EU on security and defence”. <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartershomepage_en/35285/Towards%20a%20stronger%20EU%20on%20security%20and%20defence>
5. Germany's Presidency of the Council of the European Union are published by the Federal Foreign Office Task Force Communication EU2020 Auswärtiges Amt Werderscher Markt, < <https://www.eu2020.de/eu2020-en>>
6. Italijos Baltoji knyga dėl tarptautinio saugumo ir gynybos 2015 m., < https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf>
7. Joint Declaration on European Defence. Joint Declaration issued at the British-French Summit, Saint-Malo, 3-4 December 1998
8. Lietuvos Nacionalinio saugumo strategija 2021, < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD>>
9. National Security Strategy Of The Republic Of Poland, 2022
10. Prancūzijos Gynybos ir nacionalinio saugumo strateginės apžvalgos atnaujinimas, 2022 m., <http://www.sgdsn.gouv.fr/uploads/2022/12/rns-uk-20221202.pdf>

11. Report on foreign policy by Minister of Foreign Affairs Eva-Maria Liimets at the Parliament of Estonia,” Republic of Estonia, Ministry of Foreign Affairs, February 16, 2021
12. Resolution of the Seimas of the Republic of Lithuania on Directions in Foreign Policy,” Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania, December 10, 2020
13. Suomijos vyriausybės gynybos ataskaita 2017 m. <
https://www.defmin.fi/files/3688/J07_2017_Governments_Defence_Report_Eng_PLM_160217.pdf>
14. Tarybos išvados dėl pažangos įgyvendinant Visuotinę ES strategiją saugumo ir gynybos srityje, 2016 lapkričio 14 <
<https://www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf>>
15. Vengrijos nacionalinė saugumo strategija 2020 m.,
16. Visuotinė Europos Sąjungos užsienio ir saugumo politikos strategija, 2016 m.

Žiniasklaidos šaltiniai ir statistika

1. STATISTA, „Percentage of the Gross Domestic Product (GDP) spent by government on defense in Poland from 2019 to 2022“ <<https://www.statista.com/statistics/1085682/poland-military-expenditure-as-a-share-of-gdp/>>
2. European Strategic Observatory, Country profiles: Slovakia. <http://stratobs.eu/profile-slovakia-24.php>
3. Verslo žinios, „J. Bidenas ir E. Macronas po susitikimo teigė užkasę prekybos karo kirvį“, 2022-12-01, vz.lt, <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/12/02/j-bidenas-ir-e-macronas-po-susitikimo-teige-uzkase-prekybos-karo-kirvi&92de373a460e5>
4. Giulia Paravicini, „Angela Merkel: Europe must take ‘our fate’ into own hands“, politico.eu, 2017-05-28, <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-europe-cdu-must-take-its-fate-into-its-own-hands-elections-2017>
5. Clea Caulcutt, Hans Von Der Burchard and Jacopo Barigazzi, „When will Europe learn to defend itself?“, Politico.eu, 2022-09-27, <<https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-olaf-scholz-defense-europe-strategic-autonomy-ukraine-war/>>
6. Annegret Kramp-Karrenbauer, „Europe still needs America“, politico.eu, 2020-10-02, <https://www.politico.eu/article/europe-still-needs-america/>

7. Heisbourg, François – Terhalle, Maximilian (2018): 6 Post-Cold War Taboos Europe Must Now Face. Politico, 28. 12. 2018, <https://www.politico.eu/article/6-post-cold-war-taboos-europe-must-now-face-merkel-macrontrump-nato-eurozone-reform/>.
8. Interview with an official of the Ministry for Foreign Affairs of Finland, 15 December 2020; Libek, ‘The European Union’s quest for strategic autonomy’.
9. T. Ovaskainen (2021), ’Ihmetys EU-joukoista nousi eduskunnan Afganistan-keskustelussa – ”Herää kysymys, mihin niitä tarvitaan”’, Uusi Suomi, 20 August 2021, <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/ihmetys-eu-joukoista-nousi-eduskunnan-afganistan-keskustelussa-heraa-kysymysmihin-niita-tarvitaan/d0acf9cc-af83-4dcd-bbfa-c9339ddeac4f> [Žiūrēta 2022-12-28]
10. Esa Pulkkinen, EU tarvitsee suurvaltakilpailun aikaan sovitettua taisteluosastot, Helsingin Sanomat, 18 September 2021, <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008270964.html>
11. Leah Carter „Germany, 4 EU states launch military reaction force initiative – report“, Deutsche Welle, 2021-10-21, <<https://www.dw.com/en/germany-4-eu-states-launch-militaryreaction-force-initiative-report/a-59574641>>
12. „Denmark : EMU opt-out clause“, eur-lex.europa.eu, 2006-08-16, <<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/denmark-emu-opt-out-clause.html>> ,
13. Reuters, „Meeting Macron, Orban says Europe needs 'strategic autonomy' in defence, nuclear energy”, reuters.com, 2021-12-13, < <https://www.reuters.com/world/europe/meeting-macron-orban-says-europe-needs-strategic-autonomy-defence-nuclear-energy-2021-12-13/>> ,
14. Permanent Representation of Hungary to the European Union, „Hungary Supports the Affirmation of European Defence Cooperation“ <<https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/eng/news/hungary-supports-the-affirmation-of-european-defence-cooperation>>
15. Daily News Hungary, „We needs to underscore the importance and development of a uniform European defence system, says Hungarian minister, 2022-08-31, <<https://dailynewshungary.com/we-needs-to-underscore-the-importance-and-development-of-a-uniform-european-defence-system-says-hungarian-minister/>>
16. Ministry of Defence of Hungary, „*We are committed to strengthening defence cooperation*“, 2022-05-18, <<https://defence.hu/news/we-are-committed-to-strengthening-defence-cooperation.html>>

17. GMF, „Italy Positions Itself as the Driver of “Transatlantically Sustainable” European Strategic Autonomy“, 2022-09-01, gmfus.org, <<https://www.gmfus.org/news/italy-positions-itself-driver-transatlantically-sustainable-european-strategic-autonomy>>,
18. Il ministro Guerini al Messaggero: «Difesa comune Ue non più rinviabile», ilmessengero.it, 2021-09-01, <https://www.ilmessengero.it/politica/afghanistan_ministro_difesa_guerini_difesa_comune_ue_news-6167731.html>

Interviu

1. Prancūzijos prezidento E.Macrono administracijos pareigūnu, 2022-03-15
2. Pareigūnu iš Lietuvos Krašto apsaugos ministerijos, 2022-03-17
3. Politiku iš Lietuvos Respublikos Seimo, 2022-12-06
4. Italijos eksperte iš smegenų centrų IISS ir IAI, 2022-03-28
5. Italijos ekspertu iš smegenų centro ISPI, 2022-11-17
6. Vokietijos socialdemokratų partijos nariu iš Bundestago, 2022-03-24
7. Austrijos ekspertu iš smegenų centro OIIP, 2022-10-17

Summary

The aim of this research is to understand how EU member countries understand Strategic autonomy and defence and security policy.

To implement the research objectives, qualitative content analysis will be used and strategic documents of selected states will be examined, politicians' speeches in the public space will be analyzed. Semi-structured interviews with state decision-makers and experts are also conducted - this will allow us to answer questions that could not be answered in strategic documents, public statements and as a way to confirm or supplement the assumptions made. 2016 was singled out for analysis in the media. beginning - 2022 end period. It should be noted that interviews are to be conducted after 2022, February 24, which will allow a better reflection of the member states' approach to strategic autonomy in the context of the war in Ukraine.

The paper will analyze seven EU member states: France, Germany, Finland, Denmark, Lithuania, Hungary and Italy. The countries have been singled out based on the research and insights already carried out by experts and scientists about the variables that have the greatest influence on the attitude towards strategic autonomy. In this case, the model developed by N. Koenig was used, which indicates that the different strategic cultures of the member states lead to different methods of international cooperation, perception of threats and attitudes towards the use of force. It is these three variables that have the greatest influence on the different approaches of the member states to strategic autonomy, and therefore they were the criteria used to classify the states